

Kulttuurivaltuuskunnan Kiinan matka vuonna 1953
Eettinen julkaisu ja arvonmääritys sekä kulttuurianalyttinen katsaus

Emmi Savonen

Pro gradu -tutkielma

Kansatiede

Arkistoalan ja asiakirjahallinnan maisteriopinnot

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Turun yliopisto

Toukokuu 2019

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/ Humanistinen tiedekunta

SAVONEN, EMMI: Kulttuurivaltuuskunnan Kiinan matka vuonna 1953 - Eettinen julkaisu ja arvonmääritys sekä kulttuurianalyttinen katsaus

Pro gradu -tutkielma, s. 83

Kansatiede

Toukokuu 2019

Tutkimukseni käsittelee kulttuurivaltuuskunnan matkaa Kiinaan vuonna 1953. Käsittelen aihetta käyttämällä aineistona Pentti Haanpään, Matti Kurjensaaren ja Sylvi Kekkosen matkapäiväkirjoja. Tämän lisäksi käytän Ritva Arvelon ja Kustaa Vilkunan kirjoittamia lehtiartikkeleita matkasta. Muodostan analyysin eri teemojen avulla, jotka nousevat aineistosta kulttuurianalyysin avulla. Tällaisia teemoja ovat esimerkiksi idän ja lännen suhde, uskonto, ruokailu, vapun vietto, uudenvuodenkuvat, suhtautuminen vieraisiin, rasismi ja ennakkoluulot sekä stereotypiat. Monissa teemoissa nousee esille ennakkoluuloisia, stereotyyppisiä ja rasisia piirteitä, joihin halusin erityisesti kiinnittää huomiota tutkimusta tehdessäni. Tämä omalla tavallaan kuuluu ajan henkeen, mutta ne ovat pinnalla vielä yli 60 vuoden jälkeen.

Käsittelen työssäni myös yksityis- ja henkilöarkistoja ja niiden aineistojen muodostumista. Lisäksi käsittelen asiakirjan eli tässä tapauksessa Sylvi Kekkosen matkapäiväkirjaan liittyen julkaisemisen eettisyyttä ja asiakirjan arvon määritystä sekä arkaluontoisen materiaalin tutkimista. Kekkosen matkapäiväkirjasta saa kuvan, että hän kirjoittaa pääasiassa itselleen, ja se sisältää arkaluontoisia asioita esimerkiksi hänen terveydentilastaan. Toisaalta hän kuitenkin oli presidentin puoliso ja kirjailija, joten hän ehkä saattoi aavistaa, että päiväkirja jossain vaiheessa tulee julkisuuteen tavalla tai toisella.

Asiasanat: kulttuurivaltuuskunta, itä, länsi, stereotypia, ennakkoluulo, rasismi, rotu, arkistot, julkaiseminen, etiikka, päiväkirjat

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	5
1.1. Tutkimuksen lähtökohdat ja kysymyksenasettelu.....	5
1.2. Teoreettinen viitekehys ja tutkimusmenetelmät.....	8
1.3. Aineisto.....	11
1.3.1. Matkapäiväkirjat; Kekkonen, Haanpää, Kurjensaari.....	12
1.3.2. Artikkelit; Vilkuna, Arvelo.....	16
1.4. Keskeiset käsitteet.....	18
1.4.1. Stereotypiat sekä ennakkoluulot ja asenteet.....	18
1.4.3. Rasismi, syrjintä ja rotu sekä toiseus.....	19
1.4.4. Länsi- ja itämaisyydet.....	21
2. YKSITYISTÄ VAI JULKISTA JA MINKÄ ARVOISTA.....	23
2.1. Yksityis- ja henkilöarkistot; aineistojen muodostuminen ja luovuttaminen arkistoon sekä niiden merkitys eri käyttäjäryhmille.....	23
2.1.1. UKK -arkisto.....	28
2.2. Julkaiseminen ja arvonmääritys sekä asiakirjojen julkisuusperiaate ja arkaluontoisen materiaalin tutkiminen.....	30
2.3. Arvonmääritysprosessi sekä eettisyys ja valtakysymykset arvonmäärityksessä.....	36
3. KULTTUURIANALYYTTINEN KURKISTUS KIINAAN.....	43
4. ASEENTEET, ENNAKKOLUULOT JA STEREOTYPIAT.....	69
4.1. Kahden rodun kohtaaminen.....	69
4.2. Suhtautuminen vieraisiin.....	74
5. KUSTAA VILKUNA - KANSATIETEILIJÄ.....	78
6. MITÄ JÄI KÄTEEN.....	84
LÄHTEET.....	88

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen lähtökohdat ja kysymyksenasettelu

Tutkimukseni käsittelee Suomi-Kiina -seuran ja kulttuurivaltuuskunnan ensimmäistä Kiinan matkaa 17.4.–12.6.1953. Aineistostani nousee erilaisia teemoja, joiden mukaan olen jakanut analyysini. Vertailen asenteiden tarkastelua eli miten matkalla olleiden asenteet Kiinaa ja kiinalaisia kohtaan erosivat keskenään sekä miten ne poikkesivat kiinalaisten asenteista länsimaalaisia kohtaan. Vertailen tutkimuksessani myös Kustaa Vilkun kirjoituksia kulttuurivaltuuskunnan vuoden 1953 Kiinan matkalta muiden mukana olleiden kirjoituksiin sekä tarkastelen muun muassa miten Vilkun tausta kansatieteilijänä näkyy hänen kirjoituksissaan verrattuna muihin. Aloitin syksyllä 2014 arkistoalan ja asiakirjahallinnan maisteriopinnot, jotka näkyvät osana tutkielmaani, jossa tutkin aineiston käsittelyyn ja säilyttämiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä sekä arvonmäärittystä. Halusin käsitellä pro gradu -työssäni myös yksityisarkistoja lähemmin, sillä käyttämäni tutkimusaineisto on osittain yksityisarkistoista lähtöisin.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Miten yksityis- ja henkilöarkistot muodostuvat?
- Onko asiakirjan julkaiseminen eettistä henkilön kuoleman jälkeen?
- Mikä on asiakirjan arvo ja miten se määritellään?
- Miten Kustaa Vilkun kansatieteilijätausta ilmenee aineistosta?
- Millaisia asenteita ja ennakkoluuloja matkalaisilla oli kiinalaisista, ja vastavuoroisesti kiinalaisten asenteet länsimaalaisia kohtaan?
- Millaisia stereotypioita aineistosta ilmenee?

Valitsin aiheen tutkimuskohteekseni ollessani harjoittelussa Suomi-Kiina -seuralla kesällä 2012, ja seuran puheenjohtaja Veli Rosenberg ehdotti aihetta. Aihe on ehdotuksesta muovautunut hieman, mutta ei merkittävästi. Minua on jo pitkän aikaa kiinnostanut Aasia, erityisesti Kiina ja Japani, minkä vuoksi aloitin syksyllä 2012 Turun yliopistossa Itä-Aasian tutkimuksen sivuaineopinnot saadakseni syvempää tietoa Itä-Aasian maista.

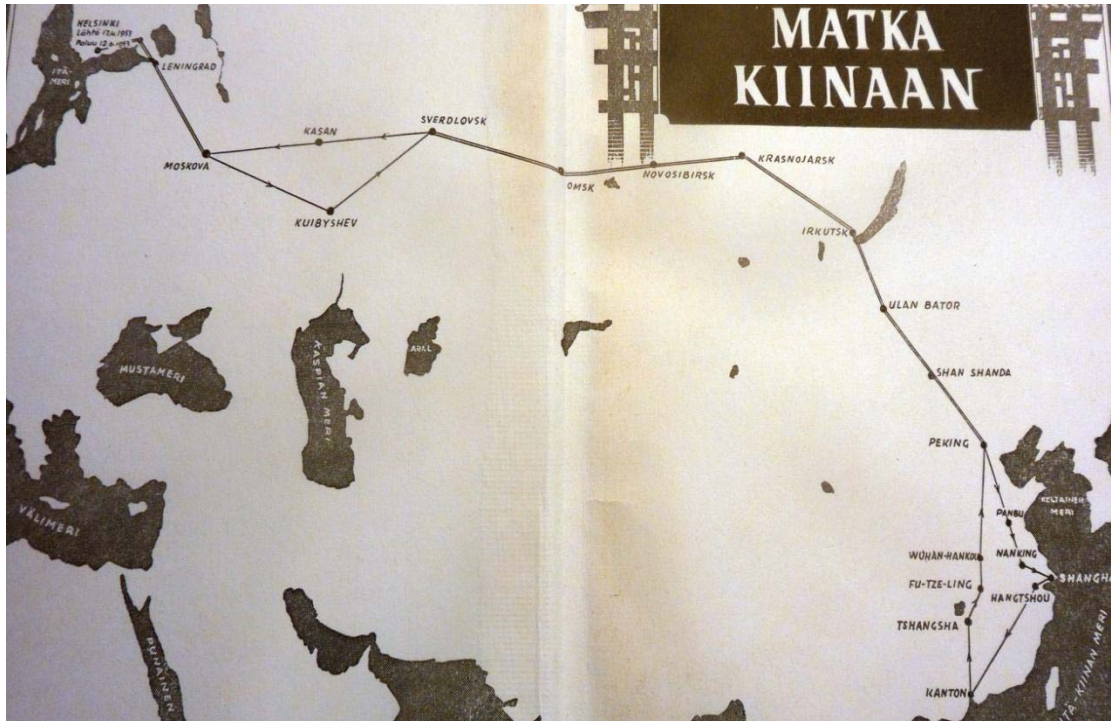
Kulttuurivaltuuskunta matkusti Kiinaan Kiinan ulkomaanasiain instituutin vieraana. Instituutti kustansi ja toimi myös matkanjohtajana valtuuskunnalle, järjestäen muun muassa tulkit. (Kurjensaari 1953, 44.) Suomi-Kiina -seura hoiti vierailun käytännön järjestelyt ja yhteydet (Rosenberg 2008). Kulttuurivaltuuskunta oli ensimmäinen suomalainen ryhmä, joka matkasi Kiinaan (Mattson 2000, 229). Matka kesti melkein puolitoista kuukautta 17.4.–12.6.1953, jonka aikana liikuttiin paljon junalla, lentokoneella ja laivalla. Kiina oli tuolloin yli 500 miljoonan asukkaan maa, jonka pinta-ala oli suurempi kuin Yhdysvaltojen. Sen historiakin on muita sivilisaatioita pitempi. Harva matkalla olleista kuitenkaan tuskin tiesi Kiinan mittavista likvidoinneista, joista pahimmat tapahtuivat vain pari vuotta ennen vierailua, vuonna 1951. Silloin tapettiin miljoonia ihmisiä poliittisista syistä. (Haanpää 2001, 8.) Matkan lopuksi Suomi ja Kiina solmivat kauppasopimuksen.

Sylvi Kekkonen toimi kulttuurivaltuuskunnan matkan johtajana, joten hänellä oli valtaa vaikuttaa siihen, ketkä matkalle lähtivät (Mattsson 2000, 229). Matkalla oli mukana toimijoita poliittisen kentän joka laidalta professori Kustaa Vilkun ja Sylvi Kekkonen lisäksi matkalla olivat kirjailija Pentti Haanpää, radiotoimittaja Kalevi Kilpi, Valmetin toimihenkilöiden päaluottamusmies Tauno Korhonen, kenkätehtaan päaluottamusmies Taimi Jokinen, valtuuskunnan maatalousasiantuntijana Matti Järvenpää, lääkäri Heikki Savolainen, kuvataiteilija Aimo Kanerva, näyttämötaidetta edusti Ritva Arvelo, säveltäjä ja muusikko Matti Rautio, kirjailija Aira Kolula, tulkki Georg Backlund sekä kirjailija Matti Kurjensaari. Allen Järvenpää oli tuolloin Suomi-Kiina -seuran puheenjohtaja ja Aune Laurikainen toimi seuran pääsihteerinä, varapuheenjohtajana oli Mauri Ryömä. (Haanpää 2001, 9.) Mauri Ryömä toimi myös matkan varajohtajana (Mattson 2000, 230).

Esko Viirret huomauttaa Haanpään *Kiinalaiset jutut ja Kiinan matkan päiväkirja* (2001) kirjassa, että Kekkonen tuskin pääsi kirjallisten ansioidensa vuoksi valtuuskunnan johtoon. Taustalla on enemmänkin ollut pääministeri Urho Kekkonen ja maalaisliiton haluttomuus luovuttaa suhteiden hoitoa Neuvostoliittoon ja Kiinaan pelkästään kommunistien harteille. (Haanpää 2001, 10.) Suomi-Kiina-seuran sihteeri Aune Laurikainen taas oli halunnut Pentti Haanpään mukaan. Haanpään matkapäiväkirjasta saa viitteitä, että heillä olisi mahdollisesti ollut romanssia matkankin aikana. Pentti Haanpää oli joukon ainoa merkittävä kirjailija, joka julkaisi yli 300 novellia ja 10 romaania. Hänet palkittiin myös Pro Finlandia -mitalilla 1948.

Viirret kirjoittaa myös, kuinka Haanpäälle tarjoutui matkalle "hyödyllisen idiootin" osa. Neuvostoliitossa kutsuttiin "hyödyllisiksi idiooteiksi" niitä länsimaalaisia, jotka aatteellisessa innostuksessaan tai naiivisuudessaan olivat kommunistisen propagandan käytettävissä ilman, että he kyseenalaistivat sitä. Erityisesti tämä vuoden 2001 matkapäiväkirja kertoo sen, miten Haanpää tämän tarjotun roolin torjui, ja minkä roolin hän valitsi. (Haanpää 2001, 13.)

Kulttuurivaltuuskunnan matkareitti kulki Kiinaan mennessä Helsingistä Leningradin, Moskovan, Kuibyshevin, Sverdlovskin, Omskin, Novosibirskin, Krasnojarskin, Irkutskin, Ulan Batorin ja Shan Shandan kautta Pekingiin. Kiinassa seurue liikkui pääasiassa heille tarkoitettulla junalla reitin kulkiessa Pekingistä Panbuun, Nankingiin, Shanghaihin, Hangtshouhun, Kantoniin, Tshangshaan, Futselingiin, Wuhan-Hankouhun ja sieltä jälleen Pekingiin. Pekingistä valtuuskunta palasi Suomeen muuten samaa reittiä, mutta Sverdlovskista matkattiin Kasasin kautta Moskovaan, eikä Kuibyshevin kautta, niin kuin menomatalla.

Kuva 1; Kulttuurivaltuuskunnan matkareitti (Kurjensaari, 1953)

Valtuuskunta kutsuttiin heti saapumisen jälkeen illalliselle ulkomaanasioiden instituuttiin, jossa Sylvi Kekkonen, valtuuskunnan johtajana, joutui kiittämään isäntiä kutsusta. Kekkonen puheen katkelma päättyi myös ulkoministeriön raporttiin:

Suomalainen valtuuskunta on ensimmäisen kerran saapunut vierailulle Kiinaan. Olemme saapuneet ojentamaan ystävänkäden rauhaarakastavalle Kiinan kansalle sekä sen suurelle johtajalle Mao Tse-tungille. Lujittukoon näiden kahden maan välinen ystävyys ja näiden kahden kansan välinen yhteistoiminta vuosi vuodelta. Valtuuskunta on vilpittömästi tekevä kaikkensa Kiinan ja Suomen välisten ystävyysuhteiden kehittämiseksi. Kauan eläköön kiinalais-suomalainen ystävyys. (Mattson 2000, 230-231.)

Vuoden 1953 kulttuurivaltuuskunnan jälkeen Kiinaan matkusti vielä kolme muuta kulttuurivaltuuskuntaa. Vuonna 1955 Kiinaan lähtivät Arvo Ylpön johtamana muun muassa kansanedustajat Tyyne Paasivuori ja Urho Kähönen, vuonna 1959 Kiinaan lähtivät muun muassa Ilmari Harki, Jack Witikka ja Martti Larni. Neljäs kulttuurivaltuuskunta lähti Kiinaan vuonna 1960 Henrik Schaumanin johdolla jäsenenään muun muassa Pertti Nieminen. (Rosenberg 2008).

1.2. Teoreettinen viitekehys

Muodostan tutkimukseni teoreettisen viitekehysten Edward Saidin *Orientalismi* -teokseen (2011) sekä Rotem Kownerin ja Walter Demelin teokseen *Race and racism in modern East Asia – Western and Eastern constructions* (2013) sekä Pekka Henttosen teokseen *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen* (2015). Kulttuuristen representaatioiden analyysi on Orientalismi -kirjan perusta. Said määritteli uudelleen termin orientalismin tarkoittamaan lännen tutkimusta idän kulttuureista ja yleisesti, miten länsi näkee ja esittää idän. (Said, 2011.)

Orientalismin kehittäjät jakoivat maailman kahtia meihin ja heihin. Itämaalaisia pidettiin sivistymättöminä ja länsimaalaiset, jotka ajattelivat, että heidät on jaettu rodun mukaan, on heidän tehtävänsä sivistää orientteja. Saavuttaakseen tavoitteensa länsimaalaiset kolonisoivat ja hallitsivat heitä. Länsimaalaiset olivat sitä mieltä, että orientit eivät olleet kykeneviä pyörittämään omaa valtiotaan. He olivat myös sitä mieltä, että heillä oli oikeus edustaa itämaalaisia lännessä. Tehdessään näin, he muokkasivat tapaa, jolla orientit mielsivät heidät. (Said 2011, 44.) Monia ryhmiä lähetettiin itään, missä orientalistit tutkivat itämaalaisia asumalla heidän kanssaan. Ja kaikki mitä orientit tekivät tai sanoivat,

kirjattiin ylös riippumatta kontekstista. Orientalistit myös heijastivat lännen sivistynyttä maailmaa mikä johti yleistämiseen. (Said 2011, 45.)

Toisen maailmansodan loputtua eurooppalaiset siirtomaat menetettiin. Uskottiin, että enää ei olisi länsimaalaisia ja itämaalaisia, mutta näin ei ollut asian laita. Länsimainen ennakkoluulo itämaisia maita kohtaan oli edelleen hyvin selkeää, ja sen vuoksi he usein onnistuivat yleistämään suurimman osan idän maista. (Said 2011, 245.) Arabit esimerkiksi esitettiin hyvin usein julmiksi ja väkivaltaisiksi (Said 2011, 271). Japanilaiset yhdistettiin aina karateen, kun taas muslimeita pidettiin terroristeina. Vaikka globalisaatio ja tietoisuus ovat lisääntyneet, tällaiset ennakkoluulot eivät ole kadonneet kehittyneiden maiden ihmisten mielistä. (Said 2011, 309.)

Vastaavia ennakkoluuloja nousee esiin myös käyttämästäni aineistosta. Aineistossa näkyy myös kiinalaisten suhtautuminen länsimaalaisiin. Jos he luulivat ulkomaalaisia venäläisiksi, he tervehtivät näitä iloisesti venäjän kielellä, mutta jos vierasta luultiin esimerkiksi amerikkalaiseksi, suhtautuminen oli paljon negatiivisempaa. Tämä johtuu vuosisatojen ajan kestäneestä siirtomaatoiminnasta, ja kiinalaisten alistamisesta länsivaltojen ikeen alle. Ja se oli tuoreessa muistissa 1950-luvulla.

Rotem Kowner ja Walter Demel kirjoittavat teoksessaan *Race and racism in modern East Asia – Western and Eastern constructions* (2013) siitä, kuinka toisen maailmansodan jälkeen rodun konsepti on menettänyt sosiaalista ja poliittista merkitystään. Tähän ovat vaikuttaneet muun muassa natsien keskitysleirit ja japanilaisten lääketieteelliset kokeilut, jotka tehtiin kansallisuuden ja ylemmän rotukäsityksen nimissä. Alkoi olla järjetöntä allekirjoittaa teoriaa rodusta ja samalla ylläpitää rasistisia käytäntöjä. Nykyisin rotu ei enää ole keskeinen käsite biologiassa, sillä ei myöskään määritellä ihmisen kansalaisstatusta eikä asemaa yhteiskunnassa. Rasismi ei kuitenkaan ole kadonnut rotukäsitteen mukana. Vaikka se ei olisi yhtä suoraa kuin aiemmin, ihmisten yksilölliset uskomukset ja ennakkoluulot rodullisista konsepteista ovat edelleen yleisiä ja kaukana häviämisestä. (Kowner & Demel 2013, xv.)

Aineistosta nousee esiin myös paljon rasistisia huomioita, jotka 1950-luvulla olivat vielä enemmän tai vähemmän normi kuin poikkeus. Rotukäsite tulee useaan otteeseen esille esimerkiksi Matti Kurjensaaren matkapäiväkirjassa.

Käytän arkisto- ja asiakirjahallinnan osuuteen teoreettisena viitekehystenä Pekka Henttosen teosta Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen (2015). Provenienssiperiaate asettaa arkiston alkuperän muun arkistotoiminnan lähtökohdaksi. Se toimii perustana metodien kehittämiseksi ja teorian muodostukselle esimerkiksi seulonnassa, arkistojen järjestämis- ja selvitystyössä sekä arkistonmuodostuksessa. Provenienssi- eli alkuperäperiaatteen pääidea on säilyttää säännöllisen toiminnan tuottamat kokonaisuudet ehjänä. (Nilsson 1974, 17.)

Asiakirjan elinkaari alkaa sen laatimisesta ja päättyy yleensä hävittämiseen (Henttonen 2015, 81). Jos asiakirja on pysyvästi säilytettävä, on sen elinkaari satoja vuosia. Elinkaarimallin tarkoitus on jäsentää asiakirjojen käyttöä ja hallintaa asiakirjan elinkaaren aikana. On olemassa kaksi elinkaarimallia; perinteinen ja jatkumomalli. Perinteinen jäljittelee biologista elinkaarta, jossa asiakirja syntyy, elää ja kuolee. Siinä tehtävät jakautuvat asiakirjahallintoon ja päätearkistoon. (Henttonen 2015, 82). Nyt kun on siirrytty digitaaliseen maailmaan enemmässä määrin, perinteisen elinkaarimallin merkitys on vähentynyt ja sen sijaan on korostettu jatkumomallia (Henttonen 2015, 84).

Jatkumomallissa asiakirjan elinkaari ei kulje lineaarisesti tai jakaannu selkeisiin osiin. Asiakirjat kiinnittyvät yhteen aikaan ja paikkaan niiden luontihetkellä, mutta asiakirjahallinta mahdollistaa niiden käytön myös muuhun tarkoitukseen paikasta ja ajasta riippumatta. Jatkumomallissa onkin tärkeää asiakirjajärjestelmän suunnittelu ja kehittäminen. Asiakirja siis laaditaan, otetaan talteen, organisoidaan ja otetaan uudelleen käyttöön. (Henttonen 2015, 85.)

Aineistonani toimii muun muassa matkapäiväkirjoja, joista Sylvi Kekkosen kirjoittamaa ei ole vielä julkaistu. Pentti Haanpään ja Matti Kurjensaaren matkapäiväkirjat on julkaistu melko pian matkan jälkeen, ja Haanpään kirjoitukset vielä uudelleen Esko Viirretin toimesta 2001. Erityisesti Sylvi Kekkosen matkapäiväkirja sisältää hyvinkin henkilökohtaisia tietoja muun muassa hänen terveydentilastaan matkan aikana. Käsittelen arkistoluvussa aineiston julkaisuun liittyviä kysymyksiä muun muassa eettisyyden kannalta tarkasteltuna.

1.2.1. Tutkimusmenetelmät

Käytän tutkimuksessani kulttuurianalyysiä. Kulttuurianalyysin tavoitteena on kulttuurin piilossa olevien merkitysten tulkitseminen, sen päätarkoitus on kiinnittää huomio kommunikaatioon, joka ylläpitää kulttuurista tietoisuutta. (Ehn & Löfgren 1982, 11) Kulttuuriseen tietoisuuteen kuuluu ymmärrys siitä, miten ryhmän tai ihmisen kulttuuri muokkaa muun muassa arvoja ja käytänteitä. ”Kulttuurianalyttisessä tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti arkielämän itsestään selviltä tuntuvia tapoja ja rutiineja sekä etsitään niiden symbolisia merkityksiä.”

Orvar Löfgren ja Billy Ehn ovat kirjoittaneet kulttuurianalyysin olevan kulttuurin teemojen eli sen perustavien käsitysten, kategorioiden ja arvostusten tutkimusta. Näitä voivat olla vaikkapa ihmisluonto, kulttuuri ja luonto sekä kollektiivi ja yksilö. (Ehn & Löfgren 1982, 13.)

Ehn ja Löfgren (1982) esittelevät teoksessaan kolmetoista teemaa, joita voidaan käyttää kulttuurianalyysivälineinä kartoitettaessa kulttuurin esiintymistä tai maailmankuvaa, esimerkiksi miten kulttuuri on järjestetty tietynlaisissa kategorioissa ja ajatusmalleissa. Teemat antavat vain hieman suuntaa siihen, miten kulttuuria voidaan tutkia kulttuurianalyttisin menetelmin, mutta ei ole sanottua, että niitä löytyisi joka kulttuurista. Tällainen teemaluettelo voi sisältää esimerkiksi seuraavia arvoja: kaaos ja järjestys, ryhmä ja yksilö, luonto ja kulttuuri, valta ja hierarkia, moraalit, kosmologia, aika, epäihminen ja ihminen, sosiaalinen asema ja yhteiskunta, feminiinisyys ja maskuliinisuus, työ ja vapaa-aika sekä paikan havainnointi ja käsitteleminen. (Ehn & Löfgren 1982, 27-28.)

Valitsin kulttuurianalyysin tutkimusmenetelmäksi, koska asenteiden tulkitseminen tekstistä on piilossa olevien merkitysten tulkitsemista. Asenteet eivät toki ole aina piilossa, mutta usein etenkin negatiiviset asenteet halutaan piilottaa rivien väliin. Kulttuurianalyysi sopii hyvin yhteen tutkimuskysymysteni kanssa, kun puhutaan siitä, miten ihmisten oma kulttuuri muokkaa heidän asenteitaan ja toimintatapojaan.

1.3. Aineisto

Aloitin kesällä 2012 aineiston etsimisen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistosta Helsingistä, Suomi-Kiina -seuran puheenjohtajan, Veli Rosenbergin avustuksella. Vierailimme arkistossa harjoittelun yhteydessä. Kävimme siellä pari kertaa, jolloin selasimme läpi lehtikirjoituksia etsien mainintoja tästä Kiinan matkasta. Kävimme myös läpi Vilkunan kirjeenvaihtoa, mutta emme silloin löytäneet juuri mitään mainittavaa.

Syksyllä 2012 tutkimusaihe tarkentui syvemmin tehtyäni alustavan disposition ja tutkimussuunnitelman. Sain paljon apua aineiston kartuttamisessa Suomi-Kiina -seuran puheenjohtajalta, joka lähetti minulle sähköpostilla Vilkunan Kiinan matkalla kirjoittamat artikkelit ja ehdotti Haanpään ja Kurjensaaren matkapäiväkirjoja. Hän myös vihjasi tulossa olevasta Sylvi Kekkonen matkapäiväkirjasta, jota olen mukana tekemässä. Tämä oli ehtona, että sain käsiini kyseisen aineiston. Lähdekirjallisuudesta olen pääasiassa huolehtinut itse.

Tutkimusaineistonani toimii Kustaa Vilkunan ja Ritva Arvelon Kiinan matkan aikana kirjoittamat lehtiartikkelit ja Pentti Haanpään, Matti Kurjensaaren matkapäiväkirjat sekä Sylvi Kekkonen matkapäiväkirja-aineistot Kiinan matkasta. Lähdekirjallisuutena käytän muun muassa artikkeleita ja kirjoja arkistonhoitajan eettisistä käytännöistä, kuten Elena S. Danielsonin *The Ethical Archivist* (2010).

1.3.1. Matkapäiväkirjat; Kekkonen, Haanpää, Kurjensaari

Sylvi Kekkonen matkapäiväkirja

Saadakseni gradua varten käyttöni Sylvi Kekkonen matkapäiväkirja-aineistot, olen osallistunut projektiin, jonka tarkoituksena on tämän matkapäiväkirjan julkaiseminen. Kirjaa ovat kirjoittamassa UKK – arkiston arkistonjohtaja Pekka Lähteenkorva sekä Turun yliopiston poliittisen historian emeritus professori Timo Soikkanen. Minun tehtäväni projektissa oli etsiä Matti Kurjensaaren, Pentti Haanpään, Kustaa Vilkunan sekä Ritva Arvelon teksteistä yhtäläisyyksiä Kekkonen matkapäiväkirjan kanssa ja kirjoittaa ylös nämä kohdat. Sylvi Kekkonen matkapäiväkirja kuvailee hänen tunnelmiaan matkalla ja se on yksi harvoista Kekkonen päiväkirjoista, jotka ovat säilyneet. Valtuuskunnan virallisesta ohjelmasta saa enemmän irti Kurjensaaren kirjoittamasta *Kiinalainen päiväkirja* teoksesta. (Mattson 2000, 229.) Sylvi Kekkonen kirjoitti matkapäiväkirjassaan

tärkeimmistä tapahtumista matkalla sekä tarkkaili terveydentilaansa. Menomatalla Kiinaan Kekkonen tarkasteli myös naisten asemaa silloisessa Neuvostoliitossa. (Mattson 2000, 230.)

Sylvi Kekkonen matkapäiväkirja koostuu monista pienistä palasista, mikä on omalla tavallaan osuva kuvaus matkan sirpaleisuudesta. Matti Kurjensaari sen sijaan kirjoitti matkasta asiallisen raportin, jossa tuodaan hyvin esille päivittäinen ohjelma. Näiden kahden päiväkirjan välillä huomaa eron julkaistun ja julkaisemattoman välillä. Kekkonen kirjoitti itselleen, kun taas Kurjensaari kirjoitti julkaistakseen päiväkirjan matkan jälkeen. Kekkonen on, ehkä muiden esimerkkiä seuraten, tehnyt muistiinpanoja, vaikka ne eivät luokaan loogista kertomusta, vaan ovat lähinnä huomioita esimerkiksi maisemista. Tarkimpia huomioita Sylvi Kekkonen on kirjoittanut muun muassa ostoksistaan ja politiikasta. Hän ei kuitenkaan liiemmin jakanut huomioitaan muiden kanssa. (Mattson 2000, 233.)

Minulla on käytössäni Sylvi Kekkonen matkapäiväkirjasta puhtaaksikirjoitetut kopiot, mutta jo kopioistakin selviää, että Sylvin kirjoitus on paikoitellen epäselvää ja toisinaan jää kesken. Lisäksi huomasin, kun tein vertailua Kekkonen ja Kurjensaaren tekstien välillä, että päivämäärät eivät aina pidä paikkaansa. Kekkonen kirjoittaa matkapäiväkirjaa päivä päivältä, mutta hän saattaa joinakin päivinä kirjoittaa aikaisempien päivien tapahtumista, mikä sekoittaa vähän lukijaa. Hän mainitsee aika paljon samoista asioista kuin esimerkiksi Kurjensaari, mutta Kekkonen lisäälee tietoja myös itsestään ja omista tekemisistään.

Saavuttuaan Kiinaan valtuuskunta kutsuttiin ulkomaanasioiden instituuttiin päivälliselle, jossa Sylvi Kekkonen joutui puhumaan seurueen puolesta. Puheiden pitäminen oli hänelle aina vaikeaa ja vastenmielistä. Kekkonen puhe päättyi myös ulkoministeriön raporttiin. Kaikesta päätellen Sylvi Kekkonen oli houkuteltu matkalle lupaamalla, että hänen ei tarvitsisi esiintyä. Matkan johtajana ja pääministerin puolisona hän ei kuitenkaan voinut välttyä siltä. Hänen kuitenkin onnistui välttää joitakin tilaisuuksia, jossa hänen odotettiin puhuvan, mikä aiheutti toisinaan kiusallisia tilanteita. Illallisilla Kekkonen istui aina kunniapaikalla isäntien kanssa samassa pöydässä. Hän on kirjoittanut päiväkirjaansa ongelmistaan kuten huonosta kielitaidostaan.

Sylvi Kekkonen piti kiinni ajatusmaailmastaan mikä aiheutti välillä näkemyskiistoja matkalaisten välillä. Hän välillä koki, että hänen mielipiteitään ei otettu vakavasti. Kekkonen jopa suuttui Kustaa Vilkunalle, kun Vilkuna arvosteli Suomen rakentamispolitiikkaa, ja vertaili sitä kiinalaiseen rakentamiseen.

Kekkonen kirjoittaa päiväkirjassaan paljon merkintöjä terveydestään sillä matkan pituus ja jokapäiväinen kävely rasittivat häntä. Kekkonen kirjoitti muun muassa siitä, kuinka kuumuus, tahmeus sekä hikoilu hermostuttivat ja oudot tilanteet alkoivat rasittaa. Hän ei pitänyt siitä, että häneen ripustauduttiin, vaan pakeni tällaisista tilanteista. Valtuuskunnan maakuntakierroksen paluumatkalla takaisin Pekingiin, Sylvi Kekkonen oli jo sairas ja söi sulfaa kipuihinsa. Sulfa-lääkkeitä käytettiin bakteeritautien hoitoon ja ehkäisyyn. Viimeiset päivät Kiinassa olivat pahimpia, sillä ne olivat täynnä jäähyväistilaisuuksia, poliittisia tilaisuuksia ja valokuvaamista. Toiseksi viimeisenä päivänä, 5.6.1953, kiinalaisten isäntien järjestämässä jäähyväistilaisuudessa, Sylvi Kekkonen joutui taas puhumaan valtuuskunnan puolesta.

Valtuuskunta lähti kotiin kesäkuun 6. päivän aamuna. Paluumatka oli Sylvi Kekkoselle tuskaisa hänen ollessaan sairas. Kekkonen viimeiset päiväkirjamerkinnot kertovat todella pahasta väsymyksestä. Sylvi Kekkonen kirjoitti Kiinan matkakokemuksistaan vielä myöhemmin Kyntäjään. Hän kirjoitti aina preesensissä ja omasta näkökulmastaan tarkkaillen ympäristöään. (Mattson 2000, 239.)

Pentti Haanpään matkapäiväkirja

Pentti Haanpää oli kirjailija, joka kirjoitti kyseessä olevan matkapäiväkirjan Kiinan matkalla kulttuurivaltuuskunnan jäsenenä 17.4.–16.6.1953. Hän teki merkinnät kolmeen muistikirjaan. Otavan 1954 julkaiseman matkapäiväkirjan Esko Viirret on uudelleen toimittanut nimellä *Kiinalaiset jutut* vuonna 2001, jolloin siihen on painettu lisänä *Kiinan-matkan päiväkirja*. Viirret on kirjoittanut lisäksi esipuheen, jossa hän kertoo korjanneensa uuteen painokseen kirjoitusvirheitä ja julkaissut lisäksi Haanpään perheelleen Kiinasta lähettämät kirjeet.

Kiinan matka oli Haanpäälle ensimmäinen ulkomaanmatka, jolle hän pääsi Ulkomaisen asiain Instituutin kutsusta ja maksamana.

Kiinan kansantasavallan Suomessa oleva lähetystö saa kunnian Kiinan kansan Ulkomaisten asiain instituutin toimeksiannosta välittää Teille seuraavan kutsun: Herra Pentti Haanpää, meillä on ilo kutsua Teidät olemaan läsnä Pekingissä pidettävissä Vappu-juhllaisuuksissa kuluvan vuoden vappuna sekä viipymään 1 ½ kuukautta vieraanamme Kiinassa. Olisimme erittäin iloisia, jos voisitte vastata kutsuumme myöntävästi. (Haanpää 2001, 6.)

Haanpään on kuvannut tapahtumat lyhyesti pääpiirteittäin muistiinpanoihinsa, mutta erilaisissa esittelytilaisuuksissa hänellä oli aikaa kirjoittaa laajempia merkintöjä. Haanpää on kirjoittanut paljon muistiin myös erilaisia lukuja ja tilastoja, jopa propagandaa. Päiviä kestäneillä junamatkoilla hän on kirjoittanut maisemakuvauksia, niin kuin esimerkiksi Kurjensaari ja Kekkonen.

Haanpää kirjoittaa esiin myös epäilynsä isäntämaa Kiinan esittelemistä hyvistä puolista, kuten Futselingin patotyömaan, jossa maansiirto tapahtui koreilla kantaen, hän ajattelee olevan vain valtuuskunnalle järjestetyksi tempuksi. Vierailujen ja muun virallisen ohjelman lisäksi Haanpää on kirjoittanut ylös myös erilaisia havaintoja esimerkiksi matkalaisten keskinäisistä väleistä. Hän myös kirjaa ylös muun muassa ajanviettonsa Aune Laurikaisen tai A:n kanssa, kuten Haanpää itse kirjoittaa. Haanpään erakkomaisuus tulee myös esille hänen kirjoituksestaan. Hän lähti usein omille teilleen tai hakeutui yksin kävelyille.

Kiinalaiset jutut sai ilmestyttyään ristiriitaisen vastaanoton. Matkanjärjestäjät olivat pettyneitä Haanpään kuvaukseen matkasta, mutta toisaalta saa myös ihmetystä osakseen, kun hän poikkeaa poliittisesta linjastaan. Kaikille oli selvää, että kyseessä oli propagandamatka, sillä Mao halusi länsimaiden näkevän mitä hän oli saanut aikaan Kiinassa. Haanpäää arvostellaan isäntämaan ylistämisestä, mutta osa näkee kuitenkin niihin usein sisältyvän ironiaa, mikä oli tyypillinen kirjoitustapa Haanpäälle.

Matti Kurjensaaren matkapäiväkirja

Matti Kurjensaaren *Kiinalainen päiväkirja - Uutta Kiinaa suomalaisin silmin* on julkaistu vuonna 1953, ja se on osoitettu Sylvi Kekkoselle. Kurjensaari oli kirjailija ja toimittaja sekä hän oli mukana poliittisessa toiminnassa. Hän, kuten Vilkunakin, kuului Urho

Kekkosen lähipiiriin, mikä omalta osaltaan saattoi edesauttaa hänen pääsyään valtuuskunnan matkalle.

Matkapäiväkirja on tehty Kiinassa kirjoitettujen muistiinpanojen pohjalta niin, että havainnot on yritetty pitää mahdollisimman tuoreina tekemättä niihin korjauksia. Kurjensaari on kirjoittanut Pekingissä pidetyistä tiedotustilaisuuksista melko vähän, mutta tarpeeksi, jotta lukija saa kuvan millaisia ne olivat. Hän sen sijaan on käyttänyt niissä saatuja tietoja tekstin pohjana muissa kohdissa matkapäiväkirjaa.

Kurjensaari kirjoittaa matkapäiväkirjansa hyvin perinteisen päiväkirjan malliin. Hän käsittelee tapahtumia päivämäärittäin, mikä tekee lukijalle niiden seuraamisesta helppoa. Kurjensaari havainnoi ympärillään tapahtuvaa melko kuvailevalla tavalla, vähän proosamaisesti ja myös yksityiskohtaisesti. Hän kuvailee asioita sävyyn, jota on miellyttävää ja kiintoisaa lukea. Hänen teoksestaan lukija saa hyvän kuvan mitä matkalla tapahtui.

1.3.2. Artikkelit; Vilkuna, Arvelo

Kustaa Vilkunan artikkelit

Käytän tutkimuksessani 13. Kustaa Vilkunan Kiinassa kirjoittamaa lehtiartikkelia. Artikkelit ovat Suomalaisesta Suomesta, Uudesta Suomesta ja Uudesta Kuvalehdestä vuosilta 1953–54 sekä *Kulttuuri-ihmisen alku- ja kasvukoti* artikkeli Kiina sanoin ja kuvin lehdestä vuodelta 1974.

Artikkeleissa Vilkuna tarkastelee Kiinaa kansatieteilijän, mutta myös kielitieteilijän näkökulmasta. Aiheet käsittelevät muun muassa vähemmistökansoja, joita tuolloin oli yli 40 miljoonaa, hän vertailee maanviljelyksessä käytettävää esineistöä, mutta kirjoittaa myös siitä, kuinka sana leipä on Kiinasta lähtöisin. Erään artikkelin aiheena Vilkuna käsittelee maareformia, joka oli osa Maon aloittamaa vallankumousta, ja toisessa taas hän kirjoittaa ihmisen kehityskaaresta ja vanhentuneesta rotukysymyksestä. Hän kirjoittaa myös erilaisista maanmuokkauskeinoista, Kiinan teollisuudesta sekä Suomen ja Kiinan kauppasopimuksesta. Vilkuna käsittelee myös heidän käynnistään Futselingin padonrakennustyömaalla.

Hän kuvailee artikkeleissaan paljon heidän vierailuitaan esimerkiksi museoihin, observatorioon, tehtaisiin ja kyliin. *Korean bakteerisota ja Kiinan terveystamppailu* artikkelissa Vilkuna kertoo, että ennakkoluulot Kiinan luullusta likaisuudesta ovat väärä. Hän kirjoittaa artikkelissa yleisen terveydenhuollon näyttelystä, kala- ja kalastusmuseosta sekä terveydenhoito/siisteystamppailun kansanliikkeestä. 1970-luvulla kirjoitettu artikkeli on eräänlainen anteeksipyyntö kiinalaisille isännille huolen aiheuttamisesta, kun Vilkuna säntäili omille teilleen tutkimaan kiinalaisia viljelystapoja. Hän halusi todistaa, että inhimillinen kulttuuri Euraasiassa on pohjaltaan sama.

Kustaa Vilkuna oli kansa- ja kielitieteilijä, ja toimi myös lukuisissa poliittisissa tehtävissä, ollen opetusministerinäkin vuoden 1958 hallituksessa. Vilkuna väitteli tohtoriksi vuonna 1936 edustaen uutta funktionaalista tarkastelutapaa. Siinä pyrittiin esineiden aikasarjaselvittelyn sijaan saamaan yhteinen kuva kulttuurista. Kieltä voitiin myös käyttää kulttuurin selvittämiseen. (*Otavan suuri ensyklopedia, 10. osa, s. 7880. Otava, 1981*) Kulttuurivaltuuskunnan Kiinan matkan aikaan Vilkuna toimi muun muassa Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisen kansatieteen professorina ja historialliskielitieteellisen osaston dekaanina. (*Kuka kukin on 1970, s. 1172. Otava*) Vilkuna jäi eläkkeelle vuonna 1972 pitkän uran jälkeen.

Ritva Arvelon artikkelit

Ritva Arvelo oli suomalainen näyttelijä, käsikirjoittaja, teatteri- ja elokuvaohjaaja sekä nykytanssin uranuurtaja. Taideuran lisäksi Arvelolla oli romaanisen filologian maisterintutkinto. Kiinan matkasta inspiroituneena Arvelo ohjasi Helsingin kansanteatterille vuonna 1954 näytelmän *Harmaatukkainen tyttö*. Tämä oli ensimmäinen kiinalainen näytelmäteksti suomalaiselle näyttämölle. (www1.)

Ritva Arvelo kirjoitti neljän artikkelin sarjan Suomen Kuvalehteen vuonna 1953. Sarja oli nimeltään *Uutta Kiinaa omin silmin*. Artikkelissa *Elämä kuohuu Pekingissä* Arvelo kirjoittaa matkanteosta Kiinaan, heidän saamastaan vastaanotosta, Keisarillisesta palatsista, Pekingin kaduista ja vapun vietosta. Artikkelissa *Kansa joka pukeutuu siniseen* Arvelo kuvailee muun muassa kuinka laaja Kiina on, kun kielikin vaihtui niin paljon, että pekingiläiset tulkit tarvitsivat jonkun tulkkaamaan asiat mandariinikiinaksi. Otsikko taas

viittaa siihen, kuinka kiinalaiset pukeutuivat siniseen puuvillaiseen housupukuun, jollaiset valtuuskunnan jäsenet myös saivat käyttöönsä. Arvelo kirjoittaa myös heidän käynnistään maalaiskylä Kao Pei Tienissä ja Kiinan maaudistuksesta.

Artikkelissa *Sadat miljoonat iltakoulussa* Arvelo kuvailee Shanghaita, joka oli kansainvälisen kaupan keskus. Hän kertoo kuinka Shangain ja Hangtshoun rikshamiehet olivat todella rehellisiä yksinäistä turistia kohtaan. Arvelo kirjoittaa myös Kiinan lukutaidottomuuden nujerrushankkeesta, lukutaidon oltua ennen harvojen ja valittujen herkkua. Uudenvuodenkuvat olivat yksi keino lukutaidon kehittämiseen. Ne esittelivät esimerkiksi terveydenhoitoa. Toinen suosittu valistusmuoto oli näytelmät ja ooppera.

Suurien tulvien voittajat -artikkelissa Arvelo kirjoittaa heidän käytössään olleista junavaunuista, joilla he liikkuvat pitkin Kiinaa, tulvan kuitenkin pysäyttäessä matkan muutamaksi päiväksi. Hän kirjoittaa myös heidän vierailustaan Futselingin kylässä ja padonrakennustyömaalla.

1.4. Keskeiset käsitteet

1.4.1. Ennakkoluulot ja stereotypiat

Ennakkoluulo on Gordon Allportin mukaan tavanomaisesti perusteeton ennakkokäsitys. Sitä käytetään puhuttaessa epäedulliseen sävyyn henkilöstä tai ryhmästä, viitaten poliittiseen näkökantaan, sukupuoleen, sosiaaliluokkaan, seksuaalisuuteen, kieleen, ikään, rotuun, kansallisuuteen tai muuhun arkaluontoiseen asiaan liittyen (www2). Ennakkoluulo voi olla negatiivinen tai positiivinen sidosryhmästä riippuen. Yhdysvaltalainen psykologi Gordon Allport on määritellyt ennakkoluulon myönteiseksi tai epämyönteiseksi tunteeksi jotakuta tai jotakin kohtaan ennen kuin tästä asiasta tai henkilöstä on muodostunut tarpeeksi kokemusta ja informaatiota (Allport 1979, 6).

Ennakkoluulot muodostuvat ihmisten omien näkemysten, arvojen ja muualta saadun informaation pohjalta. Ennakkoluulolla tarkoitetaan usein käsityksen olevan virheellinen, ja todesta poikkeava. Niitä ei pidetä rasismina, vaan pikemminkin tietämättömyytenä. Ei ole kuitenkaan poissuljettua, että ennakkoluulojen taustalla piilisi rasistisia ajatuksia.

Tietämättömyys voi helposti kuitenkin johtaa rasismiin ja syrjintään. (Auestad 2015, xxi-xxii.)

Stereotypiat ovat yleistyksiä, joissa tiettyjä piirteitä liitetään johonkin ryhmään. Ne muodostuvat olettamuksista ja voivat olla negatiivisia tai positiivisia. Esimerkkinä negatiivisesta stereotypiasta voidaan käyttää 'Suomi on humalahakuisen juomisen maa', kun taas positiivinen stereotypia on 'Hollantilaiset hymyilevät aina'. Stereotypiat on tarkoitettu kyseenalaistettaviksi ja kritisoitaviksi, vaikka niissä olisikin totuuden perää. Niin kuin esimerkiksi suomalaisten alkoholinkäyttö ei ole aina ja kaikilla humalahakuista. Itse asiassa nykynuorison alkoholinkäyttö on vähentynyt huomattavasti. (www3.)

Niskanen avaa kirjassaan stereotypian käsitettä mainonnan kautta, sillä mainonta perustuu yleensä stereotypioihin. Joskus stereotypia voidaan yhdistää arkkityypin käsitteeseen, vaikka ne eivät ole kaikilta osin sama asia. Niskasén mukaan stereotypiat ovat kulttuurisidonnaisia mistä johtuen ne eivät merkitse eri kulttuureissa eläville samoja asioita. Siinä missä stereotypia on sidoksissa kulloiseenkin kulttuuriseen tilanteeseen ja yhteiskuntaan, arkkityyppi liittyy ihmisten kollektiivisen alitajunnan sisältöön. Arkkityyppien ikä vaihtelee, mutta yleensä ne ovat olleet olemassa sukupolvien ajan. (Niskanen 1996, 19.)

1.4.3. Rasismi, syrjintä ja rotu sekä toiseus

Vuosien saatossa syntynyt muuttoliike on herättänyt ihmisissä toiseuden mielikuvat. Arviot, uskomukset ja mielikuvat toisesta selittivät toisten käytöstä ja ulkonäköä. Ihmisiä haluttiin erotella niiden ominaisuuksien nojalla, joita itsessä ja toisessa oli tai ei ollut. Representaatioiden muodostaminen oli molemminpuolista. (Miles 1994, 25.) 1700-luvun lopulla käyttöön tuli rodun diskurssi, jolla oikeutettiin esimerkiksi afrikkalaisten toisten alempiarvoisuus ulkonäön ja erilaisen kulttuurin perusteella (Miles 1994, 50). Käsitteellä on siitä lähtien viitattu pääasiassa ihmisen biologiseen syntyperään, ja tiede on pyrkinyt määrittelemään eri rotujen hierarkkiset suhteet, lukumäärän sekä tunnusmerkit (Miles 1994, 52).

Toisen maailmansodan jälkeen perinnöllisyystieteilijät osoittivat, ettei rodulla ole sellaisena, kuin se oli 1700-luvun lopulla määritelty, tieteellisesti todennettavaa merkitystä. Näin ollen fyysisillä tai geneettisillä ja kulttuurisilla ominaisuuksilla ei ole syysuhdetta. Tämän esiin tuominen ei ole kuitenkaan estänyt tai vähentänyt käsitteen käyttöä. Ihmiset tekevät eroa toisten välille vieläkin ulkonäön perusteella. (Miles 1994, 60 - 61.) Ihmisten luokittelu tiettyjen tunnuspiirteiden perusteella johtaa syrjimiseen ja sen hyväksymiseen, samalla luokittelijat kuitenkin määrittelevät kriteerit, joiden perusteella heitä luokitellaan. Eurooppalaiset esimerkiksi luokittelivat afrikkalaiset 1700 – 1800 -luvulla villoiksi ja mustiksi sulkien nämä ihmiset yhteisöstään. Samalla he luokittelivat itsensä sivistyneiksi valkoisiksi. Samalla rodun käsitteellä pystyttiin syrjimään ja tekemään toisista alempiarvoisia, kun taas toisaalta pystyttiin nousemaan toisen yläpuolelle. (Miles 1994, 61.)

Rasismien käsite sai toisen maailmansodan jälkeen paljon poliittista ja moraalista painoarvoa käsitteen ollessa nimilappu rotudiskurssista nouseville uskomuksille, kuten syrjintä ja kansanmurha. Hitler ja fasismi saivat aikaan sen, että kun tietyt asiat koettiin rasismiksi, nähtiin niiden tukija rasistina. Näin ollen se nähtiin myös poliittisesti ja moraalisesti tuomittavana. (Miles 1994, 75.) Rasismien käsite viittaa Milesin (1994, 76) mukaan kaikkiin väitteisiin, joilla perustellaan ryhmien eriarvoisuutta argumentoimalla, että ihmiset muodostuvat erilaisista ryhmistä. Ryhmittäminen kytkeytyy termiin rodullistaminen, jolla tarkoitetaan prosessia, jossa ihmisten tietyt biologiset ominaisuudet nostetaan esiin ja niiden perusteella luokitellaan ryhmiksi (Miles 1994, 110).

Syrjintää on yhdenvertaisuuslain mukaan iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella tapahtuva syrjintä. Se on kiellettyä koska se henkilöä itseään tai jotakuta toista. Syrjinnän tarkoitus on poissulkeminen viestimällä syrjityn olevan huonompiarvoinen ja erilainen. Tämä perustuu ennakko-oletuksiin eikä siihen millaisia syrjityt oikeasti ovat. (www4.)

Puuronen kirjoittaa, että rasismia on vaikea tutkia, jos ei ota huomioon rodun käsitettä. Rotujärjestelmä ei välttämättä perustu biologiseen merkitykseen, vaan kulttuuristen ja

etnisten ryhmien rodullistamiseen. Rodullistaminen on avainkäsite tutkittaessa rasistisia puhetapoja. (Puuronen 2011, 49.) Rodullistaminen viittaa prosessiin, jossa joistakin ihmisen piirteistä tulee yhteiskunnallisesti tärkeitä. Sen kohteiksi voivat joutua mikä tahansa sosiaalinen ryhmä, esimerkiksi maahanmuuttajat tai maanviljelijät. Rodullistaminen jaetaan muun muassa ideologiseen ja käytännölliseen rodullistamiseen. Jälkimmäinen tarkoittaa roturyhmien muodostamista esimerkiksi väestötilastoinnissa. Ideologinen rodullistaminen taas viittaa rotukäsitteen käyttöön puheessa. (Puuronen 2011, 20.)

1.4.4. Länsi- ja itämaisuus

Itämaisella kulttuurilla tarkoitetaan Aasian kulttuureita, kun taas niiden tutkimusta kutsutaan orientalismiksi. Ilmausta käytetään usein myös kertomaan, mikä ei kuulu länsimaisen kulttuurin piiriin. Itämaisen kulttuurin alueena voidaan pitää Kaakkois-Aasiaa laajemmalti tai sitten pelkkää Lähi-itää. Itämaiset kulttuurit voidaan jakaa myös kolmeen kulttuurialueeseen, jotka ovat Intia, Etelä-Aasia, Lähi-itä sekä Itä-Aasiaan, joka keskittyy Japanin ja Kiinan sekä Korean alueelle.

Egyptissä ja Mesopotamiassa on kehittynyt tuhansia vuosia ennen ajanlaskun alkua korkeakulttuurit ja valtiot, kummassakin tunnettiin myös kirjoitustaito varhain. Monet uskonnot ovat syntyneet Lähi-idässä, kuten kristinusko, islam, juutalaisuus, ja zarathustralaisuus. Islam on ollut keskiajalta lähtien Lähi-idän valtauskonto, ja islamilaisella kulttuurilla on vaikutteita koko alueelle.

Länsimainen kulttuuri on syntynyt Länsi-Euroopassa, ja levinnyt sieltä Euroopan ulkopuolelle Australiaan ja Pohjois-Amerikkaan. Myös Latinalaista Amerikkaa pidetään länsimaiseen kulttuuriin kuuluvaksi. Kulttuuripiirin ajalliset ja paikalliset rajat eivät kuitenkaan ole täysin määriteltävissä. Historioitsija Arnold Toynbeen mukaan länsimaiseen kulttuurialueeseen kuuluvat Euroopan protestanttiset ja katoliset maat, kun taas hänen mukaansa Itä-Euroopan ortodoksiset maat sekä Australian, Uuden-Seelannin, Etelä-Afrikan, Etelä- ja Pohjois-Amerikan maat olivat länsimaisesta kulttuurista erillään. (Toynbee 1946)

Yhdysvaltalaisen politiikan tutkija Samuel P. Huntingtonin mukaan länsimainen kulttuurialue on vieläkin suppeampi kuin Toynbeen määritelmä. Huntingtonin mukaan Latinalainen Amerikka on oma kulttuuripiirinsä, samoin kuin Etelä-Afrikka, joka nykyisin kuuluu afrikkalaiseen kulttuuriin, eurooppalaisväestöstä huolimatta. (Huntington 2003, 46.)

Huntington piti nykypäivän pahimpia konfliktipaikkoja, kuten Palestiinaa, Bosniaa, Kosovoa, Pakistania ja Intiaa, erillisenä läntisestä kulttuurialueesta, koska ne sijaitsevat alueen rajoilla ja niiden kiistakumppanit kuuluvat eri kulttuurialueisiin. Huntington myös nostaa esille, kuinka monessa konfliktissa on osapuolena islamilaiseen kulttuuriin kuuluva maa. (Huntington 2003, 271.)

2. YKSITYISTÄ VAI JULKISTA JA MINKÄ ARVOISTA

Käsittelen tässä luvussa yksityisarkistoja ja niiden aineistoja sekä yksityisarkistojen merkitystä eri käyttäjäryhmille. Tämän lisäksi käsittelen, millaisia eettisiä kysymyksiä aineiston julkaisun valintoihin liittyy, ja onko arkistonhoitajalla millainen vastuu siitä, mitä aineistoja voidaan julkaista ja antaa tutkimuskäyttöön. Pohdin seuraavissa alaluvuissa yksityisarkistojen muodostumista, luovuttamista sekä niiden merkitystä esimerkiksi tutkijoille. Luon myös katsauksen Urho Kekkosen yksityisarkistoon, johon osa omasta aineistostani on sidottu.

Yksityisarkistojen ja eettisten kysymysten lisäksi tarkastelen julkaisemista ja arvonmäärittystä. Pohdin muun muassa menettääkö asiakirja arvonsa, jos ja kun se julkaistaan. Tämän lisäksi tutkin arkaluontoisesta materiaalin tutkimisesta. Pohdin kappaleessa muun muassa yksityisyyden suojaa ja sitä, millaista henkilökohtaista informaatiota on eettistä julkaista.

2.1. Yksityis- ja henkilöarkistot; aineistojen muodostuminen ja luovuttaminen arkistoon sekä niiden merkitys eri käyttäjäryhmille

Suomessa on lukuisia yksityisarkistoja, joilla on oma erikoisalansa. Yksityisarkistoja ovat yhdistys - ja yhteisöarkistojen lisäksi henkilö-, perhe- ja sukuarkistot, jotka ovat yksityisten ihmisten tuottamia ja heidän elämänsä aikana syntyneitä asiakirjakokonaisuuksia. Yksityisarkistojen aineistoja voidaan käyttää tutkimuksen lisäksi esimerkiksi elokuvien ja radio-ohjelmien tekoon. (www1.)

Yksityisarkistoihin kiinnitettiin erityistä huomiota vuonna 1950, jolloin tuotiin esille tarve säilyttää yhteiskunnallisten toimijoiden ja virkamiesten yksityistäkin aineistoa, kuten päiväkirjoja, kirjeenvaihtoa ja muistelmia julkisissa arkistoissa. (Nuorteva 2016, 250.) Julkisissa arkistoissa oli hyvin vähän yksityisluontoisia arkistoja itsenäisyyden ajalta. Asiaa edistämään perustettiin yksityisarkistokomitea, joka alkoi kartoittaa poliittiseen toimintaan 1890 jälkeen ja maailmansotien välillä osallistuneita henkilöitä, ja ottivat yhteyttä heihin tai heidän sukulaisiinsa. Vuonna 1954 komitean tehtävää laajennettiin kattamaan myös kartanonarkistot ja kulttuurihistoriallisen arkistoaineiston.

(Nuorteva 2016, 251.) Komitean työstä hyötyi eniten valtionarkisto, sillä sinne tallennettiin 36 merkittävää yksityisarkistoa, muun muassa presidentti Rytin arkistot. (Nuorteva 2016, 251)

Yksityisluontoista arkistoaineistoa olivat keränneet arkistolaitoksen lisäksi muutkin toimijat, kuten Helsingin yliopiston arkisto, joka oli kerännyt palveluksessaan olleiden henkilöiden tutkimusaineistoja ja yksityisarkistoja. Myös Suomalaisen Kirjallisuuden seura, Svenska litteratursällskapet, Työväen Arkisto, SKP ja Kansan Arkisto sekä muitten yliopistojen laitokset ja tieteelliset seurat olivat koonneet omia yksityisarkistojaan. He olivat järjestäneet ja luetteloineet saamansa aineiston sekä pitivät yllä tutkijapalveluita. (Nuorteva 2016, 255.)

Yhteistyötä tekevät yksityiset keskusarkistot perustivat vuonna 1999 yhdistyksen Yksityiset Keskusarkistot ry: n. Siihen kuuluvia arkistoja ovat Urho Kekkosen arkisto, Kansan Arkisto, Porvarillisen Työn Arkisto, Työväen arkisto, Svenska centralarkivet, Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto, Keskustan ja maaseudun arkisto, Suomen Urheiluarkisto ja Toimihenkilöarkisto. Yhdistys seuraa alan kehitystä, ylläpitää yhteyksiä ja verkostoitumista, luo kansainvälisiä yhteyksiä, edistää työnjakoa ja yhteistyötä, tekee aloitteita ja pyrkii vaikuttamaan alan asioihin sekä toimii yhteisissä kehitysprojekteissa. (www5.)

Voidaan sanoa, että jokaiselle ihmiselle muodostuu elämänsä aikana arkisto. Jokainen vastaanottaa ja kirjoittaa kirjeitä, mahdollisesti kirjoittaa päiväkirjaa tai muistiinpanoja tai ehkä on kirjoittanut jopa puheen. Ihmisille tuppaa kertymään myös kaikenlaisia todistuksia elämän varrella koulusta, töistä ja harrastuksista, joita pidetään tallessa. Suurin osa ihmisistä omistaa myös valokuvia. Jotkut tallentavat sähköposti- ja muiden viestimisjärjestelmien keskusteluja muistoksi tai myöhempää käyttöä varten. Henkilöarkisto sisältää kaikkea edellä mainittua. Se on ihmisen toiminnan tuloksena kertyneiden asiakirjojen kokonaisuus. Se on syntynyt hänelle saapuneista ja hänen itse luomistaan tallennetuista asiakirjoista. (Kaihoavaara 2005, 61.)

Kertyneellä aineistolla on usein merkittävä arvo ihmisille itselleen, mutta onko sillä arvoa muille? Henkilökohtainen arkisto kuvaa toiminnan lisäksi myös ihmisen persoonallisuutta. Ihmisten laatikoista ja kansioista löytyy usein kuitteja, muistoesineitä, todistuksia, kirjeitä ja lääkereseptejä. Mutta miten henkilöarkisto rajataan? Henkilön

jäämistöllä on ihmisille itselleen usein suuri arvo, mutta toiset tarvitsevat niiden olemassaolon merkityksestä jonkin selitteen. Kun ihmisen jäämistöä aletaan arvioida, pitää kiinnittää huomiota sisältöön, merkitykseen ja muotoon. (Kaihovaara 2005, 63.)

Samoin kuin muutkin arkistot, henkilöarkistot koostuvat asiakirjoista. Arkistolain mukaan asiakirja on kuvallinen tai kirjallinen esitys, joka on kuunneltavissa, luettavissa tai muuten ymmärrettävissä teknisin apukeinoin. Tavallisimmin asiakirja on ollut paperille laadittu kirjoitus, mutta termin merkitys on laajentunut myöhemmin tarkoittamaan oikeastaan mitä vain ja missä muodossa tahansa olevaa kirjoitusta, valokuvaa, äänitettä tai tiedostoa. Asiakirjan arvonmäärittämisessä keskeistä on ainutkertaisuus. Kopiot kuvista tai kirjallisista tuotoksista ovat toisarvoisia verrattuna ainutkertaisiin kirjeisiin, muistiinpanoihin ja päiväkirjoihin. Tutkijat käyttävät henkilökohtaisen arkiston sisällöstä termiä elämäntarinan esineet. Sillä tarkoitetaan sitä, että esineet syntyvät eletystä elämästä, mutta myös antavat merkitystä sille. (Kaihovaara 2005, 64.)

Yksityisarkistot harvoin muodostuvat suunnitelmallisesti, vaan niistä puuttuu asiakirjojen tunnistetietoja, ja sisältö saattaa olla painottunut tiettyyn suuntaan. Ihmiset harvoin säilyttävät itsestään tai itselleen negatiivisia dokumentteja. Tähän vaikuttavat myös muut tekijät, kuten käytännölliset syyt, joita ovat esimerkiksi ajan- ja tilanpuute sekä mahdollisesti toistuneet muutot, jolloin ihmiset luonnollisesti pyrkivät eroon tarpeettomasta tavarasta. Riippuen ihmisestä ja kulttuurista myös tietynlaisten asiakirjojen säilyttäminen voi olla vaarallistakin, kuten vaikkapa kiellettyyn uskonnolliseen tai poliittiseen toimintaan liittyvät asiakirjat. (Kaihovaara 2005, 65.)

Kuten sanottu aikaisemmin, arkistoaines muotoutuu elämän myötä asunnon lipaston laatikoihin, kenkälaatikoihin ja kansioihin sekä muihin säilytyspaikkoihin. Ideaalia olisi, jos eri henkilöiden asiakirjat olisivat alun alkaen erikseen omina kokonaisuuksinaan, mutta näin ei aina ole. Myöhemmin asiakirjojen erottelu omiksi kokonaisuuksikseen voi olla vaikeaa. Nykyisin kotiarkistot saattavat usein sisältää eri muodoissa olevia muistoja, kuten videoita ja valokuvia tai tietokoneella tehtyjä asiakirjoja. Olisi ihanteellista, jos kotiarkisto sisältäisi aineistoa koko elinkaaren ajalta, mutta usein ihmiset havahtuvat vasta myöhemmällä iällä tallentamaan aineistoja arkistoonsa. Monet katuvatkin päiväkirjojen ja muistiinpanojen hävittämistä. (Kaihovaara 2005, 67.)

Ihmiset hävittävät usein asiakirjojaan, sillä he eivät ajattele niiden sisältävän tutkimuksellista arvoa. Niitä hävitetään, kun niiden ei ajatella enää tuovan hyötyä omalle toiminnalle, ja koska niiden ajatellaan sisältävän yksityisiä asioita. Tähän syyllistyvät henkilöt itse, sekä heidän omaisensa. Kirjeet alkavat kuitenkin nykyisin olla katoavaa perinnettä, niillä on kulttuurihistoriallista arvoa siitä huolimatta, että niissä käsiteltäisiin läheisiä ihmissuhteita tai arkisia asioita. Parhaimmat henkilöarkistot sisältävät aineistoa koko ihmisen elinkaaren ajalta, antaen mahdollisimman totuudenmukaisen kuvan henkilön elämästä ilman, että arkistoa on sensuroitu tai seulottu liikaa. (Kaihovaara 2005, 67.)

Henkilöarkistot sisältävät julkista ja yksityistä elämää koskevia asiakirjoja, jotka liittyvät esimerkiksi työhön, harrastuksiin, kotielämään ja muihin elämän osa-alueisiin, joista ei löydy tietoa viranomaisten arkistoista. Henkilöarkistoa voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Yksi henkilö on aina yksi arkistonmuodostaja, jonka arkisto voi sisältää esimerkiksi seuraavanlaista aineistoa:

- 1) henkilön omat kirjalliset, kuvalliset ja taiteelliset tuotokset käsikirjoituksista muistelmiin
- 2) henkilön vastaanottama ainutkertainen aineisto, esimerkiksi saadut kirjeet
- 3) henkilön elämään liittyvät viralliset dokumentit ja eri elämänalueisiin liittyvät aineistokokonaisuudet
- 4) henkilön vastaanottama monisteluontoinen aines (ellei liity edellisiin)
- 5) henkilön luomat keräelmät (esim. valokuvat). (Kaihovaara 2005, 68.)

Aineistoryhmien välille voi olla toisinaan vaikea tehdä rajanveto, mutta edellä esitetty luokittelu on kuitenkin tarpeen yksittäisten papereiden arvon määrittelyssä. Tärkeät paperit on pystyttävä erottamaan toisarvoisista, esimerkiksi omat muistiinpanot ovat arvokkaampia kuin joku ilmoituslehtinen. Myös asiakirjojen väliset yhteydet ovat tärkeitä. Aineistokokonaisuudet olisi hyvä säilyttää yhtenäisinä. Harvat ihmiset kuitenkaan jaksavat, saati edes osaavat luokitella asiakirjojaan jo valmiiksi ennen niiden mahdollista luovutusta. Sille, joka arkiston lopulta järjestää, pienikin järjestelmällisyys elämän aikana tuo paljon iloa. (Kaihovaara 2005, 69.)

Yksityisarkistot heijastavat elämäntähtämyksiä, kokemuksia, tunteita, ihmissuhteita ja toimintaa eri elämänalueilla. Jokaisen ihmisen arkisto on erilainen, mutta yhdessä ne kertovat paljon kulttuurista ja siinä tapahtuneista muutoksista. Erityistä kiinnostusta

herättävät yksityisarkistot, joissa näkyy historiamme tunnettuja tapahtumia ja vaikutuksia henkilökohtaisella tasolla kerrottuna. Kiinnostusta herättää myös arkiset menneisyydestä kertovat asiakirjat kuten tiuhaan kirjoitetut kalenterit ja muistiinpanot taikka valokuva työpöydän järjestyksestä. (Kaihovaara 2005, 69.)

Henkilöarkistoihin kertyneiden asiakirjojen arvo ja merkitys vaihtelevat käyttäjäryhmän mukaan, mikä on otettava huomioon, kun mietitään mitkä ovat pysyvästi säilytettäviä. Mahdollisia käyttäjiä ovat henkilö itse, hänen läheisensä, erilaiset tutkijat ja opiskelijat sekä median edustajat ja kulttuurin harrastajat. Arkiston sisältö avautuu aina parhaiten sen muodostajalle itselleen. Henkilö itse tietää aineiston merkityksen. Monet säästävät asiakirjoja ihan vain siksi, että ne sisältävät muistoja tai ne liittyvät joihinkin merkittäviin tapahtumiin elämässä tai sitten lappuset ovat auttaneet pitämään muistissa jotakin. Muistot ovat henkilökohtaisia, eivätkä siksi avaudu muille yhtä merkityksellisinä. Muistojen merkitystä lisää, jos henkilö itse antaa jonkinlaisen selvityksen mihin asiakirjat liittyvät. (Kaihovaara 2005, 70.)

Omaiset yleensä ottaen haluavat käydä läpi läheistensä asiakirjat. Osa ehkä pelkää niistä löytyvän jotain mitä ei halua tietää tai osalla ei vain ole aikaa käydä läpi kaikkea. Tämän takia monet henkilöarkistot usein jäävät luovuttamatta eteenpäin päätearkistoihin. Yksityisarkiston käyttöä voidaan myös haluta rajoittaa luovutussopimuksella, jossa määritellään arkiston käyttöehdot, esimerkiksi että aineistoa ei pääse tutkimaan ilman omaisten tai arkistonhoitajan lupaa. Arkisto on myös mahdollista sulkea määräajaksi. (Kaihovaara 2005, 72.)

Tavallisen henkilön arkistot tarjoavat paremmin yhteisöllisiä ilmiöitä tarkasteltavaksi kuin niin sanotusti ylemmässä asemassa olevan arkistot. Siksi onkin harmillista, että tavallisten ihmisten arkistoja on tallennettu paljon vähemmän kuin merkkihenkilöiden. (Kaihovaara 2005, 73.) Tavallinen kansalainen voi olla montaa asiaa riippuen hänen harrastuksistaan, työstään ja muista aktiviteeteistaan, joista voi jäädä jälkiä arkistoon. Henkilöarkistot voivatkin siten sisältää tutkittavaa kulttuuristen ja sosiaalisten tapojen, ammattien, ruokailutottumusten tai vaikka sääilmiöiden tutkijalle. (Kaihovaara 2005, 74.)

Yksityisillä arkistoaineistoilla on merkittävä yhteiskunnallinen ja tutkimuksellinen arvo. Ne täydentävät julkisen hallinnon tuottamien asiakirjojen antamaa kuvaa, mutta ovat

myös monesti ensisijaisia lähteitä tutkimuksissa. (Nuorteva 2016, 331) Olemassa olleet valtionarkiston antamat normit ja säädökset koskivat julkisen hallinnon tuottamia asiakirjoja. Yksityisarkistojen säilyttämiseen tai hallintaan ei ollut vastaavia velvoitteita, vaan yksityisten organisaatioiden piti ottaa huomioon muun muassa vero- ja kirjanpitolainsäädäntö sekä työeläkelain erityissäädökset. Yksityisten asiakirja-aineistojen pysyvästä säilyttämisestä ei myöskään määrätty missään, vaan niiden säilyttäminen tutkimuksen tarpeisiin perustui aineistojen aktiiviseen keräämiseen ja omistajien tahtoon luovuttaa aineistot arkistoon. (Nuorteva 2016, 332.)

2.1.1. UKK – arkisto

Halusin valottaa gradussani yksityisarkistoa lähemmin, esimerkiksi missä mittasuhteissa niissä voi olla aineistoa ja millaista aineistoa ne saattavat sisältää. Valitsin Urho Kekkosen arkiston, koska käytän opinnäytetyössäni heiltä saatua aineistoa. Urho Kekkosen arkistoa ylläpitää Tasavallan Presidentin Arkistosäätiö (www8). Arkistossa on noin 350 hyllymetriä erilaisia asiakirjoja, kuten valokuvia, videoita ja ääninauhoja. Urho Kekkosen yksityisarkiston aineistoa voi saada tutkimuskäyttöön ilman tutkimuslupaa, mutta esimerkiksi Sylvi Kekkosen päiväkirjoihin ja muuhun perhekirjeenvaihtoon vaaditaan kirjallinen lupa-anomus. UKK-arkisto säilyttää myös 70 Kekkosen aikaisten poliitikkojen, työkavereiden ja lähipiirin arkistoa. Kuva-arkisto sisältää yli 30 000 valokuvaa. Kuva-aineistossa on laajalti otoksia presidentti Kekkosen urasta ja elämästä. Valokuvia on käytetty monissa painatuksista, tutkimuksissa ja artikkeleissa.

Asiakirjoja saa kopioida tutkimustaan varten omalla kameralla tai arkiston kopiokoneella. Suojelupoliisin asiakirjojen tai vuosikirjojen kopiointi ei ole sallittu teknisin apuvälinein. Osa yksityisarkistoista sisältää myös lahjoittajan määrittämiä käyttörajoituksia. UKK -arkisto ottaa vastaan alkuperäisiä tai kopioita asiakirjoista ja kirjeistä, joita Kekkosen on vastaanottanut ja lähettänyt. Arkisto ottaa vastaan myös Kekkosen lähipiiriin ja työkavereihin kuuluneiden henkilöiden arkistoja. Se kartuttaa myös valokuva-arkistoa Urho Kekkosen elämään liittyvillä lahjoituksilla. (www9.)

Urho Kekkosen oma arkisto noudattaa seuraavaa järjestelykaavaa:

- Signum 1: Kirjeenvaihto
- Signum 2: Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat
  - 21. Poliitiikka
  - 22. Matkat ja vierailut
  - 23. Ulkomaisten valtiomiesten vierailut
  - 24. Urheilu
  - 25. Henkilökohtaisia asiakirjoja
- Signum 3: Puheet, kirjoitukset, lausunnot, haastattelut
- Signum 4: Lehtileikkeet ja painatteet
  - 41. Lehtileikkeet
  - 42. Painatteet
- Signum 5: Onnittelut, adressit, tervehdykset, kunniakirjat
- Signum 6: Valokuvat
- Signum 7: Ääninauhat, äänilevyt, filmit

Erillisinä kokonaisuuksina:

- Vuosikirjat 1958-
- Päiväkirjat 1958–1981 (www10.)

Urho Kekkonen julkaistua tuotantoa on saatavilla Kansalliskirjaston Doria-palvelun kautta. Palvelu on tehty Kansalliskirjaston ja UKK-arkiston yhteistyönä. Se sisältää Urho Kekkonen vuosina 1914 - 1981 kirjoittaman ja hänen eläessään julkaistun tuotannon sekä Ari Uinon vuosina 1997 - 2000 toimittamat lähdejulkaisut. Doriasta ei ole saatavilla alkuperäisiä käsikirjoituksia, jotka ovat Urho Kekkonen arkistossa eikä Kekkonen kuoleman jälkeen painettuja tekstejä. Muita sijainteja, joista Urho Kekkonen liittyviä aineistoja on saatavilla, ovat Yksityisten keskusarkistojen yhteistietokanta ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tietokannassa ovat ladattuna UKK-arkistossa säilytettävät kokoelmat arkistonmuodostajatasolla ja SKS:lla on Martti Häikiön kirjoittama biografia-artikkeli. (www11.)

Sylvi Kekkonen aineistot ovat sidottu presidentti Urho Kekkonen aineistoihin. Sylvin kuoleman jälkeen Urho Kekkonen siirsi Sylvin jäämistön kohtaan UKA 25, josta löytyy muun muassa Sylvin pöydältä löytyneet paperit. Sylvin päiväkirjat tuotiin Hovilaan Tamminiemestä vasta Urho Kekkonen kuoleman jälkeen 1987. Päiväkirjat olivat puuarkussa, joka yhä löytyy arkistosta. Sylvi Kekkonen omia kuvia ovat ainoastaan Kulttuurivaltuuskunnan Kiinan matkalla otetut kuvat. Toki myös perhealbumit voidaan laskea rouva Kekkoselle kuuluviksi. UKK-arkistossa on myös joitakin pelkästään Sylvi

Kekkosta koskevia kuvia, kuten matka Alankomaihin vuonna 1953 kastamaan laivaa, jossa Urho Kekkonen ei ollut mukana.

2.2. Julkaiseminen ja arvonmääritys sekä asiakirjojen julkisuusperiaate ja arkaluontoisen materiaalin tutkiminen

Käytän työssäni aineistona Matti Kurjensaaren ja Pentti Haanpään julkaistuja Kiinan matkapäiväkirjoja sekä Kustaa Vilkun ja Riitta Arvelon kirjoittamia lehtiartikkeleita samalta matkalta. Lisäksi aineistooni kuuluu Sylvi Kekkonen matkapäiväkirja-aineistot, joita ei vielä ole julkaistu, vaan niistä on tekeillä teos, johon käytetään myös edellä mainitsemiani tekstejä.

Haanpään teoksesta on tehty myöhemmin uudistettu painos, johon on lisätty esipuhe, kirjoitusvirheet ja vanhakielisyyttä on korjattu ja lisäksi painokseen on lisätty kirjailijan tekemät muistiinpanot matkasta eli varsinainen matkapäiväkirja sekä hänen kirjoittamansa kirjeet perheelleen. Aineisto on ollut Pentti Haanpää -seuran hallussa, jota selvittämään vuonna 2001 toimittaneen version kirjoittaja Esko Viirret, on päässyt. Itselleni herää kysymys, miksi esimerkiksi nämä kirjeet olivat olennaista liittää tähän uudistettuun painokseen, kun kirjailija ei nähnyt niitä olennaisina liittää omaankaan teokseensa, vaikka hän mainitseekin kirjoittavansa kirjeen kotiin. Avaavat ne toki mielenkiintoisen ikkunan muun muassa kirjailijan perhe-elämään. Käytän rinnakkain molempia teoksia.

Pohdin erityisesti, miten Sylvi Kekkonen aineiston julkaiseminen vaikuttaa sen arvoon ja onko sillä esimerkiksi vaikutuksia siihen, miten ihmiset näkevät hänet julkaisemisen jälkeen. Kuten Henry Cox (1969) pohtii artikkelissaan *Publication of Manuscripts: Devaluation or Enhancement?* jos ja kun aikaisemmin julkaisemattomat historialliset kirjoitukset kuten kirjeet, päiväkirjat ja muistiot julkaistaan, vaikuttaako se niiden arvoon? Sillä on merkitystä, kuka kirjoituksen on laatinut, mutta myös, missä ja milloin kirjoitus on laadittu. Määrittelyyn voidaan ottaa mukaan myös kirjallisuuteen liittyvät

kirjoitukset, jotka ovat dokumentteja tai kirjeitä, kirjailijoiden kirjoittamia tai saamia, ja jotka viittaavat heidän kirjallisiin tuotoksiin.

Coxin mukaan kirjoituksen arvo riippuu muun muassa siitä, oliko dokumentti tarkoitettu julkaistavaksi, ja koska artikkelin arvo voidaan yleensä mitata sillä, kuinka paljon kuluttaja haluaa sitä, pitää miettiä kuinka paljon kirjoitusta voidaan painaa. Cox kirjoittaa, että asiakirjan arvo riippuu muun muassa siitä, oliko se tarkoitettu julkaistavaksi. Joku voisi argumentoida, että julkaisu vähentää dokumentin arvoa, mutta toisaalta, kun sen sisältö tunnetaan maailmalla, poistaako sen paljastaminen alkuperäisen tarpeellisuuden? (Cox 1969, 25.)

Pohdin vaikuttaako julkaiseminen aineiston arvoon. Toisaalta, Kiinan ja Suomen välinen kauppasopimus, joka solmittiin juuri tällä matkalla, tekee mielestäni aineistosta merkittävän. Tämä sopimus on yleisesti tiedossa, mutta toisaalta Kekkonen matkapäiväkirja-aineisto sisältää aika henkilökohtaisiakin kirjoituksia esimerkiksi kirjoittajan terveydentilasta. Olen tietoinen, että Kekkonen terveydentilasta on aikaisempiakin mainintoja, mutta en ole ihan varma, kuinka tarkoista kuvauksista on kyse. En myöskään tiedä onko Sylvi Kekkonen tarkoittanut matkapäiväkirjansa julkaistavaksi, vai onko hän kirjoittanut sitä lähinnä itselleen.

Mielestäni hän on kirjoittanut sitä enemmän itselleen kuin julkaistavaksi, vaikka hän olikin kirjailija. Vähentääkö julkaisu sitten asiakirjan arvoa? Mielestäni aineiston ollessa kaikkien saatavilla se on vain yksi teksti muiden joukossa. On kiehtovampaa lukea kirjoituksia, joista monikaan ei tiedä tai ole edes kuullut niiden olemassaolosta. Mutta toisaalta, suurimman osan Kekkonen matkapäiväkirjan sisällöstä voi lukea muun muassa Kurjensaaren ja Haanpään kirjoista, niistä vain puuttuvat Kekkonen henkilökohtaiset merkinnät.

Mitä tarkoittaa jonkun ihmisen saatavilla olevien tietojen tutkiminen? Mitkä ovat yksityisen ja julkisen elämän tutkimisen rajat? Informaation ajalla, merkitykselliset erotukset julkisen ja yksityisen välillä ovat erittäin vaikeat ylläpitää, kun arkaluontoiset

asiat vaihtelevat. Se mitä joskus pidettiin yksityisenä, kiertelee nykyisin laajalti monessa virtuaalisessa formaatissa. Mutta entä ne aikaisempien ikäryhmien edustajat, jotka olivat pidättäytyväisempiä intiimien asioiden paljastamiseen ja jotka eivät koskaan tulleet ajatelleeksi, että joku tutkisi tällaisia asioita? Kuinka teemme selkoa heidän yksityiselämänsä selviytyneistä jäljistä, jotka ovat päätyneet julkiseen arkistoon? Mitkä protokollat vaativat huomiota tällaisia aineistoja tarkastellessa? (Dever, Newman & Vickery 2009, 96.)

Nämä yksityiset/julkiset asiakirjat sisältävät erilaisia piirteitä ja asettavat erilaisia haasteita niille, jotka vastaavat aineiston säilyttämisestä ja tutkimisesta. Vaikka käytetään useita yleisiä termejä, kuten arkistomateriaali, asiakirja tai kokoelma kuvailemaan arkistossa olevia dokumentteja tai arkistoa itseään, tutkimus perustuu yleensä tiettyihin kirjoittamisen genreihin. Tällaisia ovat muun muassa kirjeet, päiväkirjat, päiväyrit, kaunokirjallisuus, runous tai omaelämäkerrallinen kirjoitus, jotka tarjoavat todisteita päivittäisestä elämästä, tärkeistä tapahtumista ja ihmissuhteista. Ja kun kyseessä on kirjailija, saamme todisteita hänen luomisprosessistaan ja ajatustavoistaan, jotka tukevat hänen julkaistuja töitään ja hänen mainettaan, joka rakentuu niille. (Dever, Newman & Vickery 2009, 98.)

Mitä sitten pitää ottaa huomioon, kun alkaa käydä läpi yksityisiä papereita? Ensinnäkin, pitää säilyttää tietty hienovaraisuus, sillä vaikka tietyt dokumentit ovat päätyneet arkistoon, se ei tarkoita, että niiden säilytys ja julkinen tarkastelu kulkevat käsi kädessä sen henkilön toiveiden kanssa, jonka asiakirjat ovat kyseessä. Pitää ottaa huomioon, että arkistot ovat täynnä asiakirjoja, joita kukaan ei ajatellut säilyttää, mutta ne ovat siitä huolimatta päätyneet arkistoon. Jää arkistonhoitajien päätettäväksi miettiä eettisiä ulottuvuuksia eli antavatko he aineiston tutkijoiden käyttöön, ja samalla mahdollisesti rikkovat yksityisyyttä, etenkin jos aineisto koskee eläviä tai lähiaikoina menehtyneitä ihmisiä. (Dever, Newman & Vickery 2009, 124.)

Sylvi Kekkonen matkapäiväkirja-aineisto, ja myös muut paperit, päätyivät UKK-arkistoon vasta vuonna 1987 Urho Kekkonen kuoleman jälkeen. Ne on tietoisesti siirretty sinne, sillä vaikka kyseessä on Urho Kekkonen arkisto, siellä säilytetään myös Kekkoseen liittyvien henkilöiden arkistoja. Ja on oletettavaa, että rouva Kekkonen aineiston on ajateltu olevan merkittävä, kun kyseessä on presidentin puoliso ja kirjailija. Sylvi

Kekkonen matkapäiväkirja on sellainen aineisto, jota ei ole luovutettu muiden tutkijoiden käsiin, koska se on tarkoitus julkaista lähitulevaisuudessa. Minä sain aineiston tutkimukseeni, koska osallistun julkaisuprojektiin.

Kun käsikirjoituskokoelmat sisältävät yksityisiä kirjeitä ja muita kirjoituksia henkilöiltä, jotka yhä elävät, tällainen materiaali voi aiheuttaa vaikeita haasteita kuraattorille tai arkistonhoitajalle, joka on vastuussa aineistoista. Kun kerätään hiljattain luotua käsikirjoitusaineistoa, arkiston luottohenkilöt ottavat vastuun huolehtia mahdollisesti yksityisistä tai salassa pidettävistä materiaaleista, jotka voivat tutkijoiden käytössä loukata elävän ihmisen yksityisoikeuksia. (Hodson 2004, 195.)

Hodsonin mukaan kirjallisuusarkiston ja tunnettujen henkilöiden asiakirjojen kohdalla, tämä ongelma on usein kärjistynyt. Kuinka paljon arkistonhoitajien olisi syytä huolehtia mahdollisesta yksityisyyden loukkaamisen estämisestä, kun yksityisiä papereita annetaan tutkimuskäyttöön? Jos tällainen huolenaihe on oikeutettu, mitä resursseja on olemassa antamaan neuvoa, jotta tällaiset arkaluonteiset materiaalit voidaan tunnistaa ja päättää voidaanko ne turvallisesti antaa tutkimuskäyttöön? (Hodson 2004, 195.)

Hodsonin mukaan oikeus yksityisyyteen loppuu, kun henkilö kuolee, sillä kuollut ei selvästikään voi enää nolostua, kun hänen yksityistietojaan paljastetaan. Vaikka henkilö ei olisi enää elossa, hänen läheisensä voivat olla elossa ja siksi oikeutettuja yksityisyyteen. Juuri nimenomaan nämä kolmannet osapuolet, jotka saattavat tulla esille kokoelmissa voivat olla kaikkein vaikeimpia käsiteltäviä. Heillä ei ole ollut päätösvaltaa asiakirjojen suhteen, ja on epätodennäköistä, että heitä on konsultoitu kokoelman mahdollisesta arkaluontoisuudesta. Arkistonhoitajien onkin pidettävä mielessä, että tällaiset kokoelmat saattavat sisältää kirjeitä, jotka on määritelty yksityiseksi kommunikaatioksi, jotka on tarkoitettu vain vastaanottajien silmille, ei tutkijoiden tai yleisön nähtäväksi ja tutkittavaksi. (Hodson 2004, 196.)

Sylvi Kekkonen aineistoja on säilytetty ja säilytetään UKK-arkistossa. Minulla on käytössäni puhtaaksi kirjoitetut kopiot Kekkonen matkapäiväkirjasta. Niistä voi päätellä ainakin sen, että hänen käsialansa on jokseenkin vaikeaselkoista, koska puhtaaksi kirjoitus sisältää paljon aukkoja ja kysymysmerkkejä ja paikoitellen arvailuja, mitä kirjoittaja on mahtanut tarkoittaa. Maryanne Dever, Sally Newman & Ann Vickery

kirjoittavat teoksessaan *The intimate archive: journeys through private papers*, että yksityiset kirjoitukset sisältävät erilaisia piirteitä ja asettavat erilaisia haasteita niille, jotka vastaavat aineiston säilyttämisestä ja tutkimisesta. (Dever, Newman & Vickery 2009, 98.)

Kuten kirjoitin edellä, minulla on tutkimuslupa Sylvi Kekkonen aineistoon, joten UKK arkisto pitää hyvin huolta siitä, että sitä käsitellään hallitusti. Lisäksi luulen, että arkiston sijainti karsii jonkin verran tutkijoita. Arkisto sijaitsee Orimattilassa, jonne julkisilla kestää useammasta vaihdosta johtuen liki kolme tuntia. Helpoiten paikan päälle pääsee omalla autolla. Kuten Dever, Newman ja Vickery huomauttavat meidän pitää säilyttää tietty hienovaraisuus, vaikka tietyt dokumentit ovat päätyneet arkistoon, se ei tarkoita, että niiden säilytys ja julkinen tarkastelu menevät käsi kädessä sen henkilön toiveiden kanssa, jonka asiakirjat ovat kyseessä (Dever, Newman & Vickery 2009, 124). Voisin uskoa, että Kekkonen on kirjoittanut matkapäiväkirjan, ollen tietoinen, että se tulee jossain vaiheessa julkisuuteen. Kekkonenhan oli kirjailija ja julkisuudessa oleva henkilö, jolloin elämä ei ole enää yksityistä, mutta matkapäiväkirjamateriaali kuitenkin sisältää arkaluontoisiakin asioita.

Kirjeiden kirjoittajat eivät useinkaan tiedosta, että heidän ehkä jopa arkaluontoinen kirjeenvaihdon voi päätyä kaikkien halukkaiden luettavaksi. Samoin kuin yksityisen päiväkirjan kirjoittaja voi antaa luvan sen tutkimiseen, mutta yleensä päiväkirjassa esiintyviltä kolmansilta osapuolilta ei kysytä lupaa julkiseen käyttöön. Yksityisen ja julkisen kanssa tasapainottelu on yksi monista eettisistä ongelmista, joita ilmenee alalla. (Danielson 2010, 184.)

Arkistonhoitajilla on tärkeä rooli huolehtia tiedon saavutettavuudesta (Danielson 2010, 195). Eurooppalaiset ovat perinteisesti käyttäneet pitkiä salassapitoaikoja varmistamaan, että henkilökohtaiset tiedot eivät tule esille kuin vasta henkilön kuoleman jälkeen. Venäjällä tämä laki rajoittaa tietojen katselua 75 vuoden ajan, Ranskassa jotkin rajoitukset voivat kestää jopa 120 vuotta. Saksassa valtion asiakirjoja ei anneta julkisuuteen kuin 30 vuotta sen jälkeen, kun ne on siirretty arkistoon. Jos jotkin asiakirjat sisältävät henkilökohtaisia tietoja, ne tulevat julkisiksi vasta 10 vuotta henkilön kuoleman jälkeen. (Danielson 2010, 196.) Hyvin määriteltyjä erityissääntöjä on tehty, jotta ihmiset

pääsisivät tarkastelemaan tietoja, joita heistä itsestään on kerätty. Samoin kuin tutkimukselle on omat sääntönsä. (Danielson 2010, 196.)

Ammatilla tai yleisellä kiinnostuksella on paljon tekemistä mitä tulee asenteeseen siitä, mikä asiakirjan arvo on. Cox luettelee viisi pääasiallista käyttäjäkuntaa historiallisille dokumenteille, joilla on omat asenteensa ja mielipiteensä dokumenttien arvosta niiden julkaisun jälkeen: 1) asianajajien lakikäyttö; 2) toimittajat ja historioitsijat; 3) arvopaperien myyjät; 4) keräilijät; ja 5) kirjaston- ja arkistonhoitajat. Juristit ja muut henkilöt, jotka ovat tekemisissä kirjoitusten kanssa, ovat sitä mieltä, että salassapitovelvollisuudella ja tietosuojalla on suuri arvo, ja että kirjeen kirjoittajalla on oikeus yksityisyyteen. Ei ole perusteltua tutkia ja julkaista suvun papereita, jos julkaiseminen on vain pelkkää uteliaisuutta. Uteliaisuus ja tieteellinen tutkimus ovat kuitenkin kaksi eri asiaa. Tietokirjallisuudessa ollaan tultu siihen johtopäätökseen, että henkilön, jonka hallussa yksityiset asiakirjat ovat, on harjoitettava erityistä varovaisuutta alkuperäishaltijan yksityisyyttä ajatellen. (Cox 1969, 26–27.)

Coxin mukaan arvon menetystä voi olla vaikea mitata yleisin keinoin, koska jokaisella tapauksella on omat piirteensä. Toimittajien mielestä esimerkiksi tieteelliset julkaisut kirjeistä, dokumenteista ja niihin liittyvistä materiaaleista lisäävät niiden hyödyllisyyttä, mutta myös niiden arvoa. Jotkin voivat kuitenkin menettää jotain, kun ne julkaistaan. Joissakin kirjastoissa ja arkistoissa on satoja maailmanlaajuisiakin päiväkirjoja ja lehtiä, jotka eivät kiinnosta ihmisiä enää samalla tavalla niiden julkaisun jälkeen. Tällaiset julkaisut edustavat rahallista takaiskua. Kompensoidakseen tätä, kirjastot yrittävät saada kaiken mikrofilmeinä muilta instituutioilta säästääkseen rahaa muiden merkittävien tekstien ostoon. (Cox 1969, 29.)

Yleisin kanta asiaan kuitenkin on, että julkaisussa ei tapahdu merkittävää arvon alenemista. Kuitenkin aiheen kanssa päivittäin taistelevat ovat sitä mieltä, että kokoelma esimerkiksi jonkun kirjailijan kirjeitä, saa enemmän huomiota julkaisemattomana kuin julkaistuna. Moni ajattelee, kun ne julkaistaan, niistä on saatu jo kaikki mahdollinen informaatio, jolloin alkuperäiset kappaleet tulevat turhiksi. Painetut versiot voivat olla hyödyllisiä välineitä tai oppaita, mutta jos tutkitaan esimerkiksi kirjoittajan

ajatusprosessia, alkuperäisistä voi löytyä jotain uutta ja hyödyllistä joka lukukerralla. (Cox 1969, 29; 31.)

2.3. Arvonmäärittäminen ja eettisyys ja valtakäsitteet arvonnäytöksessä

Asiakirjojen eri säilytys- ja syntykonteksteissa käytetään eri tavoitteiden- ja tarkoituksenmukaisia kriteereitä ja perusteita pitkäaikaisesti säilytettävien valinnassa sekä asiakirjojen arvon määrittelyssä. Seuraavanlaiset kriteerit ovat tunnistettavissa: 1) Strukturaaliset, hallinnollishierarkkiset kriteerit, joihin kuuluvat viranomaisen aseman autonomia, pysyvä merkitys ja toimivallan itsenäisyys sekä viranomaishierarkia keskus-, alue- ja paikallishallinnossa. 2) Funktionaaliset kriteerit eli organisaation tai viranomaisen tehtävät ja toiminta sekä niiden merkitys. 3) Asiakirjalähtöiset kriteerit, joihin kuuluvat ikä, sisältö, esteettiset ja symboliset kriteerit, formaaliset seikat, kuten rakenne, metatiedot ja muoto sekä sisäsyntyiset kriteerit. 4) Aineiston käyttöön liittyvät kriteerit, joita ovat eri tahojen kulttuuriset, toiminnalliset, oikeudelliset ja taloudelliset tarpeet, kysyntä sekä käyttö esimerkiksi tutkimuksessa. 5) Yhteiskunnalliset kriteerit, joita ovat tapahtumat, kansalaiset, yhteisöt, hallintorakenteet, toimintaprosessit ja -sektorit, toiseuden ja marginaalissa olevien näkökulma sekä hallintotoiminnan ja kansalaisten vuorovaikutus. 6) Operationaalisia, oikeudellisia, ja taloudellisia kriteereitä ovat riskienhallinta, säädöstenmukaisuus, toiminnan jatkuvuus, vastuullisuus ja todennettavuus sekä tehokkuus- ja kustannustekijät. (Valtonen 2015, 100.)

Asiakirjahallinnan kentällä näkyy monia näkökulmaeroja mitä tulee arkistolliseen ja laajemmin asiakirjahallinnolliseen arvonnäytökseseen. Arvonnäytöksen terminologiasta ei ole onnistuttu kansainvälisesti saavuttamaan enemmistöä tyydyttävää lopputulosta. Muodollinen määritelmä ja siihen liittyvät viittaukset muun muassa puuttuvat kansainvälisestä asiakirjahallinnan standardista ISO 15489 1-2 (International Organization for Standardization, 2001.) Se ohjeistaa organisaation asiakirjojen hävittämiseen ja säilyttämiseen sekä säilytysaikojen määrittämiseen. (Valtonen 2015, 96.)

Arvonnäytöstä käytetään sanana ja käsitteenä yleisesti melko väljästi tarkoittamaan arvonnäytöksen päätöksentekoprosessiin liittyviä asiakirjakokoelmien hankintoja,

asiakirjojen arvon arviointia ja sen ymmärtämistä sekä käytäntöjä ja teorioita. Siihen liittyviä käsitteitä ovat dokumentointi, valinta, kerääminen ja hankinta. Valintaa ja arvonmäärittystä pidetään usein synonyymeina, mutta arvonmäärittys tarkoittaa laajemmalti päätöksentekotoimintaa, joka tuottaa viitekehykset käytännön valintatoiminnoille. (Trace 2010, 47.) Tämä tarkoittaa arkistollista arvonmäärittystä, arkistoaineistojen hankintaa sekä pysyvästi säilytettävien asiakirjojen valintaa. Arvonmäärittäykseen liittyy keskeisesti myös erilaiset toteuttamisprosessit, kuten hävittäminen, säilyttäminen sekä siirto- ja migraatioprosessit. (Valtonen 2015, 96.)

Yhdysvalloissa arvonmäärittys on keskeinen asiakirjoihin ja arkistoihin liittyvä käsite, ”prosessi, jossa arvioidaan, onko asiakirjalla pysyvää arvoa, riittääkö arkistoon tarjotun materiaalin arvo sen vastaanottamiseksi arkistoon sekä määritetään asiakirjojen säilyttämisaikojen pituus” (Pearce-Moses 2012, 23). Arkistollisen arvonmäärittäyksen kohteena ovat asiakirjakokonaisuudet kokoelmina tai arkistonmuodostajan mukaan, yksittäiset asiakirjat, asiakirjasarjat ja asiakirja-aktit. Iso-Britannian Kansallisarkisto määrittelee arvonmäärittäyksen arvottomien ja arvoa sisältävien asiakirjojen erottelu- ja valintaprosessin seuraavasti:

Arvonmäärittäminen on prosessi, jossa erotetaan pysyvästi arvokkaat asiakirjat arvottomista niin, että jälkimmäiset voidaan hävittää. Asiakirjat voivat olla eri tavoilla ja eri määrin arvokkaita organisaatiolle, mikä vaikuttaa niiden säilytysaikaan. (The National Archive 2013, 3).

Esimerkkinä voidaan tuoda esille, miten Saksassa arvonmäärittäminen on usein historiakoulutuksen saaneen arkistonhoitajan tehtävä. Australiassa arvonmäärittäminen suoritetaan ennakoivasti ajankohtaisiin asiakirjoihin syntykontekstin mukaan, jolloin se kattaa koko asiakirjan elinkaaren. Arvioinnin lähtökohtana ja kohteena on tällöin arkistonmuodostajan ja/tai organisaation toiminta. (Valtonen 2015, 97.)

Arvonmäärittäminen on toiminnan arviointiprosessi sen määrittämiseksi mitä asiakirjoja otetaan talteen ja kuinka kauan asiakirjoja pitää säilyttää toiminnan ja organisaation todennettavuusvaatimusten tarpeisiin sekä yhteisön odotuksia varten (Reed 2005, 125).

Suomessa arvonmäärittäminen kuvailaan arkistolaitoksen sanastossa (Arkistolaitos 2011) ”asiakirjatiedon elinkaarihallinnan prosessiksi, jossa määritellään asiakirjatiedon säilytysarvo ja siihen perustuva säilytysaika.” (Valtonen 2015, 97). Suomalaisessa

ennakkoarviointiin perustuvassa arvonmäärityksessä yhdistyvät saksalainen ja australialainen menetelmä (Valtneon 2015, 98).

Arvonmäärityksen ydinkysymyksiä ovat milloin, mitä, miksi, miten, kuka ja kenelle, ja niihin vastataan eri tavoilla asiakirjojen säilyttävissä ja toiminnallisissa arkistokonteksteissa. Arvonmääritys vaihtelee arkisto- ja organisaatiokohtaisesti mitä tulee asiakirjojen elinkaaren hallintaan, hankinnan toimintoihin sekä talteen ottamiseen. Merkittävin näkemys arvonmäärityksen suhteen on asiakirjojen säilyttämis- ja syntykontekstin välillä. (Valtonen 2015, 95.)

Arvonmääritysteorian tarkoitus on osoittaa, miksi arkisto on olemassa ja mikä sen funktio on. Teorian pitäisi myös antaa ohjeita ja perusteita asiakirjojen säilyttämiselle, hävittämiselle ja valitsemiselle sekä arkistokokonaisuuksien muodostamiselle. Teorian kohteena ovat ne vaikutteet ja lähteet, joihin määrittämissä päätöksissä asiakirjojen tärkeydestä, merkittävydestä ja arvosta perustetaan. Perusteltua ja loogista päätöksentekoa arvonmäärityksestä ei voi olla ilman teoriaa ja siitä johdettavia käytäntöjä, metodologioita ja strategioita. (Valtonen 2015, 98 -99.)

UKK-arkisto on olemassa, koska se sisältää poliittisesti merkittävien henkilöiden asiakirjoja, erityisesti presidentti Urho Kekkosen asiakirjoja, jolle arkisto on alunperin perustettu. Urho Kekkonen oli vuosikymmeniä presidenttinä ja sitä ennen toimi muissa poliittisesti merkittävässä viroissa, joten aineisto on hyvin merkittävä historian, mutta myös kulttuurin tutkimuksen kannalta.

Kahtiajakautuneisuus vallitsee arkistoammattikunnan piirissä, se jakaa ammattikunnan pragmaattisesti ja teoreettisesti: dokumentoidaanko yhteiskuntaa laajemmin vai säilytetäänkö asiakirjoja todisteena toiminnasta? Kahtiajaossa on kyse arvonmäärityksen vanhasta ongelmasta pitääkö arkisto muodostaa formaatin vai sisällön mukaan, provenienssiperiaatteen vai arvojen pohjalta, tai onko kyse todisteiden säilyttämisestä vai muistin rakentamisesta. Yleisesti tunnetaan seuraavat kolme teoriaa:

- arkistonmuodostaja, asiakirjojen laatijataho määrittää oman toimintansa pohjalta asiakirjojen arvon ja päättää siten myös mitä siirtyy pysyvästi säilytettäväksi
- arkiston käyttö on määräävä tekijä; arkistoammattilaiset määrittävät arvon empiiris-pragmaattisesti nykyisen ja odotettavissa olevan tutkimuskäytön perusteella

- o asiakirjan arvo perustellaan ensisijaisesti organisaation toimintaa ja tehtäviä analysoimalla. (Valtonen 2015, 99.)

Asiakirjahallinnan perusongelmia ovat riittämättömät teoriat ja asiakirjojen suuri määrä sekä käytännöt ja menetelmät erityisesti digitaalisten asiakirjojen arvonmäärittelyssä. Pääongelma lienee kuitenkin se, että arvon määrittäminen on niin vaikeaa. Mikä tuottaa asiakirjalle arvoa? Mistä asiakirjan arvo tulee? Tämä jakaa arkistotieteilijät hyvin vahvasti näkemyksiltään. T.R. Schellenbergin mielestä asiakirjan sisältö on arvokas, kun taas H. Booms ja A. Zechel ovat sitä mieltä, että asiakirjalla itsellään ei ole arvoa vaan se tulee arvonmäärityksen kautta, ja utilitaristit näkevät käytön olevan ainoa arvon mittari (Trace 2010, 56). Durantin mukaan arkistonhoitajan ei tule puuttua asiakirjojen arvoon, sillä se hänen mukaansa tarkoittaa puolueettomuudesta luopumista. Arvonmääritysteorian kohteena pitää olla hankinta- ja valintametodologioiden kehittäminen, ei asiakirjan arvon määrittely (Duranti 1994, 344).

Schellenberg jakoi asiakirjat primaariseen ja sekundaariseen sekä todistus - ja informaatioarvoon. Primaarisella arvolla tarkoitetaan asiakirjan merkitystä asiakirjan laatineelle tai vastaanottaneelle organisaatiolle, kun taas sekundaarisella arvolla tarkoitetaan arvoa muille käyttäjille, esimerkiksi tutkijoille. Schellenbergiä kiinnosti enemmän sekundaarinen arvo, eli mitä asiakirjat kertovat arkistonmuodostajien toiminnasta (todistusarvo) tai mitä asiakirjan tietosisältö (informaatioarvo) piti sisällään. (Schellenberg 1956b, 6.)

Jos ajatellaan Schellenbergin mukaan Sylvi Kekkosen matkapäiväkirjan arvoa, niin primaariarvo on ollut Kekkoselle todennäköisesti se, että hän on kirjoittanut muistiin myöhempiä tarkoituksia varten mitä matkalla tapahtui ja mitä hän näki. Sekundaariarvo eli mitä arvoa sillä on muille esimerkiksi tietosisällön kannalta, on se mikä näkyy tutkimuksessanikin. Hän kirjoittaa kulttuurivaltuuskunnan matkasta omien kokemustensa ja mielipiteidensä kautta.

Schellenbergin informaatio- ja todistusarvo muistuttavat Philip C. Brooksia kolmea arvokäsitettä (Klumpenhower 1988, 87):

- 1) arvo arkistonmuodostajalle tehokkaan hallinnon ja laillisten oikeuksien turvaamiseksi
- 2) todistusarvo arkistonmuodostajan toiminnan tutkimuksen kannalta

3) historiallinen arvo siltä osin, kun asiakirja sisältää informaatiota henkilöistä, paikoista ja tapahtumista (Klumpenhouwer 1988, 80; Kolsrud 1992, 28.)

Terry Cookin kehittämä makroseulonta on nykyään arvonmäärityksen vallitsevin suuntaus. Arvonmääritys ei perustu asiakirjoihin, vaan arkistonmuodostajien toimintoihin ja vastuisiin, jotka asiakirjoja tuottavat. (Craig 2004, 88; Lybeck 2006, 232–233). Cook omaksui Hans Boomsilta ajatuksen, jonka mukaan arvonmäärityksen pitää perustua yhteiskunnan arvoihin. Nämä arvot löytyvät asiakirjojen luontiajan arvostuksista ja yhteiskunnallisista prosesseista. (Cook 2005, 125.) Sigfried Büttnerilta Cook sai ajatuksen siitä, että arvonmääritystä tekevien arkistonhoitajien pitää perehtyä yhteiskunnan paikkoihin ja mekanismeihin, joissa valtio ja kansalaiset ovat vuorovaikutuksessa ja joista löytyy paras todiste yhteiskunnan arvoista ja dynamiikasta (Cook 2005a, 125).

Vallan ja eettisyyden ulottuvuudet liittyvät kaikkiin arkisto- ja asiakirjahallinnan alalla työskentelevien tehtäviin. Valta liittyy arkistoammattilaisten kykyyn käsitellä, paikallistaa, säilyttää ja käyttää sekä hallita informaatiota. Valta ja eettisyys ovat erityisesti osa arvonmäärityksen elinkaarta koskevaa hävitys- ja säilytyspäätösten sekä arkistollisen dokumentaarisen perinnön muodostamista. Eettisyyskysymykset tulevat usein esille oltaessa vuorovaikutuksessa asiakirjan laatijoiden, työnantajien ja eri käyttäjien sekä asiakirjojen tietosisällön kanssa. Julkisuus- ja henkilötietolain suojaamat yksityiset ja arkaluonteiset asiakirjat hankaloittavat eettistä tiedonhallintaa, samoin kuin sähköiset asianhallintajärjestelmät tuottavat omat ongelmansa. (Valtonen 2015, 122.)

Hedstrom (2002) on sitä mieltä, että alalla vallitseva objektiivisuusharha estää arkistoammattilaisia tunnistamasta vallan käyttöön ja eettisyyteen liittyviä ongelmia. Hurley (2004a) liittää eettisyyden vastuullisuuteen, joka on seuraamusmekanismi, jonka tarkoituksena on, että virheitä otettaisiin oppia. Asiakirjahallinnasta kuitenkin puuttuvat tarkastus-, mittaus ja vertailumekanismi, mikä luo epäselvyyttä. Arkistonhoitajien eettiset säännöt (ICA 1966) ovat melko yleistasoisia, ja ne ohjaavat melko löyhästi arvonmääritystä. Arvonmäärityksessä toimitaan eettisesti, kun toimenpiteet ja päätökset ovat säännönmukaisia, toimintatavat selkeitä, periaatteet ovat julkilausuttuja sekä päätöksentekoprosessi on läpinäkyvää. Tämän lisäksi kaiken pitää olla dokumentoituna, ja siten ulkopuolisten ulottuvilla. (Valtonen 2015, 123.)

Eettinen seulonta tarkoittaa yksityisyyttä suojelevaa arvonmäärittystä, jonka tarkoituksena on, että hävitetään tiedot, jotka jollain lailla loukkaavat yksilön yksityisyyttä. Suomessa tähän suhtaudutaan melko kriittisesti, koska jälkipolville halutaan jättää myös negatiivista dokumentaatiota yhteiskunnasta. Henkilötietolainsäädäntö (HTL 1999) sisältää hävittämissäännöksiä, jotka edustavat eettistä seulontaa. Eettiseen seulontaan liittyy yksilön suoja, oikeus unohtaa. Tämä on ongelmallista etenkin tutkimuksen kannalta, koska se tuottaa vääristävää ja puutteellista kuvaa yhteiskunnasta. Esimerkkinä eettisestä seulonnasta voidaan käyttää mielisairaalahoitoja saaneiden tietojen poistamista jälkikäteen väestörekisteristä. Yksilöiden oikeus unohtaa, ja siten hävittää itseään koskevaa aineistoa, antaa merkittävällekin henkilölle oikeuden tuhota esimerkiksi kirjeenvaihtonsa. Digitalisaation aikana on unohtaminen ja tietojen poistaminen vaikeampaa, ja joissain tapauksissa jopa mahdotonta. (Valtonen 2015, 123.)

Olisiko Sylvi Kekkosen matkapäiväkirjasta pitänyt seuloa pois osuudet, joissa hän näyttää haavoittuvuutensa kirjoittamalla sairastamisesta, ja närkästyneisyydestä muita kohtaan? Mielestäni nämä tuovat julkisessa asemassa olleen ihmisen lähemmäs muuta kansaa, ja kertovat ihmisyydestä. Vaikka hän ei olisi tarkoittanut niitä kohtia julkaistavaksi, niin hän on kuitenkin varmasti tiedostanut, että se on mahdollisuus hänen kuolemansa jälkeen. Mielestäni jos kaikki negatiivissävytteinen poistetaan henkilö- ja yksityisarkistoista, niin se jättää vääristyneen kuvan tuleville sukupolville.

Arvonmäärittäminen on ehkä ainoa valtaa sisältävä elementti arkistoalalla. Usein asiakirjahallinnon ja arkistoalan asiantuntijat eivät edes tunnista tätä valtaa, koska alalla on vahva käsitys arkistonhoitajista objektiivisina, neutraaleina ja puolueettomina. Heitä pidetään säilyttäjinä, välittäjinä ja vastaanottajina, samoin nähdään myös arkistot itsessään. Asiakirjat ovat niiden käyttäjille vain resursseja, joita hyödyntää omiin tarkoituksiin. Arkistonhoitajilla on kuitenkin merkittävä rooli yhteiskunnan identiteetin ja muistiperinteen muodostamisessa mitä tulee asiakirjojen arvonmäärittämiseen. Arkistot eivät myöskään ole vain varastoja vaan osa sosiaalista valtaa, jossa kyseenalaistetaan ja neuvotellaan sekä vahvistetaan sitä. (Valtonen 2015, 124.)

Arkistoalalla työskentelevien asiantuntijoiden valintoihin ja arvonmääritykseen käyttämästä vallasta ei useinkaan käydä suoraa keskustelua. Hedstrom (2002, 34) on listannut kuusi vallankäytön peruskysymystä:

- kenelle yhteiskunta luovuttaa valtaa valita arkistot
- ketkä osallistuvat arvonmääritykseen
- mitkä kriteerit parhaiten määrittävät asiakirjojen kestävän arvon
- mitä intressejä pitäisi ottaa huomioon arvonmääritysprosessissa
- mistä tallennetun dokumentaation kokonaisuudesta arkistot legitimoidusti muodostetaan
- kuka saa päättää mistä arvo muodostuu

Näitä kysymyksiä ei sellaisenaan käsitellä alan keskusteluissa ja kirjoituksissa, minkä vuoksi alan ammattilaiset eivät tunnista näitä vallan paikkoja, jotka vaikuttavat heidän tekemiinsä valintapäätöksiin. Samalla he myös aliarvioivat omaa vaikutustaan arkistojen muodostamisessa. Arvonmääritys missä kontekstissa tahansa, sisältää riskin, joka etuoikeuttaa toisia ja sortaa toisia. Arvonmääritys siten määrittää mitä muistetaan ja mitä ei. (Bettington 2008, 140–142.)

Unesco edellyttää erityisiä arviointiperiaatteita poikkeuksellisissa olosuhteissa ja aikana tuotettujen asiakirjojen arvonmäärittelyssä. Poikkeuksiin lukeutuvat muun muassa luonnon tai ihmisen aiheuttamat tuhot, vallankaappaus, sotatila sekä taloudelliset ja poliittiset kriisit. Myös erilaisten sarron järjestelmien, kuten armeijan, poliisin, vankiloiden ja tuomioistuinten tuottamien aineistojen arvioinnissa tulisi pitää ihmisten yksilöllisistä oikeuksista huolta arvonmäärityksessä, ei tutkimuksellisesta näkökulmasta. Nämä asiakirjat voivat myöhemmin toimia apuna vapautuksessa ja pelastuksessa muun muassa erilaisissa komissioissa ja tuomioistuimissa. (Henttonen 2015, 125.)

3. KULTTUURIANALYYTTINEN KURKISTUS KIINAAN

Käytän analyysissäni kulttuurianalyysiä. Olen koonnut aineistosta yhtäläisyyksiä, jotka olen teemoittanut otsikoiden alle. Aineistosta nousseista teemoja ovat uskonto, itä ja länsi, ruokailu, ulkonäkö ja pukeutuminen, asuminen, matkustaminen, Kiinan muuri, sammakot, vappu sekä uudenvuodenkuvat. Seuraavassa luvussa käsittelen ennakkoluuloja, stereotyyppioita ja asenteita, joita nousi aineistoista.

Itä/länsi

Länsimaat ovat olleet vahvasti osa Kiinan historiaa jo 1500-luvulta lähtien, mikä näkyy katukuvassa erityisesti Shanghaissa, joka oli länsimaistunein Kiinan kaupungeista jo 1950-luvulla. Shanghaissa oli valtavasti ihmisiä ja se oli suurikokoinen kaupunki. Sinisten ja mustien kiinalaispukujen sijaan naisilla näkyi värjättyjä hiuksia ja länsimaisia vaatteita, kuten mekkoja. Kurjensaari nimittää Shanghaita myös paheiden pesäksi, jossa länsimaiden turmeltuneisuus on vaikuttanut kaupungin imagoon ja ihmisiin.

Shanghai. Ensimmäinen vaikutelma: jättiläismäinen, suunnaton ihmispesä. Kiinalaisuuden ja etelä-eurooppalaisuuden amerikkalainen sekoitus. Naisilla on taas leninkejä, vaaleaksi värjättyjä hiuksia (Kurjensaari 1953, 156). Ja kysymyksessä on maailmankuulu paheitten pesä, Shanghai. Julkisen turmeluksen kilpailussa länsi on vakuuttavasti voittanut idän (Kurjensaari 1953, 174).

1800-luvulla muun muassa britit ja ranskalaiset tulivat Kiinaan, ja suunnittelivat avoimesti Kiinan jakamista. Niin kuin monet muutkin, he laittoivat tullit pystyyn ja tekivät rahaa Kiinan kautta kulkevalla kaupalla. Shanghai oli jaettu Englannin ja Ranskan kesken toimilupa-alueisiin, jotka 1950-luvulla kulttuurivaltuuskunnan vierailun aikana olivat yhä arka aihe, josta kiinalaiset eivät halunneet puhua, sillä se nähtiin symbolina kansallisesta alennustilasta.

Länsivallat tunkeutuivat tänne sata vuotta sitten väkisin ja lupaa kysymättä. Siihen aikaan keskusteltiin avoimesti Kiinan jaosta. Tulivat, pystyttivät tullinsa ja rikastuivat. Ja pystyttivät sen lisäksi vielä muistopatsaita kenraaleille, jotka olivat kukistaneet kiinalaisten kapinoita. Ja paras osa Shanghaita kuului Englannille ja toiseksi paras osa Ranskalle. Nämä olivat kuuluisia toimilupa-alueita. Ne eivät suinkaan olleet maaseutua eikä laitakaupunkia, niin kuin ihmeekseni näin. Kiinalaiset eivät niistä mielellään puhu eivätkä niitä mielellään osoita. Toimilupa-alueet olivat kansallisen alennustilan symboleja. (Kurjensaari 1953, 174–175.)

Kulttuurivaltuuskunnan matkareitti Kiinassa, Peking-Nanking-Shanghai-Hangtshou-Kanton, kulki kansallisen nousun linjaa myöten. Samassa linjassa länsimaat olivat tunkeutuneet Kiinaan, ja samassa linjassa ne lyötiin takaisin. (Kurjensaari 1953, 224.)

Kiinalaisten eurooppalaisvihan ymmärtää, sillä eurooppalaiset ovat olleet valloittajan ja hyökkääjän asemassa, hyödyntäen heidän maataan kaupan tekoon ja levittäen samalla omia uskontojaan. Kiina on pitänyt puolensa filosofian ja taiteen aloilla, ottaen niistä oppeja vastaan hyvin valikoivasti. Euroopassa on tunnettu Kiinan taiteenlajeja jo vuosisatojen takaa. Esimerkiksi Euroopassa hallinnut rokokoo, otti oppeja kiinalaisesta taiteesta. (Kurjensaari 1953, 87.)

Kurjensaari tekee vertailua myös länsimaisen ja kiinalaisen ihmistyyppin välillä. Tämä ei tietenkään ole absoluuttinen totuus, sillä hän lähinnä vertaa itseään ja tulkkia, jonka seurassa viettää aikaa. Hillitty olemus kyllä usein mainitaan olemuspiirteeksi, kun puhutaan kiinalaisista, tämän ollen tietenkin vahva stereotyyppi. Kurjensaari kuvailee itseään kurittomaksi, koska esittää kiinalaisten mielestä sopimattomia kysymyksiä ja on utelias heidän maastaan ja toimintatavoistaan. Kurittomuus ei myöskään ole itsessään mielestäni pelkästään länsimaisuuteen liitettävä ominaisuus. Jos uteliaisuutta nyt voidaan kurittomuudeksi nimittää.

Me olimme rouva Wun kanssa varsin luonteenomainen pari; hän oli kiinalaisen hillitty, minä länsimaisen kuriton, aina tekemässä sopimattomia kysymyksiä ja työntämässä nenääni joka paikkaan. Meidät nähdessään kuka tahansa olisi ymmärtänyt, miksi kiinalaiset sanovat eurooppalaisia pitkänokkaisiksi. (Kurjensaari 1953, 164.)

Haanpäänkin laittaa merkille Shanghain kansainvälisyyden. Erään väittämän mukaan siellä ei ole sellaista kansaa maailmassa, joka ei olisi jollain tavalla vaikuttanut Shanghaissa. Kiinalaisetkaan siellä eivät ole Shanghaista kotoisin, vaan ovat tulleet töiden ja paremman elämän perässä kaupunkiin ympäri Kiinan maakuntia. Shanghai oli todellinen idän ja lännen kohtauspaiikka (Haanpää 1954, 95-96).

Myöskään Sylvi Kekkoselta ei jää huomaamatta Shanghain länsimainen katukuva. Katot esimerkiksi ovat suorja ja vinokattoja verrattuna Pekingin ja Nankingin kaareviin kattoihin. Kekkonen havaitsee myös venäläistyyllisen sipulikupolisen kirkon maisemakuvassa. Samoin kuin Kurjensaari, hän kiinnittää huomiota naisten

pukeutumiseen ja siihen, että Shanghaissa naiset käyttävät enemmän meikkiä kuin muualla, mikä on länsimaiden vaikutusta. Kekkonen mukaan myös viljelykset vaihtuivat vähemmän kiinalaisiksi tultaessa lähemmäs Shanghaiä. Oli havaittavissa enemmän vehnä- ja ohrapeltoja kuin riisipeltoja, joista jälkimmäiset olivat muualla enemmän vallalla (Kekkonen 1953, paperi 26).

Ritva Arvelokin kiinnitti huomiota Shanghaiin länsimaisiin mainoksiin, joita näkyi vielä katukuvassa. Mainoksissa amerikkalaisnaiset mainostivat kulutustuotteita kuten radiota tai hammastahnaa. Arvelokin huomioi Kekkonen ja Kurjensaaren tapaan katukuvassa näkyneen kiinalaisnaisen, joka oli pukeutunut ja meikannut länsimaisesti.

Siellä täällä oli vielä jäljellä rapistuneita länsimaisia mainoksia, joissa amerikkalaiset standardikaunottaret mainostivat hammastahnaa tai radiota. Jossakin näkyi vieläpä länsimaistettu kiinatar, tuo kaupallinen sekasotku, jonka olemme tavanneet esimerkiksi salakuljettajan apurina hollywood-filmeissä. (Arvelo 1953, SK 33; 24–25.)

Kiinan muuri

Kulttuurivaltuuskunta vieraili Kiinan muurilla matkan loppuvaiheessa. Muurille pitää kavuta muutama kilometri ylämäkeen, kunnes muuri alkaa näkyä. Kurjensaari kirjoittaa muurin historiasta, että se on yli kolmetuhatta kilometriä pitkä, ja on yksi maailman ihmeistä. Sitä rakennettaessa ei ole suinkaan tasoitettu maata, vaan muuri kulkee rotkojen ja mäkienkin päällä. Kiinan muuri on kuusi ja puoli metriä korkea ja viisi metriä leveä. Kurjensaari pohtii, miten kivet on saatu kuljetettua ja siirrettyä paikoilleen. Tarinan mukaan ensimmäinen keisari rakennutti muuria rikollisilla ja sotavangeilla, ja viimeinen muuria rakennuttanut käytti työhön miljoona miestä, joista 60 % kuoli.

Retki Kiinan muurille. Kun juna sivuuttaa Pekingin harmaan kaupunginmuurin, hiljainen herra Tshang keksii vitsin: - Tuossahan se muuri jo on! Ja hän nauraa niin, että hänen täytyy ottaa silmälasit nenältään ja pyyhkiä tulehtuneita luomiaan. Pöytäkunta nauraa myötätunnosta ja pyyhkii puolestaan kasvojaan, sillä päivä on kuuma. Mutta asia ei ole sillä selvä. Toista tuntia kestäneen junamatkan päätteeksi on vielä käveltävä muutama kilometri. Noustaan ja noustaan ja vasta sitten alkaa muuri näkyä. (Kurjensaari 1953, 238.)

Kurjensaari kuvailee muurin päällisiä tunnelmia. Hän vaikutti kokevan näyn enemmän ahdistavana kuin mahtavana. Kaikkialla näkyi asumatonta maastoa, kun muuri kulki

vuoren kukkuloiden päällä. Ennen puolustustarkoituksessa toiminut muuri, oli muuttunut hyödyttömäksi turistikohteeksi.

Ylhäällä huipulla puhaltaa Gobin autiomaan tuuli kasvoillemme. Muurin edessä on tuoretta juoksuhaulinjaa; muuten tyhjyyden tunnelma on kaamea. Kaikkialla on asumattomia kukkuloita, ja valtava muuri kulkee kuolleena ja ehdottomasti hyödyttömänä kukkulalta toiselle.

- Tuolta portista saapui Mannerheim Pekingiin ratsastettuaan halki Aasian, sanoo Kustaa Vilkuna. Ja hän näyttää porttia, jonka alitse jokin talonpoika silloin tällöin taluttaa ajokkia. (Kurjensaari 1953, 239.)

Kuva 2; Kohtaus Kiinan muurilla. Länsi opiskelee itää; kansatieteilijä, prof. Kustaa Vilkuna tarkastelee pohjoiskiinalaista kuljetustapaa. (Kurjensaari 1953)

Haanpää kuten Kurjensaarikin kuvailee kuinka he saapuvat muurin lähelle junalla, ja kuinka he joutuivat kipuamaan ylös muurille. Hän kirjoittaa, kuinka tulkki on kertonut tietoja muurista, jonka mukaan sen pituus olisi 2300 kilometriä, kun Kurjensaari kertoo sen olevan yli 3000 kilometriä pitkä. Sekä tulkki, Kurjensaari ja Haanpää todennäköisesti tarkoittavat pituudella sitä pätkää mitä he ovat olleet katsomassa, sillä muuri on huomattavasti pidempi, mutta se on monessa osassa, koska se on vuosisatojen aikana rapistunut.

Matkalla Kiinan muurille, junalla, entisissä vaunuissa. Ylitulkki Liniltä tietoja Kiinan muurista. Sen pituus on 2300 km. 11.45 juna pysähtyi ja tehtiin melkoinen kävelymatka maantietä ennen kuin noustiin Suurelle muurille. Se on kuulun nimensä arvoinen,

kukkulalta kukkulalle mutkitteleva, paikoin jo rappeutunut ja rapautunut. 4:ltä juna lähti takaisin päin kaupunkia. Ja 7:ltä oltiin kaupungissa. (Haanpää 1954, 206)

Sammakot

Yhdeksi teemaksi valikoituivat sammakot, joista löytyi mainintoja Haanpää, Kurjensaaren sekä Kekkonen teksteistä. Haanpää erityisesti kertoo laajemmaltikin sammakoiden ääntelystä, joka muistuttaa sikaa enemmän kuin esimerkiksi suomalaista sammakkoa. Saa melkein kuvan, että Haanpään käy sääliksi kiinalaisia sammakoita, joilla oli huonommat oltavat kuin suomalaisilla lajitovereillaan.

Joskus aamuyöstä, junan pysähtyttyä, voi herätä sammakoitten valtavaan lauluun. Niiden ääni on tavaton, kuuluva, kiljahteleva ja kumman korkea. Olisi luullut moisen musiikin aikaansaamiseen tarvittavan melkoinen sikalauma. Ei olisi mielellään uskonut noiden äänien lähtevän tavallisen kokoisen sammakon kurkusta... Oli hämärää, sumuista ja paahteiseen päivään verraten oudon viileää. Sammakoitten mahtava, hellittämätön kuoro oli omiaan luomaan tunnelman, että oltiin kaukana, hyvin oudossa maailmassa... Ennen, jossakin Suomi-nimisessä maassa, olin tuntenut miehen, joka keväisin käveli ojien varsia ja kadehti sammakoita, että noiden se on hyvä elää tässä maailmassa. Mutta Suomen sammakko onkin hiljainen, siististi kurnutteleva. Tätä kiinalaista sammakkoa ei tuntunut kannattavan kadehtia. Sen äänessä oli tyytymättömyyttä. Oli kuulevinaan, että sen ei ollut hyvä olla... Sammakko onkin vesieläin ja vesi on levotonta Kiinanmaassa. (Haanpää 1954, 51.)

Sylvi Kekkonen ilmaisee myös muutamaan otteeseen harmistuksensa sammakoiden kovaäänisyydestä, joka häiritsi nukkumista.

- (...) sammakoilla karmea sahakonsertti ikkunani alla (Kekkonen 1953, paperi 21).
- (...) sammakkojen konsertti jatkui... (Kekkonen 1953, paperi 23)

Kurjensaari valittelee Kekkonen ja Haanpään tavoin sammakoiden häiritsevää äänestä, niiden kurnuttaessa puutarhassa tai uima-altaalla. Kuten Haanpääkin, Kurjensaari nostaa suomalaiset sammakot arvossa ylemmäs kuin kiinalaiset veljensä, todeten kiinalaisten sammakoiden tuottavan häpeää kotimaalleen.

Kello 4.50 kaikuu signaali kasarmeista. Sitten herätään satakielen lauluun. Kuuntelemme ihanaa aamukonserttia henkeä pidättäen. Puutarha on ylittänyt saavutuksensa. Kun jalo laulaja on lopettanut, huutavat taas sammakot ja vaakkuvat varikset. Sammakot kiljuvat kuin siat ja tuottavat siten häpeää koko Kiinan maalle (...) (Kurjensaari 1953, 150, 154–155.)

Uskonto

Kiinalaiset ovat järkivoittoista kansaa. Kehittynyt kiinalainen on aina pitänyt uskoa tuonpuoleiseen, yliluonnollisen takapajuisena ja sivistymättömänä. Tämä seikka on määrännyt hänen suhteensa sekä buddhalaisuuteen että kristinuskoon. Suuri sopusointu, tasapaino on aitokiinalaisen elämänkatsomuksen perusoppeja. Se on sielullinen tarve, joka ilmenee sekä rakennustaiteessa että juhlamenoissa. Jokaista pylvästä tässä vastaa pylväk tuolla ja jokaista porttia tässä vastaa portti tuolla. (Kurjensaari 1953, 52.)

Kulttuurivaltuuskuntalaiset pääsivät seuraamaan läheltä myös buddhalaisia palvelusmenoja Lin Jingin temppelissä vieraillessaan. Menoja oli suorittamassa kahdeksan munkkia, jotka ensin kumarsivat, nousivat ylös, kun rumpua lyötiin, jonka jälkeen he lauloivat kilistinten tahtiin. Kurjensaaren mukaan siitä tuli mieleen kirkonkellot ja messu. Jumalankuvan edessä paloi suitsukkeita, samalla kun palvelus jatkui yksitoikkoisesti munkkien kumarrellessa ja mumistessa rummun lyöntien välissä. Välillä lyötiin pronssiastian laitaan. Munkeilla on kaikilla kiiltävä kalju pää ja he ovat pukeutuneet ruskehtaviin viittoihin. Kurjensaaren mielestä he ovat tietämättömän ja typerän näköisiä, mutta heistä saa historiallisen vaikutelman vuosituhansien taakse. Sen vaikutelman minkä Kurjensaari halusikin kokea matkaan lähtiessään. Palvelusmeno kestää vartin verran, ja vielä Kurjensaaren lähtiessä eteenpäin tulkin vetämänä, hän huomaa naisen, joka rukoilee munkkien lailla, välittämättä meluavista, ohi kulkevista ihmisistä. (Kurjensaari 1953, 211.)

Haanpää kirjoittaa laajemminkin kiinalaisten palvontamenojen historiasta. Silloin kun Kiinassa oli vielä keisari, hän oli Taivaan Temppelin ainoa pappi suorittaen palvontamenoja korkeiden virkamiesten avustamana. Palvontamenot tapahtuivat kahdesti vuodessa ja luonnononnettomuuksien, kuten tulvien uhatessa. Keisari kulki Kielletystä Kaupungista Taivaan Temppelin alueelle, niin ettei kukaan saanut nähdä tätä kulkuetta, joka muodostui virkamiehistä, sotilaista ja palvelusväestä. Keisari paastosi yön ja aamun valjetessa Taivaalle uhrattiin yksisarvinen ja virheetön härkä. (Haanpää 1954, 36.)

Taivaan Pojan uskonto ei ollut nimensä mukaisesti pelkästään taivaan palvontaa, vaan uskonnossa palvottiin luonnon muitakin ominaisuuksia kuten kuuta, sadetta, tuulta ja aurinkoa. Niille rakennettiin yhtä lailla omia alttareita ja temppeleitä. Taivaan Temppelin lähistöllä esimerkiksi oli aikaisemmin Viljan ja Maan alttari. Keisari kävi siellä kerran vuodessa pukeutuen talonpojaksi, kuitenkin keisarillisen keltaiseen asuun, ja kynti kolme vakoa, idästä länteen. Keisarin korkeat virkamiehet hoitivat työn loppuun, ja pelto

hoidettiin niin kuin muutkin pellot. Paikalta saatu sato käytettiin palvontamenoissa. (Haanpää 1954, 37.)

Niin kuin Kurjensaarikin, Haanpää kuvailee samaa palvontamenoa. Yksi löi rumpua merkiksi muiden polvistuessa, jonka jälkeen munkit asettuivat kahteen jonoon pääjumalan eteen. Kolme rumpua, yhden ollessa eräänlainen rautainen pata, kumahteli munkkien laulaessa. Haanpää kommentoi munkkien laulun kuulostavan enemmän ulinalta hänen korviinsa. Niin kuin Kurjensaarikin, Haanpää toteaa, että palvelusmenoista tulee luterilaisen messun tunnelmaa, kun kynttilät paloivat ja uhrimaljoihin oli tiputeltu seteleitä. Uskontojen välillä ei loppujen lopuksi ole paljon eroja. (Haanpää 1954, 107.)

Persialainen palvoi täällä aurinkoa ja kumarteli tulialttariaan ja kantoi ruumiitaan Hiljaisuuden Torniin, juutalainen seurasi lakiaan, Persiasta matkustanut kristitty luki raamattuaan ja muhamettilainen rakensi tänne moskeijansa. Kauppaa käytiin ja jumalia palveltiin... (Haanpää 1954, 108.)

Kekkonen kuvailee Taivaan Tempppelin rakennusta, mitä muut eivät niinkään tee. Tempppelin katot olivat sinisiä ja siinä oli neljä koristeltua pylvästä ja 12 ikkunaa, jotka ilmensivät vuodenaikoja ja kuukausia. Kekkonen päiväkirjasta löytyi myös pieni pätkä, joka kuvaa temppelessä ollutta palvontamenoa. Se ei juuri poikkea siitä mitä Kurjensaari ja Haanpää ovat todenneet omissa kirjoissaan.

Suureen temppeleihin osuimme tulemaan juuri budhalaisen jumalanpalveluksen aikana. Budhalaisnaiset kumarsivat syvään jumalansa edessä ja neljä munkkia, leveähiaisissa kaavuissa suuri shaalimainen vaate vasemman olan yli heitettyinä soitti kelloin ja puurummuin messuten samalla kertaa. (Kekkonen 1953, paperi 41.)

Myöskään Vilkunan kirjoitus ei kauheasti eroa Haanpään tai Kurjensaarin teksteistä. Vilkuna kirjoittaa kuitenkin Ling Jingin tempppelin perustamisajan, joka sijoittuu 400-luvulle. Temppeli oli yhä käytössä, vaikka Vilkunan mukaan se oli niin huonossa kunnossa, että se oli sortumassa. Ainoa varsinainen ero, jonka teksteissä huomaan on, että munkkien määrä vaihtelee. Vilkuna kertoo paikalla olleen yhdeksän munkkia, kun taas Haanpää kirjoittaa seitsemästä, Kekkonen neljästä ja Kurjensaari kahdeksasta munkista. Arvelisin, että ero johtuu siitä, että osa on laskenut muitakin palvelusmenoon mukaan ja osa on jättänyt esimerkiksi osan soittajista pois. Asia, jota en voi varmuudella tietää.

Kansaa vaelteli ahkerasti portaissa ja päätemppeleissä meillä oli tilaisuus nähdä jumalanpalveluskin. Yhdeksän pappia kumarteli, messusi ja kopisteli erilaisia soittoneuvoja rummusta pikku tiukuun saakka. Monen kuvan edessä savusi

suitsutustikku ja harras nainen tai mies kumarrellen mumisi rukousta antamatta muun hälinän vähintäkään häiritä itseään. (Vilkuna 1953, Länsijärven tuhatvuotiset aarteet, 18-19; 30.)

Ruokailu

Kiinalainen katselee ulkomaalaisen puikoilla syömistä samoin tuntein kuin suomalainen katselee ulkomaalaista saunan lauteilla (Kurjensaari 1953, 45).

Yllä oleva lainaus Matti Kurjensaaren matkapäiväkirjasta kertoo hyvin paljon ihmisluonteesta. Ihminen näyttää usein hullunkuriselta tehdessään jotain mihin hän ei ole tottunut esimerkiksi kulttuurinsa puolesta. Useimmat kuitenkin yrittävät kohteliaasti miellyttää toisen ja niin sanotun vieraan kulttuurin edustajia. Niin kuin esimerkiksi puikoilla syöminen, mikä ei kuulu suomalaiseen ruokailukulttuuriin, mutta on hyvin vahva osa kiinalaista kulttuuria. Kurjensaari kirjoittaa muun muassa tilanteesta, jossa hän yritti epätoivoisesti taituroida ruokaa suuhunsa puikoilla, mutta onnistui lähinnä tiputtelemaan sitä pitkin pöytää. Tämä tietysti huvitti kiinalaisia pöytäkumppaneita, ja ruokailusta tuli eräänlainen opetussessio, kun kiinalaiset opastivat puikkojen käytössä. Tämä temppu toimi myös keskustelun aukkopaiikkojen täyttämiseen, kun löydettiin jotain yhteistä tekemistä.

Illallisilla tarjoiltiin hummeria, hedelmiä, keitettyä kalaa, maassa mustiksi haudottuja munia, maksasta ja sienistä valmistettua keittoa, joka syötiin perinteisistä posliinikupeista posliinilusikoilla. Kaikkien edessä oli pieni lautanen, johon nostettiin itse puikoilla ruokaa tarjoiluastioista. (Kurjensaari 1953, 45.) Kiinalaiset isännät olivat kattaneet kulttuurivaltuuskuntalaisille pöytään myös haarukan ja veitsen, jos puikoilla syöminen ei onnistunut, niihin pystyi turvautumaan.

Illallisen lopulla pöytään tuotiin banaaneja, omenia ja mandariineja sekä juomaksi teetä. Kurjensaari kommentoi asiaa sangen negatiivisesti vertaillen samalla, että pohjoismaissa ateria päätettäisiin kahvilla ja konjakilla. Hedelmien ja teen lisäksi jaettiin lämpimiä ja hajustettuja frotee -pyyhkeitä, joihin pystyi pyyhkimään kätensä ja kasvonsa ruokailun päätteeksi. Kurjensaari kuitenkin havaitsee seuraavana aamuna, että illalla tarjottu tee auttoi, ettei krapulaa päässyt muodostumaan kaikista ganbeista, joita illan aikana juotiin. (Kurjensaari 1953, 52.)

Kurjensaari kiinnittää huomiota siihen, että joka vierailukohteessa heille tarjotaan vihreää teetä. Paitsi Pekingin yliopistossa, jossa tästä kaavasta poiketen tarjottiin limsaa, joka tuoksui kiniiniltä (Kurjensaari 1953, 59). Myös Haanpää havainnoi vihreän teen tuomia vaikutuksia, vaikka se onkin mautonta ja haaleaa niin se kuitenkin virkistää ja viilentää (Haanpää 1954, 50). Arvelokin kirjoittaa siitä, kuinka vierailukäynnit alkavat ja loppuvat teenjuontiin, ja usein teetä juodaan käynnin aikana parikin kertaa. Arvelolla on alkujaankin paljon positiivisempi asenne teen juontiin, kuin Kurjensaarella ja Haanpäällä, vaikka Haanpääkin sitten myöhemmin mieltyy siihen.

Kulttuurivaltuuskunta vieraili kylässä, jossa heille tarjottiin aitoa kiinalaista talonpoikaisruokaa. Kuten illallisellakin, kaikilla oli omat pienet lautaset, joihin jokainen otti ruokaa kulhoista ja aseiteilta. Tarjolla oli kuoriaisia, etanoita ja paljon tuntemattomia ruokia, jotka oli valmistettu suupalan kokoisiksi. Tarjolle oli laitettu myös lihapullia, joista Kurjensaari toteaa, niiden olevan suomalaisia. Tarjolla ollut leipä oli höyrytettyä ja taikinamaista. Ruuat olivat ilmeisen vahvasti maustettuja, kun Kurjensaari sitä erikseen huomauttaa. (Kurjensaari 1953, 78.)

Haanpää kirjoittaa myös kylässä vierailun aikana tapahtuneesta ruokailuista. Heille tarjottiin mallitalonpojan luona teetä ja makeita perunaviipaleita, jonka jälkeen heille tarjottiin parasta ruokaa, jota kylällä oli tarjota päivälliseksi. Haanpää ei kuvaile päivällisen ruokia sen tarkemmin kuin, että useinkaan ei tiennyt mitä söi, mutta todennäköisesti itse viljeltyjä ja kasvatettuja. Niin kuin illallisellakin, täälläkin valtuuskuntalaisille tarjottiin aterian päätteeksi hedelmiä ja frotee -pyyhkeet. (Haanpää 1954, 71.)

Kekkonen kirjoittaa päiväkirjassaan matkan aikana tapahtuneista ruokailuista paljon niukemmin kuin esimerkiksi Kurjensaari ja Haanpää. Illallisella, josta Kurjensaarikin kirjoittaa, Kekkonen mainitsee vain, että heille tarjottiin kaksi viikkoa maassa kypsytettyjä munia ja lootuksen lehtiä (Kekkonen 1953, paperi 5). Kun valtuuskunta on kirja- ja taiteilijainyhdistyksen illallisilla Kekkonen mainitsee ainoastaan ruuan olleen hienoa, muun muassa scampikalaa (Kekkonen 1953, paperi 21). Heidän vieraillessaan koulussa, valtuuskunnalle tarjotaan makeisia ja Kekkonen kuvailun mukaan ennennäkemättömiä hedelmiä (Kekkonen 1953, paperi 35), joista toinen on ilmeisesti

litsiluumu. Matkan edetessä Kekkonen kirjoittaa myös, kuinka puikoilla syönti alkaa vähitellen sujua (Kekkonen 1953, paperi 38).

Ainoastaan kerran Kekkonen kunnolla kuvailee päiväkirjassaan mitä kaikkea ruokaa hän Kiinassa kohtasi.

Kiinalainen ruokakin on valtavan mielikuvituksen ja hienostuneen maun tuote: bambuvesoja ja lotuksenjuuria, kananpoikaa ja mustekalaa, äyriäisiä ja sieniä, paprikaa (viheriäistä ja tulista) ja hummeria, sokerissa ja öljyssä keitettyä kalaa hunajassa ja sokerissa keitettyä hedelmiä, keitettyjä vihanneksia ja raakoja hedelmiä, riisiä ja keittoa, teetä ja makeisia. (Kekkonen 1953, paperi 45.)

Kurjensaari ja Aimo Kanerva, jotka jakoivat huoneen yhdessä hotelleista, tilasivat aamiaisena huoneeseen paahdettua ranskanleipää, pekonia ja paistettuja munia, eli niin sanotun eurooppalaisen aamiaisen. Lisäksi huoneeseen tuotiin päivittäin omenia, banaaneja ja mandariineja sekä leivoksia. (Kurjensaari 1953, 91–92.) Kulttuurivaltuuskunnalle tarjottiin matkan aikana myös kääremekeittoa, josta Kurjensaari toteaa, sen maistuneen hyvältä alun ihmettelyistä huolimatta. (Kurjensaari 1953, 220.) Haanpää ei totea kääremekeiton syömisestä muuta kuin, että sellaista tuli syötyä.

Ulkonäkö ja pukeutuminen

Haanpää, Kurjensaari, Arvelo ja Kekkonen kirjoittavat pukeutumisesta ja ihmisten ulkonäöstä huomattavan paljon, miksi päätin ottaa sen yhdeksi teemaksi. Ulkonäöstä puhuminen nivoutuu osittain hyvin yhteen stereotyyppien ja rasismien kanssa, jotka ovat yksiä teemoja opinnäytetyössäni.

Kurjensaari kirjoittaa juhlapukeutumisesta verraten sitä kiinalaisten pukeutumiseen. Samassa yhteydessä tulee esille eräänlainen oletus, että pukeutuminen olisi ollut jotenkin erilaista, ehkäpä hienompaa. Todellisuudessa kiinalaiset pukeutuivat tuolloin hyvinkin vaatimattomasti ja kuten alta käy ilmi, yhdenmukaisesti. Kulttuurivaltuuskuntalaisille teetettiin myös omat univormupuvut, jotta he eivät Kiinaa kiertäessään erottuisi niin hyvin joukosta. Puvut olivat myös ilmastoon paljon sopivammat kuin heidän omat vaatteensa.

Oli ollut syytä varautua kansandemokratioiden tavallisimpaan juhla-asuun. Mutta täällä olivatkin asiat toisin. Kiinalaisilla oli sininen kaulaan asti napitettu vormupuku; sekä miehillä että naisilla oli siniset pitkät housut. Näitä he käyttivät yhtä

hyvin arkena kuin pyhänä, työssä ja juhlissa. Kävi ilmi, että koko Kiinan kansa oli pukeutunut suunnilleen yhdenmukaisesti, pestävästä liinakankaasta valmistettuun siniseen vormuun. (Kurjensaari 1953, 46.)

Kuva 3; Kulttuurivaltuuskuntalaiset univormupuvuissaan. (Urho Kekkosen arkisto; Sylvi Kekkonen)

Puvut olivat univormumaiset korkealla, napitettavalla kauluksella, joka Kurjensaaren mielestä oli henkisesti ja fyysisesti kuristava. Hän valittelee myös puvun kuumuutta, mutta esimerkiksi Arvelo kommentoi puvun olevan viileä ja oivallinen juuri Kiinan ilmastoon. Kiinalainen räätäli ei ollut täysin hahmottanut suomalaismiesten mittoja, sillä esimerkiksi Aimo Kanervan ja Kurjensaaren puvut olivat näille liian isoja. Takkiin olisi mahtunut kaksi. Mutta ilmeisesti muille puvut onnistuivat kohtuullisen hyvin. (Kurjensaari 1953, 114–115.)

Kulttuurivaltuuskuntalaiset saavat myös toiset hellepuvut matkan aikana, jotka ovat vaaleat väriltään, ja avonaisempia kaula-aukosta, kuin siniset vormupuvut. Kurjensaari arvostaa vaaleaa pukua huomattavasti enemmän.

Vedän ylleni uuden puvun. Toisetkin mestarit ovat olleet liikkeellä. Shanghailainen räätälimestari on saanut tulla pekingiläisen avuksi ja nyt minulla todellakin on

hellepuku, joka vaalealta väriltään ja avokaulaiselta kuosiltaan vastaa sekä turhamaisuuden että käytännöllisyyden vaatimuksia. (Kurjensaari 1953, 202.)

Valtuuskunta käy matkan aikana paljon oopperassa, jossa huomionarvoista on muun muassa näyttävät puvut, ja se kuinka vapaasti kiinalaiset ovat pukeutuneet näytöksiin (Haanpää 1954, 118). Kekkonen kuvailee buddhalaismunkkien kaapuja valtuuskunnan vieraillessa Taivaan Tempelissä. Kaavut olivat rusehtavia ja leveähihaisia sekä shaalimaisia. (Kekkonen 1953, paperi 41.)

Aineistosta nousee esiin paljon kohtia, joissa kuvaillaan kiinalaisten ulkonäköä rasistisin ja stereotyyppisin termein. Kurjensaari esimerkiksi kirjoittaa heidän saapuessaan Pekingiin, kuinka joka puolella tuijotti vieras rotu, ruskeine kasvoineen ja paksuine silmäluomineen (Kurjensaari 1953, 36). Kurjensaari kuvailee myös vanhoja naisia, joiden hiukset oli vedetty sileälle niskanutturalle, ja joiden varpaat oli sidottu jalan alle, niin kuin Kiinassa oli joskus tapana. Vanhoilla naisilla oli mustat vaatteet, housut ja takki, housujen lahkeiden ollessa tungettuna sukkiin ja kenkiin. Kurjensaaren kohtaamat vanhat naiset olivat liikkeellä lasten kanssa, joilla oli mustat hiukset ja bambimaiset mustat silmät. (Kurjensaari 1953, 41.)

Kiinassa oli ilmastollisia ongelmia jo 1950-luvulla, sillä Kurjensaari havainnoi ihmisillä nenän ja suun eteen sidottuja, kankaisia hengityssuojaimia (Kurjensaari 1953, 37). Pekingin ilma oli pölyinen, johtuen osittain Gobin autiomaan läheisyydestä, josta tuuli kuljetti hiekkaa mukanaan.

Kiinassa pukeutuminen oli yhdenmukaista kaikkialla, lukuun ottamatta Shanghaita, jossa länsimaiden vaikutus oli suurin. Muissa kaupungeissa, joissa valtuuskunta vieraili, näkyi lähinnä liinavaatekankaasta tehtyä univormupukua, joka oli sininen tai musta. Päähineenä käytettiin tavallista lippalakkia. Yhdenmukainen vaatetus oli osa kommunistista vallankumousta, mikä omalta osaltaan asetti kaikki samanarvoiseksi, eikä vaatetuksesta koitunut täten suuria kustannuksia. (Kurjensaari 1953, 46.)

Aineistosta nousi usein esiin myös mainintoja rodusta ja rotupiirteistä, ja stereotyyppisesti kuinka kaikki näyttivät samalta. Kurjensaari kirjoittaa, että illallisella

hänen pöydässään istui kiinalaisia, jotka kaikki olivat kotoisin eri maakunnista, eikä kukaan ollut alun perin Pekingistä. Tämä sama ilmiö on tuttu muuallakin maailmassa, myös Suomessa. Pääkaupunkiseudulla on suurin työvoiman tarve, jonka perässä ihmiset muuttavat. Kurjensaari toteaa, että hänen mielestään kaikki näyttivät samalta. Tuleepa tekstissä maininta kiinalaisten perinteisestä keltaisesta väristäkin. Hänen mielestään kiinalaisten kasvoilta ei voinut lukea ajatuksia, kuten olisi voinut vaikka eurooppalaisen kasvoilta. Kurjensaaren mielestä rotupiirteet tekivät kiinalaisista salaperäisiä.

Iho oli ikään kuin paahteisen tuulen kuivaama, kovakuorisempi kuin eurooppalainen iho. Väri oli kesäisen ruskea, vain sateella kiinalaiset näyttivät todella keltaisilta. Näiltä kasvoilta ei vieras osannutkaan lukea mielenliikkeitä kuin oman rotunsa kasvoilta. Siksi ne vaikuttivat suljetummilta ja antoivat oman lisänsä siihen, mitä sanotaan salaperäiseksi idäksi. (Kurjensaari 1953, 50–51.)

Aineistosta nousee esiin onneksi myös kiinalaisten tekemiä havaintoja, ja itsereflektiota siitä, miten kulttuurivaltuuskuntalaiset erosivat muista ihmisistä. Kiinalaiset avoimesti osoittelivat ja tuijottivat heitä. Suomalaiset olivat kookkaampia, vaaleita iholtaan ja myös hiusväriältään, vaatetus oli hyvin erilaista, samoin kasvopiirteet. Kurjensaaren mukaan Kekkonen oli ainoa, joka soveltui joukkoon ulkonäöllisesti. Hän kuvailee Kekosta aidoksi chinoiserieksi, jolla on siro olemus ja kaarevat kulmakarvat. "Muut olivat sääntö, me olimme poikkeus". (Kurjensaari 1953, 54–55.)

Yksi asia joka tulee esiin usein nykypäivänäkin puhuttaessa kiinalaisten ulkonäköön liittyen, on heidän ajattomuutensa. Kurjensaari pohtii, olisiko kuivalla ilmastolla ollut vaikutusta asiaan, että kiinalaisten kasvoilla ei näkynyt ryppyjä samalla lailla kuin eurooppalaisilla. (Kurjensaari 1953, 60.)

Kiinalaiset käyttivät muun muassa peltotöissä matalia ja kekomaisia olkihattuja, jotka olivat perinteisiä ja hyvin stereotyyppisesti kiinalaisiin liitettäviä. Kurjensaarikin muistelee nähneensä sellaisia koulun maantiedon oppikirjassa. (Kurjensaari 1953, 75.)

Kulttuurivaltuuskunnan kylävierailulla suomalaisia ihasteltiin kiinalaisten toimesta. Sirot ja pienikokoiset kiinalaisnaiset koskettelivat ihastuksissaan Kekkonen käsiä, ja koettelivat rotevampaa Taimi Jokista. Kurjensaari kuvailee myös kylän vanhuksia, joiden kasvot olivat hänen mukaansa kuivat kuin puusta tehdyt veistokset. (Kurjensaari 1953, 79.) Kylän mallitalonpoikaa Kurjensaari luonnehtii raskasluomiseksi ja ruskeaksi.

Talonpojalla oli lisäksi kultahampaita. (Kurjensaari 1953, 80.) Valtuuskunnan vieraillessa kylässä, Haanpää kiinnittää huomiota mallitalonpoikaan, joka oli pienikokoinen, rokoarpinen ja erittäin tumma iholtaan, johtuen suorasta auringonpaisteesta. (Haanpää 1954, 76.) Kylän mallitalonpoika oli lihava, tummaihoisen ja tällä oli kultahampaita. Hän oli pukeutunut mustaan pukuun, jonka rinnukseen oli kiinnitetty kolme kunniamerkkiä. (Kekkonen 1953, paperi 12) Valtuuskunta vierailee kylässä, jonka asukkaista Kekkonen kirjoittaa, että olivat iholtaan tummia ja hiukset olivat mustat. Vaatteet olivat kaikissa sinisen sävyissä. Ainoastaan kylän vanhin oli pukeutunut mustaan. Kekkonen kuvailee kylän vanhinta pitkäksi, kalpeaksi ja laihaaksi. (Kekkonen 1953, Kiinalaiskylässä; 10)

Aineistossa kuvaillaan myös niin sanotun entisen yläluokan edustajaa. Hän oli pukeutunut eurooppalaistyyllisesti, kiiltävät, mustat hiukset oli permanentattu ja jakauksella, iho oli vaaleampi kuin auringonpolttaman talonpojan sekä kädet olivat hoidetut. Kurjensaari panee vielä merkille, että kyseinen herra oli häntä pitempi, toisin kuin kiinalaiset yleensä. (Kurjensaari 1953, 165.)

Ilmeisesti myös luonteenpiirteitä pystyy päättelemään ulkonäön perusteella, kun Kurjensaari toteaa eräästä kiinalaisnaisesta seuraavaa:

Hän oli kapeakasvoista kiinalaistyyppiä, peloittavan tarmokkaan näköinen; aatteellisuus lepäsi hänen hipiällään lievänä kalpeutena. (Kurjensaari 1953, 170.) Mistä lähtien aatteellisuus on yhdistetty kalpeuteen, ja miten ihmisestä voi päätellä tämän olevan tarmokas, ellei tiedä hänestä muuta kuin ulkonäön?

Kurjensaari panee merkille, että kiinalaisnuoriso hämmästeli suomalaisia yhtä avoimesti kuin länsimaalaisetkin ihmettelevät ulkomaalaisia. Kurjensaari kuvailee heidän ulkonäköään seuraavasti:

Kylläpä olimmekin kummallisen näköisiä; iso omituisen vaalea, pehmeä, nenä naurettavan pitkä, jalat isot ja kömpelöt, silmät harmaat tai siniset. Että ihminen saattaakin olla tuollaisen näköinen ja silti elää. (Kurjensaari 1953, 219–220.)

Lähes kaikki kuvailevat Shanghaita eurooppalaistyylliseksi, mutta Kurjensaari määrittelee sen myös eroottisemmaksi kuin muut kiinalaiskaupungit. Eroottisen siitä tekevät naisten punatut huulet, sminkatut kasvot ja hameiden korkealle nousevat halkiot. Hän myös ilmeisesti ajattelee naisten olevan flirttaushaluisia, kun he ovat meikanneet sen mukaisesti. (Kurjensaari 1953, 174.)

Niin kuin Kurjensaarikin, Haanpääkin kiinnittää Shanghaissa huomiota naisten pukeutumiseen ja meikin käyttöön. Hän pohtii myös, onko vaatetus jäänteitä vanhasta vai oliko se modernia ja uutta. Heidän istuessaan riksän kyydissä vilahti Haanpään mukaan reisi ja silkkiset alushousut. Haanpää tekee vertailua myös kiinalaisnaisten kesken todetessaan hänen oppaansa Ku Chenin näyttävän sinisessä housupuvussa vaatimattomalta näihin meikattuihin ja mekkoon pukeutuneiden naisten rinnalla. (Haanpää 1954, 95.)

Kekkonen ehti havainnoida myös poliisien pukeutumista. Poliiseilla oli keltainen puku, käsivarsien ja säärien ollessa valkoiset. Heillä oli päässään jäykkäreunainen lippalakki, jota koristeli viisikulmainen tähti. (Kekkonen 1953, paperi 19.)

Kurjensaari havainnoi pariin otteeseen myös kuinka kiinalaisilla naisilla esiintyi lyhyeksi leikattuja hiuksia. Erästä naista hän kuvailee Tshiang Kaishekin, Kiinan tasavallan sotilasjohtaja 1928–1975, näköiseksi sekä samalla myös nukkemaisen siroksi. Naisella oli lyhyt nenä, mustat hiukset ja sileä iho. Nukkemaisen vivahteen saattoi antaa myös korkean kauluksen edessä ollut koru. (Kurjensaari 1953, 185.)

Valtuuskunnan vieraillessa tehtaassa, Kurjensaari kirjoittaa kuinka hän muistaa johtajan, yli-insinöörin ja ammattiosaston puheenjohtajan ulkonäön lähinnä siksi, että he näyttivät kaikki samalta hänen mielestään. Kaikilla oli sama ilme ja sininen housupuku. (Kurjensaari 1953, 152.)

Aineistoista tulee esille myös vähän rotututkimuksellisia piirteitä, kun esimerkiksi Kurjensaari kuvailee erään kiinalaistytön ulkonäköä seuraavasti:

Hänellä oli harteille valuva pitkä tukka, ulkonevat silmät, hieman synkät kasvot, mutta hän hymyili tervein valkoisin hampain. (Kurjensaari 1953, 129.)

Kurjensaaren kuvailu kuulostaa enemmän siltä, kuin hän kuvailisi jotain eläintä, kuin ihmistä. Myös Kekkonen kuvailee erään tytön hampaita virheetömiksi. Ihan kuin he tarkastaisivat hevosta ennen ostamista, että hänellä on hyvä ja terve hammasrivi, jotta tulee varmasti hyvät kaupat.

Kantonissa ihmiset käyttivät mustia silkkipukuja, toisin kuin muualla puvut olivat pääosin sinisiä. Haanpää kuvailee myös kantonilaisia miehiä mustiksi. Hänen näkemänsä miehet kulkivat paljain jaloin ja säärin, ilman hattua. (Haanpää 1954, 74.) Kurjensaarikin kiinnittää huomiota kantonilaisten mustiin silkkipukuihin, ihmetellen miten he sietävät olla mustassa vaatetuksessa, vaikka aurinko paistaa niin kuumasti. Kurjensaari huomioi myös, kuinka Kantonissa ihmiset olivat sirompia ja pienikokoisempia kuin esimerkiksi Pekingissä. (Kurjensaari 1953, 218–219.)

Kekkonen huomioi myös Kurjensaaren ja Haanpään tavoin, että Kantonissa ei käytetä sinistä liinavaatepukua, vaan mustaa ja väljää silkkipukua. Silkki on alueen erikoistuote, ja se on oivallinen myös jokapäiväiseen pukeutumiseen, koska se on kestävä. (Kekkonen 1953, paperi 51.)

Myös Kekkonen kiinnittää huomiota siihen, että Kantonissa kiinalaiset ovat sirompia ja hänen mielestään myös kauniimpia kuin pohjoisempana (Kekkonen 1953, paperi 48). Tshangshassa kiinalaiset olivat isokokoisempia ja matalaotsaisempia kuin Kantonissa Kekkonen mukaan. Oopperaesityksessäkin oli lihavia ihmisiä sirojen rinnalla esiintymässä (Kekkonen 1953, paperi 57 & 59).

Arvelo kuvailee pohjoiskiinalaisia kookkaammiksi kuin eteläkiinalaisia, samoin heillä oli pyöreämmät kasvot ja viirut silmät. Kantonissa ihmiset olivat Arvelon mukaan paljon sirompia ja pienikokoisempia. Kantonilaisten silmät olivat pyöreämpiä ja hiukset kiiltävät ja sinimustat. Arvelo panee muiden tavoin merkille sen, kuinka siniset puvut vaihtuivat mustiin silkkipukuihin, niiden ollessa viileämmät käyttää Kantonin ilmastossa, mutta ne olivat myös helppo pestä. Arvelo kommentoi samaa kuin Kurjensaari, että naiset olivat posliininukkemaisen kauniita. Pekingistä kotoisin olevat kiinalaiset erottuisivat joukosta Arvelon mukaan yhtä helposti kuin he länsimaalaisina. (Arvelo 1953, SK 34; 22)

Myös Arvelo kirjoittaa sinisestä housupuvusta, kuinka tavaratalojen kangasosastoillakin oli pääasiassa sinisen puuvilla eri sävyjä myynnissä, kaikkien pukeutuessa samalla tavalla. Arvelo kertoo myös valtuuskuntalaisten turhautumisesta yrittää pukeutua eri tilaisuuksiin länsimaisilla vaatteillaan, lopulta he huomasivat, että kiinalaiset tulivat jokaiseen tilaisuuteen samassa sinisessä puvussa, kuin mihin he pukeutuivat arkenakin. He alkoivat itsekin käyttää saamiaan pukuja vastaanotoilla. (Arvelo 1953, SK 32; 12.)

Aineistossa on vähemmän huomioita valtuuskuntalaisten omasta pukeutumisesta, mutta Kekkonen mainitsee lyhyesti esimerkiksi, kuinka häntä nolotti mennä illalliselle ministeri Helge von Knorringin luo lyhyessä puvussa (Kekkonen 1953, paperi 12).

Asuminen

Yksi laajimpia teemoja olivat asumiseen liittyvät huomiot. Kulttuurivaltuuskunta vieraili esimerkiksi kiinalaiskylässä, jossa he pääsivät vierailemaan muutamaan, esimerkiksi mallitalonpojan, asuntoon. Mallitalonpojan asunto oli pieni savimaja, jossa oli savivuode. Pöydillä oli maljakoita ja seinillä tauluja, jotka oli maalattu silkille. Valtuuskunta vieraili myös toisessa majassa, joka oli niin pieni, etteivät kaikki mahtuneet samaan aikaan sisälle. Arvelo kommentoi kaikkien talojen olevan samasta harmaasta polttamattomasta tai poltetusta savitiilestä tiheästi rakennettu.

Kiinassa rakennettiin mallikyliä 1950-luvulla, joissa oli aina joitakin tuhansia asukkaita per kylä. Esimerkiksi Shanghaissa oli tällaisia kyliä vuonna 1953 neljä valmiina, ja koko ajan oli uusia tulossa. Valtuuskunta kävi tutustumassa myös työläisten asuntoihin, joita oli 17. Asunnot oli rakennettu vuonna 1951 valtion rahoittamana. Asuntokylässä oli myös lastentarhoja ja alkeiskoulu.

Kurjensaari kirjoittaa kuinka he kylässä vieraillessaan kävivät katsomassa Liu Sa-tshinin kotia. Talossa oli kaksi huonetta, joista etuhuoneessa oli iso vesikulho ja takahuoneessa ikkunan edessä oleva makuulava, jolla nukuttiin. Ikkunat oli peitetty paperilla. Lattiana oli maapohja. Perheellä oli vierekkäin uusi ja vanha asunto. Vanhan asunnon nähtyään tajusi mitä tarkoitettiin, kun sanottiin "ennen asuttiin kuin elukat" (Kurjensaari 1953, 79.) Mallitalonpojan asunnon seinällä roikkui silkkikudostauluja ja mallitalonpojan valokuvia eri ikävuosilta. Hänenkin talossaan oli makuulavat paperilla peitettyjen ikkunoiden edessä. Tässä asunnossa lattialla oli kivilaatat. Kurjensaaren mukaan asunnossa tuoksui suomalaiselta pirtiltä. (Kurjensaari 1953, 80.)

Kurjensaari kuvailee Tshu-lin kotia. Hän arvioi sen kooksi noin parikymmentä neliötä. Talossa oli rapatut seinät ja sementtilattia. Toisessa asunnossa, jossa he vierailivat, oli pöytä, leveä sänky ja tuoleja. Tyynyt ja peitot oli kasattu vuoteen molempiin päätyihin.

Asunnosta löytyi myös piironki, peili ja matkalaukuista tehty pino sekä isot, kahvalla varustetut termospullot. (Kurjensaari 1953, 183.)

Haanpääkin kirjoittaa heidän kylävierailun taloista. Ensimmäinen oli pieni savimaja, jonka etuhuoneen täytti iso vesiastia, ja toisen huoneen leveä vuode ja pöytä. Vuode oli rakennettu savitiilistä, joten se voitiin lämmittää kylmällä säällä. Haanpää kuvailee sitä suomalaisen pirtin uuninpäällystä vastaavaksi. (Haanpää 1954, 70.) Mallitalonpojan taloa Haanpää kuvailee vähän isommaksi kuin savimajaa, mutta ei sielläkään liiaksi tilaa ollut. (Haanpää 1954, 71.) Arvelo kirjoittaa myös, kuinka he vierailivat mallitalonpojan asunnossa.

Valtuuskuntalaiset pääsivät kurkistamaan muutamaan kiviseen kiinalaistaloon. Ensimmäinen oli Haanpään mukaan pieni. Etuhuoneessa oli keittiö, josta tuli mieleen karjakota sen kivisyyden ja valtavan padan vuoksi. Takahuoneessa oli leveä vuode, korkea katto ja valo kulki huoneeseen koristellun, vihreän ikkunan läpi. Huone oli myös miellyttävän viileä helteellä. (Haanpää 1954, 76.) Toisessa kiviasunnossa oli valkoiset, sementtiset seinät ja katto sekä tummanharmaa lattia. Asunnossa oli leveä sänky, peilillinen piironki, päällekkäin pinottuja arkkuja, radio, parikymmentä kirjaa pinossa, useita maljakoita täynnä kukkia sekä muutama taulu, joissa oli pieniä valokuvia. (Haanpää 1954, 96.)

He vierailivat kirjailija Lu Sinin entisessä asunnossa. Haanpää kuvailee, kuinka talossa oli paljon nähtävää. Huoneet olivat alkuperäisessä kunnossa, ja ne sisälsivät paljon kirjoja, esineitä ja kuvia. Talossa oli ruokasali, isännän ja emännän huone, vierashuone ja vastaanottohuone.

Kulttuurivaltuuskuntalaiset vierailivat kirjailija Lu Hsunin Shanghain ja Pekingin asunnoissa. Shanghain asunto oli kolmikerroksinen, jossa alimmaisena oli ruokasali ja olohuone, keskellä Lu Hsunin huone ja varasto. Ylimpänä oli lastenhuone ja vierashuone. Huoneet olivat kaikki pieniä ja yksinkertaisesti sisustettu. (Haanpää 1954, 130.) Pekingin asunnossa oli pieni kivipermantoinen työhuone pesu- ja ruokailuhuoneen takana. Työhuoneessa oli pari tuolia, kirjoituspöytä, sänky ja vaatekaappi, joka oli verholla peitetty. Lattialla oli arkku matkakorin lisäksi. Huoneen seinällä roikkui Lu Hsun tokiolaisen opettajan valokuva ja maalauksia sekä kookkain kirjaimin tekstattu taulu.

Ruokailuhuoneen toisella puolella oli pieni kirjasto, ja toisella puolella oli kirjailijan äidin huone. Ulkona oli kaksi muuta rakennusta. Etupihalla päärakennusta vastapäätä oli rakennus, jossa oli otettu vieraita vastaan, ja jossa he olivat myös majoittuneet. Rakennuksen lattialla oli arkkuja ja seinillä valokuva tyttökoulun oppilaista, hiilipiirros kirjailijasta vuodelta 1926 sekä kirjahyllyjä. Portin vieressä oli kolmas rakennus, jossa oli Lu Hsun aikana asunut palvelija. Nyt siinä oli museon toimisto ja oletettavasti opaspariskunnan asunto. (Haanpää 1954, 132.)

Kurjensaari toteaa Lu Sinin asunnosta sen muistuttavan keskieurooppalaista kotia. Talossa oli kaksi kerrosta, jossa yläkerrassa sijaitsi makuuhuone. Makuuhuoneessa oli katosvuode, ja asunnossa oli samalla lailla matkalaukkuja ja termospulloja, kuin muissakin kiinalaisissa kodeissa. Matkalaukut oli kasattu päällekkäin, ja niissä ilmeisesti säilytettiin vaatteita. (Kurjensaari 1953, 161.)

Pekingissä ollessaan valtuuskuntalaiset asuivat Peking-hotellin toisessa kerroksessa. Sylvi Kekkosella oli oma kulmahuone, joka oli ylellisen kauniisti sisustettu. Hotelli oli ranskalaisten rakentama, ja aikoinaan ranskalaisuuden keskus Pekingissä. Hotellin ikkunoissa oli metalliset hyttysverkot. Hotellin alakerrassa oli kaksi juhlasalia, joista toista Kurjensaari kuvailee Vanhan ylioppilastalon juhlasalin kokoiseksi. (Kurjensaari 1953, 90-91.) Liikkuessaan kaupunkien välillä junalla valtuuskuntalaiset oli jaettu hytteihin.

Kekkonen kuvailee Peking-hotellin huonettaan, jossa tällä on punaisten verhojen ympäröimä suuri ranskalaistyylinen sänky. Huone on muutenkin punaisen sävyisellä sisustettu. Löytyi viininpunaista, toisinaan ruskeaan menevää, matot, verhot ja tuolin päälliset olivat tätä väriä. Sängyn viereisillä pöydillä oli kummallakin kiinalaistyylinen maljakko, joissa oli punainen ruusu. (Kekkonen 1953, paperi 6.)

Nankingin hotellihuonetta Kekkonen kuvailee loistavaksi. Sängyn päällä roikkui hyttysverkot valmiina avattavaksi, ja vessan peilin etuosassa oli kaikki hygieniatarvikkeet, joista länsimainen nainen voisi edes haaveilla. (Kekkonen 1954, paperi 24.)

Shangaissa, hotelli Shang Shiangissa, kaikilla oli oma huone. Kekkosella oli kaksi suurta huonetta, joiden seinillä oli kaakelitauluja ja maalauksia. Joka puolella oli isoja ja neliskulmaisia tyynyjä, ja näyttäviä maljakoita. Huoneessa oli myös leveä ranskalaistyylinen sänky, jossa oli englantilaiset kirjailut. Kekkonen mainitsee myös sinikupuisen jalkalampun. Hotellin ruokasali on suuri ja sen isot kattokruunut ja paneelit tuovat mieleen Kekkoselle tarinat vanhoista englantilaisista linnoista. Valtuuskuntalaiset asuivat seitsemännessä kerroksessa ja ruokailivat yhdeksännessätoista. (Kekkonen 1953, paperi 25.)

Myös Haanpää mainitsee kirjassaan, että kaikilla on hotellissa oma huone. Hän kuvailee huonettaan valoisaksi ja tilavaksi. Huoneessa on lisäksi leveä sänky, valtava pukusuoja ja kylpyhuone.

Kekkonen kuvailee Hankoun hotellihuonettaan upeaksi. Huoneessa oli keltaisia ja sinisiä samettiverhoja, suuri kiinalaistyylinen matto sekä ranskalaistyylinen sänky. Komero oli tehty tummasta ja vaaleasta puusta. (Kekkonen 1953, paperi 59.)

Heidät majoitettiin myös erääseen vierastaloon, joka Kekkoson mukaan oli sekoitus länttä ja itää. Huoneessa oli kuusi korkeaa ikkunaa, joissa oli siniset verhot. Lattia oli laatoitettu musta-valko ruudulliseksi. Pöydällä oli teekannu kuppeineen, ja peilipöydällä hedelmiä ja makeisia sekä termospullo. Huonekalut olivat topattuja ja sänky ranskalaista tyyliä. (Kekkonen 1953, paperi 51.)

Arvelo kirjoitti heidän junakodistaan. Valtuuskunnalla oli käytössä kolme vaunua, joista yksi oli ravintolavaunu, yksi oleskelua ja yksi asumista varten. Junassa asuttiin muuten, mutta kun pysähdyttiin kaupungeissa, menttiin hotelliin. Junakodissa kulki mukana myös kiinalaistytöjä, jotka huolehtivat valtuuskuntalaisten tarpeista, kuten teen tarjoilusta. (Arvelo 1953, SK 34; 22.)

Matkustaminen

Tässä luvussa vertailen Pentti Haanpään, Matti Kurjensaaren ja Sylvi Kekkoson matkapäiväkirjoista sekä Ritva Arvelon ja Kustaa Vilkunan artikkeleista löytyneitä merkintöjä matkustamisesta. Seurueen matka jo pelkästään Suomesta Kiinaan kesti useita

päiviä ja sisälsi välipysähdyksiä. Valtuuskunta matkusti viikkojen aikana monilla eri kulkuvälineillä kuten junalla, lentokoneella ja bussilla. Olen kerännyt heidän matkapäiväkirjoistaan kohtia, joissa he kertovat samoista asioista, mutta hieman eri tavalla.

Valtuuskunta aloitti matkan Helsingistä lentokoneella 17.4.1953 klo 12.20. Ensimmäinen pysähdys oli Leningradissa, josta lento Moskovaan. Pidän hauskana kulttuurisena yksityiskohtana Kurjensaaren selostusta siitä, kuinka auto ajoi kolme kertaa hotellin ohi ennen kuin pääsi ajamaan hotellin oven eteen. Tätä tapahtuu Moskovassa vieläkin.

Päämäärä, National-hotelli on näkyvissä pitkät ajat, mutta sinne ei vain tulla. Ajetaan kolmeen kertaan hotellin ohi, ennen kuin auto pääsee sellaiseen ryhmittymään, että se voi liukua pääoven eteen. (Kurjensaari 1953, 18.)

Matka jatkui lentokoneella seuraavana päivänä klo 15, jonka jälkeen pysähdyttiin Habarovskissa, sitten Sverdlovskissa, Omskissa ja Novosibirskissa, josta jälkimmäisessä seurue viipyi 12 tuntia. Kurjensaari kirjoittaa teoriasta, mistä syystä valtuuskunnan piti viettää Novosibirskissa 12 tuntia. Hänen mukaansa Siperian yli ei saa lentää päivällä, koska se oli osa salaperäistä Neuvostoliittoa. Matka jatkui kohti Krasnojarskia ja Irkutskia. Irkutskissa oli passien tarkastus ja koneen vaihto. Seurue lensi yli Baikal-järven seuraavaan pysähdyspaikkaan Ulan Batoriin, Mongolian pääkaupunkiin. Seuraava pysähdyspaikka oli Gobin erämaassa, josta lento jatkoi päämäärään Pekingiin. Pekingissä valtuuskunta otettiin vastaan juhlavasti. He saivat kukkia pioneerityöiltä ja poseerasivat valokuvissa. Seurue vietiin autoilla hotelliin.

Vilkuna, Kilpi ja Backlund lähtivät Kiinaan 11 päivää myöhemmin kuin muu seurue, vasta 28.4.1953. Hän saapui Pekingiin vappuaattona. Heidän matkansa kulki Helsingistä Pekingiin Leningradin, Moskovan, Sverdlovskin, Omskin, Novosibirskin, Krasnojarskin ja Irkutskin kautta. Irkutskista seurue pääsi jatkamaan aiottua nopeammin, kun tarjoutui tilaisuus jatkaa kiinalaisella kuriirikoneella Pekingiin. Heidän matkansa Helsingistä Pekingiin kesti kaikkiaan kolme vuorokautta, puolitoista vuorokautta nopeampi kuin aikaisemmin lähteneellä seurueella. Myös Vilkuna, Kilpi ja Backlund sai juhlavan vastaanoton kukkineen ja päivällisineen. He pääsivät heti saavuttuaan osaksi vappumenoja.

Pekingin hotelli vaihtui junaksi, kun loput valtuuskunnasta oltiin saatu paikalle. Ensimmäinen pysähdyspaikka oli satamakaupunki Tiensin, jossa seurue ei kuitenkaan noussut junasta. Jälleen Kekkonen kuvailee junahyttinsä huonekaluja ja niin kuin muutkin, ikkunoista näkyvää ympäristöä.

Junassa on minulla aivan viehättävä ”selli” leveine upeine vuoteineen ja kirjoituspöytineen. Seutu, jonka läpi olemme kulkeneet, on kauttaaltaan ollut alankoa, puita on sentään aika näkyvissä, vaikkei varsinaisia metsiä. (Kekkonen 1953, paperi 16.)

Valtuuskunta vaihtoi junasta bussiin Ho-Fein asemalla, josta he jatkoivat kohti Pi Hon yläjuoksua katsomaan padonrakennustyömaata Futselingiin. Kaikki kertovat matkalla näkyvistä maisemista ja riisiviljelmillä olevista vetohäristä, joista erityisesti Vilkuna innostui. (Arvelo 1953, SK 34; 23.)

Futselingistä valtuuskunta jatkoi matkaansa taas junalla, mutta vaihtoivat senkin Wuhanissa laivaan, jolla valtuuskunta ylitti Jangtse-joen päästäkseen Nankingiin. Juna siirrettiin lautalla perässä. Nankingista seurue kulki Shanghaihin ja sieltä Hangtshouhun, Kiinan vanhaan keisarikaupunkiin. Kurjensaari kuvailee Hangtsouta ”Kiinan Aulangoksi”, kun taas Kekkonen valitteli sen olevan kuuma ja haiseva kauneudestaan huolimatta. Hangtsousta matka jatkui junalla kohti Kantonia. Muun muassa Kekkonen kuvailee ohi meneviä maisemia, joihin kuuluvat lukuisat riisiviljelykset ja kukkulat. Matkalla sataa niin paljon, että myöhästyvät 25 tuntia aikataulusta radan ollessa poikki kahdesta kohtaa.

Suurin osa valtuuskunnasta lähti kohti Suomea aamu kuuden lennolla 6.6.1953. Kiinaan jäivät vielä Haanpää, A:e ja A:ra, koska he eivät mahtuneet koneeseen muiden kanssa. Varhaisesta lähdöstä huolimatta seuruetta oltiin saattamassa. Matka takaisin Suomeen kulki Ulan Batorin, Irkutskin, Krasnojarskin, Novosibirskin, Omskin, Sverdlovkin, Kasanin, Moskovan ja Leningradin kautta. Irkutskissa valtuuskunnalla on tullitarkastus ja ensimmäinen pidempi pysähdys, sillä he jatkavat matkaa vasta seuraavana aamuna klo 5. Omskissa seurue käy Ob-joella uimassa ja ihailemassa siperialaista hiekkarantaa. Kasanissa oleva ukonilma aiheuttaa valtuuskunnan etenemiselle kolmen tunnin viivästyksen, mistä johtuen he ovat vasta puolen yön tienoilla Moskovassa. Seurue viettää Moskovassa pari päivää, jolloin Kekkonen kertoo osallistuneensa Voksin

neuvottelukokoukseen ja käyneensä Kremlissä muiden matkalaisten kanssa. 9.6.1953 valtuuskunta jatkaa matkaansa Moskovasta Leningradiin junalla.

Vappu

Valtuuskunta pääsi osallistumaan Kiinassa ollessaan vapunviettoon, ja he ovatkin kirjoittaneet siitä kiitettävästi, että saa kuvan, miten tätä työväen juhlaa on vietetty vuonna 1953 Pekingissä.

Sylvi Kekkonen ja Matti Kurjensaari kuvailevat, kuinka valmistautuminen vapun viettoon alkoi jo aamuyöllä.

Tänä aamuna olimme heränneet juhlaan, koraalin tapaiseen hymniin, joka kaikui katujen kovaäänisistä. Haparoin pimeässä kelloa; tasan neljä. Se oli merkkisoitto, Kiinan kansa herätettiin työnjuhlaan. Kahta tuntia myöhemmin kaupunki oli liikkeellä. (Kurjensaari 1953, 100.)

Peking on koristeltu Kekkonen kertoman mukaan punaisiin ja vaaleanpunaisiin nauhoihin ja lippuihin. Autot tööttäilevät ja ihmiset valmistautuvat paraatiin. Valtuuskunta lähti autoilla hotellilta yhdeksän aikaan aamulla seuraamaan paraatia. Alussa satoi Kekkonen mukaan vettä aika paljonkin, mutta sää seestyi myöhemmin. Paraatissa kulkevien ihmisten tekokukat saivat paraatin näyttämään kukkamereltä. Vappu kirjaimellisesti laukaistiin käytiin ampumalla 29 tykinlaukausta kansallishymnin jälkeen, jonka jälkeen vapautettiin kyyhkysia ilmaan. Delegaatio palasi hotellille kahden aikaan iltapäivällä. Kekkonen seurasi ilotulitusta ja juhlintaa hotellihuoneestaan, pannen merkille kuinka kovaäänisestä alkaa kuulua suomalainen kansanlaulun sävelmä. (Kekkonen 1953, paperi 15.)

Pentti Haanpää ja Ritva Arvelo kirjoittavat vapusta tarkemmin kuin Kekkonen kertoen muun muassa Mao Tse-tungin pitäneen puheen. Värikäs paraati kesti kaikkineen pari tuntia ja jatkui illalla ilotulituksella ja vapaampana juhlimisena kuten tanssina. Illalla valtuuskunta täydentyi viimeisten kolmen saavuttua, kun Kustaa Vilkuna, Kilpi ja Backlund saapuivat Pekingiin. Haanpääkin laittaa merkille musiikin ja tanssien muistuttavan kotimaisia.

Tori oli täynnä ympyrän muotoon järjestäytyneitä leikkiviä ja tanssivia ryhmiä. Laulut ja tanssitkin muistuttivat joskus kotoista, suomalaista rallia (Haanpää 1954, 44).

Kurjensaari ja Arvelo kuvailevat vapun tapahtumia todella tarkasti. Kurjensaari kirjoittaa kuinka he olivat niin lähellä Mao Tse-tungia, että pystyi erottamaan luomen hänen leuastaan. Arvelo kertoo kuinka kansainväliset vieraat tai ”ulkomaiset ystävät” kuten Kiinassa on tapa sanoa, heidän lisäksi olivat kerääntyneet vieraskorokkeelle seuraamaan juhlintaa. Mao Tse-tung tervehti kutsuvieraita hattuaan heilauttamalla. Arvelo kuvailee, kuinka kaksi pioneerilasta tulee tuomaan Maolle kukkia ennen paraatin alkua.

Porttipalatsin kohdalla tämä vuo muodostaa pyörteitä ja suvantoja, rivit tihenevät ja pakkautuvat yhteen, sillä kaikki halusivat mahdollisimman kauan viipyä, sillä kohtaa, varsinkin silloin, kun pienten pioneerien joukosta erkaneet juosten kaksi lasta, tyttö ja poika, valtavat, valkeat kukkavihot kädessään. He kiipeävät keisarillisia marmoriportaita, loputtomia, leveitä askelmia, katoavat välillä porttien sokkeloihin, ja putkahtavat lopulta hengästyneinä parvekkeelle ojentaen kukkavihkonsa Maolle, joka kiitoksena heilauttaa heidät ministereidensä keskelle parvekkeen kaiteelle istumaan ja katsomaan paraattia. (Arvelo 1953, SK 31; 11.)

Arvelo ja Kurjensaari kirjoittavat myös illan ilotulituksesta ja juhlinnasta. Kurjensaari toteaa ilotulituksen olleen pelottavan todenmukainen. Huvittaa myös hänen panneen merkille sen, että Haanpääkin tanssi illan aikana (Kurjensaari 1953, 112). Arvelo kirjoittaa tuhansista ihmisistä, jotka juhlivat myöhään yöhön ja kuinka kaduilla oli nukkumassa ihmisiä vailla majapaikkaa. Neljä hotellille palaavaa delegaation jäsentä tuli piiritetyksi pioneerien toimesta, jotka innoissaan tanssittivat suomalaisia ja saattoivat heidät kädestä pitäen hotellille asti. Arvelon kirjoittamasta reaktiosta paistaa jälleen kerran hyvin suomalaisuus läpi:

Hengästyneinä ja hämmentyneinä pakenimme hotellin oven taa moista mutkattomana pursuavaa kansainvälisen ystävyuden ilmausta (Arvelo 1953, SK 31; 11).

Uudenvuodenkuvat

Valtuuskuntalaiset luvattiin viedä nykytaiteen näyttelyyn, mutta kaikkien pettymykseksi kyseessä olikin kiinalaisten uudenvuodenkuvien näyttely. Kekkonen mainitsee ainoiksi näyttelyarvoisiksi töiksi kaksi vanhempaa talonpoikaistaiteilijan vesivärimaalausta. Haanpää toteaa näyttelyssä olevista uudenvuoden kuvista, niiden olevan tyyliltään selviä ja yksinkertaisia. Talonpojat koristivat niillä kotinsa seiniä, esittäen toiveita tulevaa vuotta ajatellen.

Vilkuna kirjoittaa näyttelystä vähän enemmän, verraten uudenvuodenkuvaperinnettä meidän joulukuusi ja kuvakalenteri perinteeseen. Vallankumouksen jälkeen Kiinan taiteilijat organisoitiin luomaan uudenvuodenkuvia heidän oman, henkilökohtaisen taiteensa sijaan. Uudenvuodenkuvista pidetään näyttelyitä, parhaat niistä palkitaan sekä kuvista painetaan miljoonia kopioita. Uudenvuodenkuvat palvelivat myös lukutaidottomien tarpeita selkeydellään. Vilkunan mukaan taiteilijat väittivät olevansa tyytyväisiä tilanteeseen, koska se takasi heille vakituisen työn ja talouden.

Kulttuurivaltuuskunta oli kutsuttu Shanghain kuvataiteilijaliiton avaamaan näyttelyyn Kiinan nykytaiteesta. Liiton puheenjohtaja kertoi heille uudenvuodenkuvien perinteestä, jolloin köyhätkin menevät torille ostamaan itselleen uudenvuodenkuvan. Talonpoikaismaalarit tekivät kuvat aikaisemmin. Kurjensaarikin toteaa tyylin olevan selvää ja yksinkertaista. Shanghaissa uudenvuoden kuvat alkoivat muistuttaa länsimaisista ihanteista, sen oltua pitkään länsivaltojen hallussa. Kuvien aiheina esimerkiksi oli kauniita pukuja ja naisia. Ne alkoivat muistuttaa enemmän liikkeiden myynti-ilmoituksia. Vallankumouksen jälkeen Kiina alkoi hyödyntää kuvia ihmisten sivistämiseen ja propagandaan. Erityisesti Kurjensaari on pahoillaan seikasta, että kyseessä ei ollut oikea taidenäyttely.

Mutta missä oli varsinainen taidenäyttely, jota varten olimme tulleet? Ei ollut mitään erityistä taidenäyttelyä; olimme tulleet juuri näiden ympärillämme seinillä riippuvien uudenvuodenkuvien takia! Oli tapahtunut erehdys, asia oli ilmoitettu meille väärin. (Kurjensaari 1953, 193.)

Kuva 4; Valtuuskuntalaiset tutustumassa uudenvuodenkuviin. (Urho Kekkosen arkisto; Sylvi Kekkonen)

Uudenvuodenkuvat olivat hyvä keino lähestyä lukutaidottomia, niin kuin Arvelokin mainitsee. Kiinan hallitus perusti taidekouluja ja kustannuslaitoksia kuvien maalaamista varten. Vallankumouksen jälkeen, kun ihmisten elämä muuttui, kuvista on tullut viestiväline tätä kertomaan. Kuvia piirrettiin esimerkiksi padonrakennustyömaista, jotka kertovat kansalaisille, miten ja miksi patoja rakennetaan. Valtuuskuntalaiset utelivat myös, oliko Kiinassa enää perinteisiä taiteilijoita, jotka maalaavat omassa ateljeessaan mitä haluavat ja myyvät sitten tuotoksensa kenelle haluavat. Heitä oli kyllä, mutta uudenvuodenkuvat olivat suositumpia, niiden ollessa edullisempia kuin yksityisten taiteilijoiden työt. (Arvelo 1953, SK 33, s. 26)

4. ASENTEET, ENNAKKOLUULOT JA STEREOTYPIAT

Ei ole olemassa salaperäistä Kaukoitää, mutta on olemassa toinen rotu ja toiset olosuhteet. Ne ovat lähteneet liikkeelle ja muovailevat parhaillaan maailmanhistoriaa. (Kurjensaari, 1953.)

Tässä luvussa käsittelen aineistosta esiin nousseita viittauksia ennakkoluuloihin, stereotypioihin ja rasistisiin asenteisiin. Koska tuolloin elettiin 1950-lukua, niin rasistinen tyypittely nousee hyvinkin helposti esille aineiston seasta. Otan luvussa esille myös kiinalaisten suhtautumisen vieraisiin.

4.1. Kahden rodun kohtaaminen

Matti Kurjensaaren kirjoittamaa matkapäiväkirjaa tarkastellessa löytyy lukuisia stereotypioita. Matka alkoi muutaman päivän pysähdyksellä Moskovassa, joten otan mukaan myös venäläiseen kulttuuriin liittyviä stereotypioita. Venäjällä tunnustetaan yleisesti ottaen ortodoksikristillisyyttä, johon kuuluvat muun muassa värikkäät sipulikattoiset kirkot ja ikonikuvat. Ei olekaan siis mitenkään ihme, että myös Kurjensaari mainitsee niistä kirjassaan, painottaen vielä vihreän ja sinisen olevan tyypillinen venäläinen väriyhdistelmä.

Kun astuu portista, näkee ensimmäisenä pienen kirkon sinisine ja vihreine sipulikupoleineen, tyypillinen venäläinen väriyhdistelmä (Kurjensaari 1953, 19).

Kurjensaari ei puhu vain venäläisten tai kiinalaisten tavoista, mutta nostaa rinnalle myös suomalaiset:

Ja Gorkinkadulla korjattiin asfalttipintaa. Töitten uteliaina töllistelijöinä eivät moskovalaiset mitenkään jääneet jälkeen helsinkiläisistä... (Kurjensaari 1953, 20.)

Ihmiset ovat uteliaita kulttuurista riippumatta. Aina kun jotain tapahtuu, sieltä löytää ihmisiä tuijottamassa. Riippuen siitä mitä on tapahtumassa, riippuu myös se, miten paheksuttavaa se on. Esimerkiksi jos kyseessä on jokin onnettomuus, se ei yleensä ottaen kaipaisi ihmisjoukkoa ympärilleen monesta eri syystä, mutta asfaltin pinnan korjauksen katsominen on varmastikin harmeista pienimpiä.

Valtuuskunnan saavuttua monen jatkolennon kautta vihdoinkin Pekingiin, Kurjensaari tekee huomion paikallisesta rodusta:

Kun lähimpiä katuja reunustavien harmaiden muurien ohi ajettiin kaupunkiin, tuijotti kaikkialta vastaan vieras rotu läpipääsemättömänä ja outona. Ruskeita kasvoja, paksuja silmäluomia. Ja noiden ihmisten ongelmista ja ajatuksista pitäisi saada selvää. (Kurjensaari 1953, 36.)

Kurjensaari kirjoittaa, kuinka hänelle oli jokseenkin vaikeaa Kiinan asettamien uusien arvojen keskellä, Kiinan ollessa vuosituhansia vanha ja kaukainen maa. Tämä on sinällään ymmärrettävää, koska monelle ihmiselle tulee Kiinasta ensimmäisinä assosiaatioina mieleen jotain historiaan sijoittuvaa. Voi olla yhtäkkiä vaikea asennoitua siihen, että ympärillä olevat toisen kulttuurin edustajat eivät olekaan halukkaita keskustelemaan niistä asioista, joista olet varautunut keskustelemaan. On myös varmasti omalla tavallaan kulttuurishokki, että ihmiset, joiden kulttuurista olet tutkinut ja lukenut haluavat unohtaa kaiken vanhan ja keskittyä vain uuden luomiseen.

Uusi Kiina oli arvioinut arvot uudelleen eikä ollut järin halukas tunnustamaan entisiä. Mutta minullakin oli ongelmani. Ensimmäistä kertaa olin eurooppalaisen kulttuuripiirin ulkopuolella ja ensimmäistä ja kukaties viimeistä kertaa kaukaisessa idässä. Mielenkiinto jännittyi suunnattoman ajanjakson laidasta laitaan. Aivot olivat revetä. Kiinalaisen sivistyksen viisi vuosituhatta löivät pään yllä lukkoon ja tunsin vajoavani pohjaan kuin kivi. (Kurjensaari 1953, 49.)

Kurjensaari kirjoittaa kuinka stereotypia suomalaisista urheilukansana, mutta myös kovina alkoholinjuojina oli kiirinyt Kiinaan saakka. Kiinalaiset isännät koettelivat erityisesti Pentti Haanpään viinapäätä innostamalla tätä ganbeihin, johon pohjalainen tarttui tunnollisesti. Kiinalaiset joutuivat lopulta luopumaan leikistä kolmenkymmenen maljan jälkeen. Perisuomalaisesti Haanpää jatkoi juomista. Kurjensaari huomauttaa vielä toisenkin suomalaisiin stereotyyppisesti liitettävän piirteen. Haanpää ei puhunut koko illan aikana mitään. Suomalaisia pidetään usein ulkomailla perin juroina ja hiljaisina.

Hän istui tanakasti tuolissaan, veteli isäntä-Saimaata ja joi lasinsa pohjaan. Valpas tarjoilija täytti tarvekalun silmänräpäyksessä. Jokainen vuoron perään kohotti maljan Haanpään kanssa, ja usea moneen otteeseen, mutta Haanpää vain myhäili koirankurinen ilme silmänurkassaan ja noudatti mieluisasti isäntien toivomuksia... Hän juuttui tuoliinsa eläväksi patsaaksi eikä noussut ylös edes silloin kun hänet virallisesti yleisölle esiteltiin. Päästyään kolmeenkymmeneen maljaan kiinalaiset luopuivat ottelusta. Haanpää ei katsonut silloin edes päässeensä varsinaiseen alkuun. Niin että hän istui isänmaan puolesta tällä kunniankentällä varsin voitokkaasti... Kentällä, jolla värejämmä on kenties pahimmin kolhittu ja kaatuneita on enemmän kuin sotakentillä ikinä. Asiaan kuuluu, ettei hän koko aikana lausunut ainoatakaan sanaa. (Kurjensaari 1953, 48–49.)

Aineistosta tulee esiin myös kiinalaisia koskevia stereotypioita, niin kuin esimerkiksi, että he näyttävät aina nuoremmilta kuin ovat (Kurjensaari 1953, 190). Tämä on ehkä vähän turhan liioitellusti sanottu, vaikka kiinalaiset tai laajemmassa merkityksessä aasialaiset näyttäisivätkin nuoremmilta kuin ovat. Tämä menee samaan kategoriaan sen kanssa, että kaikki kiinalaiset näyttävät samalta, joka myös tulee esille aineistossa. Monet kiinalaiset ajattelevat varmasti monesta länsimaalaisesta kansasta samalla tavalla. Myös kiinalaisten pituus on yksi stereotypia mikä nousee muutamaan kertaan esille. Kurjensaari esimerkiksi mainitsee kiinalaisesta koripallon pelaajasta, joka oli kaksi metriä pitkä. Hän toteaa, ettei ole koskaan nähnyt niin pitkää kiinalaista. Oletusarvoisesti kiinalaisia pidetään lyhyempänä kuin länsimaalaisia.

Kurjensaari tuo esille hieman rasistisestikin, kuinka kiinalaiset näyttivät oudoilta ja vaikeasti lähestyttäviltä. Hän myös kirjoittaa, kuinka kiinalaiset tuijottivat valtuuskuntalaisia heidän saapuessaan. On todettava, että asetelma olisi varmasti vastaava, jos kiinalaiset olisivat ensin saapuneet Suomeen vierailulle. Suomessa se olisi 1950-luvulla saattanut aiheuttaa vielä suuremman kohun.

Eräillä arvovaltaisilla illallisilla tuli Suomen urheilullisuus esille, mikä on nykyäänkin yksi vahvimista stereotypioista, joita Suomesta asetetaan. Suomalaiset urheilijat ovat olleet ja ovat edelleen hyvin ulkomaalaisten tiedossa, ja nykyisin monet urheilijat edustavat jossain ulkomaalaisessa joukkueessa, tunnetuimpina lajeina yleensä jääkiekko ja jalkapallo.

Kun olympiavoittaja (Heikki Savolainen) oli puhunut, varapresidentti virkkoi ihailun sävy äänessään: - Suomalaiset ovat suurta urheilukansaa. (Kurjensaari 1953, 48.)

Kiinaan oli kantautunut myös toinen hyvin tyypillinen suomalaisiin liitettävä stereotypia. Nimittäin se, että suomalaiset ovat kovia alkoholin kuluttajia. Tämä valitettavasti näkyy vieläkin ulkomailla käydessä. Turistialueelta huomaa kilometrin päähän suomalaiset, etenkin jos he ovat juoneet.

(---) ja sitä mainetta kiinalaiset koettelivat erityisesti Pentti Haanpään. Huomattuaan, että piippolalainen täytti tunnollisesti rituaalin mukaisen ganbei - velvollisuuden, ympärillä istuva pöytäkunta ryhtyi esittämään ganbeita tiheässä tahdissa. Ja aina pohjalainen oli mukana. Hän istui tanakasti tuolissaan, veteli isäntä-Saimaata ja joi lasinsa pohjaan. (Kurjensaari 1953, 48.)

Pentti Haanpää toi esille itsensä kautta yhden tyypillisen stereotypian, josta minulle vaihtovuoteni Kanadassa sanottiin muista suomalaisista. Suomalaiset ovat vähäpuheista ja itsekseen pidättäytyvää kansaa. Minä poikkesin siis muotista heidän mukaansa. Haanpää ei sanonut Kurjensaaren mukaan sanaakaan koko tuon ganbei -episodin aikana.

Kurjensaarelle selvisi illallisilla, että kukaan hänen pöytäseurueensa kiinalaisista ei ollut Pekingistä alun perin kotoisin, vaan muuttanut työn perässä kaupunkiin eri maakunnista. Kurjensaari kirjoittaa, että ulkonäöllisesti hän ei havainnut kiinalaisissa mitään eroa, tuoden taas esille kiinalaisten vaikealukuisuuden ja ihon värin.

Tuntija olisi kenties hyvinkin helposti havainnut kunkin paikalliset erikoistuntemerkit. Meikäläinen erotti vain yhteiset rotupiirteet. Iho oli ikään kuin paahtaisen tuulen kuivaama, kovakuorisempi kuin eurooppalainen iho. Väri oli kesäisen ruskea, vain sateella kiinalaiset näyttivät todella keltaisilta. Näiltä kasvoilta ei vieras osannutkaan lukea mielenliikkeitä samalla tavoin kuin oman rotunsa kasvoilta. Siksi ne vaikuttivat suljetummilta ja antoivat oman lisänsä siihen, mitä sanotaan salaperäiseksi idäksi. (Kurjensaari 1953, 50–51.)

Teen juonti on varmaan yksi tunnetuimmista kiinalaisista stereotypioista, jonka myös Kurjensaari tuo esille kirjassaan. Heille tarjottiin teetä joka paikassa, johon he menivät käymään.

Tästäkö oli aiheutunut kiinalainen kansantapa: tuli minne tahansa, aina tarjottiin teetä. Kuuluisaa kiinalaista, vihreätä, sokeritonta teetä, jolla sai kostutella suutaan. (Kurjensaari 1953, 59.)

Kiina teki tuohon aikaan paljon yhteistyötä Venäjän kanssa, joten kiinalaiset olettivat vaaleaihoisten ulkomaalaisten olevan venäläisiä.

Leveänaamainen pikkupoika tuli vastaan. Hän hymyili vekkulimaisesti ja sanoi:
- Sdrastuit! Hän oli sitä sukupolvea, joka piti kaikkia oudonnäköisiä ihmisiä venäläisinä. (Kurjensaari 1953, 68.)

Kurjensaari kirjoittaa useasti matkapäiväkirjassaan rotupiirteistä, muun muassa ihonväristä. Hän kirjoittaa myös siitä, kuinka kiinalaiset kiinnittivät huomiota heidän, suomalaisten, ulkomaalaisuuteen muun muassa vaatetuksen ja ihonvärin vuoksi. Kuten Kurjensaarikin ilmaisee, kulttuurivaltuuskunnan jäsenet olivat paikallisista erottuva joukkio, joka herätti kiinnostusta, mutta myös aggressiivisuutta. Kiinalaisten puolelta tapahtui samanlaista stereotyypittelyä kuin suomalaisten osalta. Monet kiinalaiset pitivät vaaleaihoisia lähes automaattisesti venäläisinä tai vaihtoehtoisesti amerikkalaisina.

Kurjensaari tuo esille myös sen länsimaalaisiin liitettävän stereotypian, että he ovat isompia kooltaan, ja että kasvonpiirteet ovat erottuvammat.

Äiti, nuo ovat ulkomaalaisia, sanoi pieni kiinalaispoika meitä osoittaen. Pikkupoika lausui julki sen, minkä kaikki näkivät. Me erosimme sekä kokomme, kasvonpiirteidemme, ihonvärimme että vaatetuksemme puolesta. (---) Meitä tuijotettiin. Me olimme pisara meressä. Muut olivat sääntö, me olimme poikkeus. (Kurjensaari 1953, 54–55.)

Kurjensaari kirjoittaa jälleen stereotyyppisistä asenteista heidän jouduttuaan Kalevi Kilven kanssa pieneen välikohtaukseen. He olivat Kilven kanssa pukeutuneet eurooppalaisesti, kun muut ryhmäläiset olivat pukeutuneet kiinalaistyyliin asuihin, joten Kurjensaari ja Kilpi herättivät huomiota:

Meitä ruvetaan katselemaan edestä ja takaa. Väkijoukko pysähtele ja rupeaa painautumaan lähemmäksi. On ilmeistä, että elokuvista tulijat ovat vielä näkemänsä filmin luoman tunnelman vallassa. Jotakin epämääräisen uhkaavaa on ilmassa. (---) Tilanne vaikuttaa kiusalliselta. Kun me pysähdymme, niin väkijoukkokin pysähtyy. Äkkiä huomaamme omat automme katukäytävän vieressä, ja mr Liu toimittaa meidät kiireesti sisään. (---) Kansallistuntoa nostattavasta elokuvasta palaava kiinalainen ei katsele valkoista miestä suopein silmin. (Kurjensaari 1953, 149–150.)

Kurjensaari toteaa heidän vieraillessaan tehtaassa, jossa oli oma päivähoito, että vauvat huutavat samalla lailla olivat he minkä rotuisia tahansa.

Tehtaan lastenseimessä keltaiset vauvat huusivat kuorona. Huusivat avuttomina ja syyttäen niin kuin maailman mustat ja valkoiset vauvatkin huutavat. (Kurjensaari 1953, 191.)

Jos palataan takaisin suomalaisten alkoholinkäyttöön, ja sen tunnettuuteen maailmalla, niin Kurjensaari havainnoi erästä länsimaisesti pukeutunutta kiinalaista, joka hänen mukaansa liikehti hyvin suomalaisesti humalatilassaan. (Kurjensaari 1953, 186.)

Niin kuin Kurjensaari itsekin toteaa, niin ennakkoluulot johtuvat hyvin pitkälti siitä mitä ihminen haluaa ja on valmistautunut näkemään. Jos ennakkoajatuksena on, että kiinalaiset ovat salaperäisiä eikä heidän mielenliikkeittään voi lukea, niin se on varmasti se mitä sitten näkee kiinalaisten kasvoilla. Laajemmalla tarkkailulla sitten huomaakin, etteivät he ole sen salaperäisempiä kuin muutkaan.

Eräänä aamuna muistelin keskushallituksen sisäministeriä, joka Pekingissä oli puhunut Kiinan poliittisesta elämästä. Olin näkevinäni hänen kasvoillaan idän salaperäisen hymyn. Todellisuudessa hymyn takana oli kirkas ja selkeä nykyaikainen

ajattelutapa. Kuinka sanookaan muuan ranskalainen tiedemies: - Ihminen näkee vain sen, mitä hän on valmistautunut näkemään. (Kurjensaari 1953, 199.)

Haanpääkin havaitsee Novosibirskissä menomatalla Kiinaan kaksi miestä, jotka olivat hänen mukaan keskellä päivää suomalaisessa umpihumalassa.

Ja Novosibirskin kadulla käveli kaksi kaverusta keskellä päivää suomalaisessa umpihumalassa. Heidän reittinsä ei ollut suinkaan suora ja he selittivät asiaa loputtomasti yhtä aikaa... Siinä oli jotakin kotoista. Ehkäpä he olivatkin suomensukua. (Haanpää 1954, 30.)

Kurjensaari kirjoittaa myös kansojen ominaisuuksista, joilla kaikilla on omansa. Venäläisillä se on raskas parfyymien tuoksu, joka tarrautuu kankaisiin, ihmisiin ja huonekaluihin. Kurjensaaren mukaan silmät kiinnikin erottaisi onko suomalaisessa vai venäläisessä ravintolassa. (Kurjensaari 1953, 16.)

Kustaa Vilkuna kirjoittaa länsimaiden ja itsensä ennakkoluulosta, että kiinalaiset kaupungit olisivat rähjäisen näköisiä, ja maalauskylät täynnä roskia ja rottia. Vilkuna oli tutustunut Kiinaan lukemalla erilaisia Kiinan kuvauksia, ja niistä oli jäänyt tällainen käsitys. Hän kuitenkin reilu kuukauden vierailun jälkeen joutui muuttamaan oletuksiaan, ihmeteltyään kaupunkien ja kylien siisteyttä, joka johtui terveyskampanjasta. Missään ei ollut rottia, roskia, saati kärpäsiä. (Vilkuna 1953, Kiinan-kirje 8.)

4.2. Suhtautuminen vieraisiin

Yksi mikä nousi vahvasti esille aineistosta, oli kiinalaisten suhtautuminen vieraisiin, erityisesti länsimaalaisiin. Alun perin, kun lähdin työstämään aineistoa, olin ajatellut ennakkoluulojen nousevan esiin lähinnä kulttuurivaltuuskunnan suhtautumisesta kiinalaisiin, mutta heidän havaintonsa tuovat hyvin esiin myös toisen puolen suhtautumisen heihin. Havainnot löytyivät lähinnä Matti Kurjensaaren ja Pentti Haanpään kirjoista. Alla olevassa lainauksessa Kurjensaari kysyy eräässä vierailukohteessa kiinalaisten suhtautumista venäläisiin, ja saa vastaukseksi, että Kiina saa apua Venäjältä, mutta eivät hyväksy heitä esimerkiksi mihinkään johtotehtäviin.

- Miten suhtaudutte venäläisiin?
- Venäläiset auttavat meitä, mutta he eivät ole herroina maassa. (Kurjensaari 1953, 61.)

Kurjensaari kirjoittaa, kuinka he olivat Kalevi Kilven kanssa herättäneet kadulla huomiota, koska Kilpi oli amerikkalaisen näköinen ollessaan pitkä ja kapeakasvoinen. Hän kirjoittaa myös siitä outouden ja väenpaljouteen hukkumisen tunteesta, joka hänellä nousi tämän havainnon jälkeen. Heidän vierailukohteissaan ihmiset olivat aina innoissaan taputtamassa ja hymyilivät heille ystävällisesti, mutta nyt yhtäkkiä he kohtasivatkin kiinalaisia, jotka vaikenivat ja tarkkailivat heitä.

Meidät nähtyään he vetäytyivät näkyvistä, mutta vartiomies jäi paikalleen ja kohautti kivääriään. Pitkänomainen ja kapeakasvoinen Kalevi Kilpi olikin epäilyttävästi amerikkalaisen näköinen. Kauhea outouden ja kiinalaiseen kansanmereen hukkumisen tunne valtasi mielen. Missä nyt olivat aploodit, rummuttajat, ystävälliset ilmeet? Meitä seurasi syvä epäluulon aalto. Ihmiset vaikenivat ja kävivät tarkkaaviksi meidän ilmestyessämme. Levitimme hiljaisuutta ympärillemme. (Kurjensaari 1953, 132-133.)

Vastaavaa tapahtuu vähän myöhemmin, kun he ovat taas Kilven ja parin muun kanssa ulkona. Kurjensaari ja Kilpi ovat pukeutuneet länsimaisesti ja muut ovat pukeutuneet kiinalaisasuihin. Kurjensaari kirjoittaa, että olisi halunnut jatkaa kävelyä saadakseen selville mitä olisi tapahtunut.

Kalevi Kilpi pyrkii itsepäisesti teltan taakse, missä vallitsee melkoinen pimeys, ja tulkit vetävät hänet puoliväkisin pois. Siirrytään kadun toiselle puolelle ja tullaan elokuvateatterin kohdalle. Nousen eteishalliin katsomaan mainoskuvia. (Kurjensaari 1953, 148.) Filmin nimestä ja tekstistä en ymmärrä mitään. Sen sijaan käsitan hyvin, että kysymyksessä on sotafilmi. Seinällä on hurjia lähikuvia käsikranaattia heittävästä sotilaasta; näissä kuvissa on huomattavasti enemmän intoa ja raivoa kuin vastaavissa länsimaissa. Samassa alkaa yleisö tulvia ulos. Näytäntö on päättynyt. Painun virran mukana katua alas ja tavoitan toiset. Olemme Kalevi Kilven kanssa tavallisissa eurooppalaisissa pukimissa, muut ovat Pekingissä saaduissa kiinalaisissa. Pieni ryhmämme herättää huomiota silmänräpäyksessä. Meitä ruvetaan katselemaan edestä ja takaa. Väkijoukko pysähtelee ja rupeaa painautumaan lähemmäksi. On ilmeistä, että elokuvista tulijat ovat vielä näkemänsä filmin luoman tunnelman vallassa. Jotakin epämääräisen uhkaavaa on ilmassa. On tunne, että nyt ei pidä tehdä mitään varomatonta. Ei pidä nauraa, ei osoittaa ylimielisyyttä, mutta ei toisaalta liiallista välinpitämättömyyttäkään. Tilanne vaikuttaa kiusalliselta. Kun me pysähdymme, niin väkijoukkokin pysähtyy. Äkkiä huomaamme ovat automme katukäytävän vieressä, ja mr Liu toimittaa meidät kiireesti sisään. Omasta puolestani olisin jatkanut vielä kävelyä nähdäkseni, mitä tuleman pitää. Autossa kysyn mr Liulta: - Mitä arvelette ihmisten meistä ajatelleen? Mr Liu hymyilee ja vastaa: - Mitä itse arvelette? (Kurjensaari 1953, 149.)

Kurjensaari pohtii myöhemmin tapahtunutta ja nimittää sitä kahden rodun kohtaamiseksi. Kiinalaiset ajattelivat heitä ainoastaan valkoisen rodun edustajina, tietämättä heidän kansallisuuttaan. Ja elokuva, jonka he olivat käyneet katsomassa, eittämättä oli

kansallistuntoa nostattava ja ehkä propagandistinenkin, mikä ei saa länsimaalaisia näkymään hyvässä valossa. Kuten Kurjensaarikin toteaa, eurooppalaiset ja amerikkalaiset ovat itse aiheuttaneet tämän vihan valkoista miestä kohtaan. (Kurjensaari 1953, 150.)

Myös Pentti Haanpää tapasi liikkua itsekseen tai tulkin kanssa kaupungilla. Haanpää ja tulkkinä toimintu teini-ikäinen tyttö Ku Chen herättivät yhdessä kulkiessaan paikallisissa kiinnostusta. Jopa niinkin paljon joskus, että sotilaat tiukkasivat Ku Cheniltä Haanpään arvelun mukaan, miksi tyttö oli länsimaalaisen seurassa. Haanpää mainitsee, kuinka Suomessa rokottaja oli puhunut, että Kiinasta ei ole paluuta, ulkomaalaisilta leikattaisiin kaula poikki. Hän nimitti tätä keltaiseksi vaaraksi. Tässä tulee esille hyvin kummankin osapuolen suhtautuminen vieraisiin.

Sitten äkkäsin, että myöskin meitä katseltiin, että herätimme huomiota. Vihreäpukuinen sotilas tyrkkäsi toveriaan ja osoitti meitä. Epäilemättä he ihmettelivät mikä merkillinen pariskunta siinä mahtoi seisoskella... He tunkeutuivat lähemmäksi, eteemme, ja vieraan kielen salaperäiset, lyhyet, kysyvät, Ku Chenille osoitetut sanat virtasivat heidän suustaan. Voi aavistaa, että he tiukkasivat mitä tekemistä Kiinan tytöllä oli muukalaisen kanssa? Eihän Kiina voi saada heiltä mitään hyvää... (Haanpää 1954, 97.) Ehdin ajatella kuinka on puhuttu keltaisesta vaarasta, ehdin muistaa kuinka rokottaja Suomessa oli ennustanut, että Kiinanmaasta ei koskaan palata: siellä leikataan muukalaiselta kaula poikki... (Haanpää 1954, 97.)

Haanpää kirjoittaa, kuinka hänen kävellessään kaduilla kiinalaiset pysähtyivät tuijottamaan, ilmeen ollessa hämmentynyt tai jopa kauhuissaan. Hän korjaa kuitenkin lukijalle, että kiinalaisten kasvoilla näkyi pääosin kuitenkin uteliaisuus ja ystävällisyys, jossain määrin myös huvittuneisuus. Tässäkin annetaan lukijalle ensin kuva, että kiinalaisilla olisi pääasiassa negatiivinen suhtautuminen länsimaalaisiin. Vasta jälkikäteen huomautetaan, että oikeastaan tavalliset ihmiset ovat pääosin ystävällisiä ja uteliaita vieraita kohtaan.

Jos itsekin katsot ja kummastelet, niin vielä kummitusmaisempi mahtoi olla oma hahmosi kiinalaiseen silmään kantonilaisen kadun vilinässä. Huomasi jonkun aivan pysähtyvän, kun hän äkkiä äkkäsi sinut tungoksessa, kasvoilla epäilystä, ällistystä, kauhua... (Haanpää 1954, 102.) Eikä säikähtyneitä ja kauhistuneita kasvoja ole monia. On hymyä, ystävällisyyttä, huvittuneisuutta, uteliaisuutta ja kiireettömyyttä. (Haanpää 1954, 103.)

Kiinalaiset olivat kuitenkin ilmeisen tottuneita länsivaltojen läsnäoloon, sillä usein kiinalaiset olettivat kulttuurivaltuuskuntalaisten olevan joko venäläisiä tai amerikkalaisia.

Venäläisiin suhtautuminen oli selvästi positiivisempaa kuin amerikkalaisiin. Kurjensaarikin laittoi merkille, että lapsetkin olettivat heidän olevan venäläisiä, kun he kävelivät kadulla. Tämä johtui siitä, että tuohon matkaan mennessä muiden länsimaiden edustajat olivat pitkälti häädetty Kiinasta, mutta Venäjältä he saivat apua eri muodoissa. (Kurjensaari 1953, 68.)

5. KUSTAA VILKUNA - KANSATIETELIJÄ KIINASSA

Kansatieteen professori Kustaa Vilkun tausta näkyy hänen ja muiden kirjoituksissa hyvin vahvasti. Vilkuna itse jopa kirjoittaa artikkelin *Kiinaa kansatieteilijän silmin*, jossa hän kirjoittaa Kiinan vähemmistökansoista, joita oli tuolloin yli 40 miljoonaa. Jakauma tapahtuu kielen, ei uskonnon mukaan. Vilkuna kirjoittaa artikkelissaan huomaavansa esineistössä samankaltaisuuksia suomalaisen ja eurooppalaisen kanssa, samoin kuin maanviljelyksessä kiinalaiset käyttivät muun muassa samoja auratyyppejä. Hän kirjoittaa myös siitä, kuinka sana leipä on alun perin Kiinasta peräisin. Käsityöläiskulttuuri kukoisti Kiinassa vielä 1950 -luvulla Vilkun artikkelin mukaan. Vilkuna tuo esille artikkelissaan myös, kuinka jokaiselle vähemmistökansalle oli tavoitteena luoda oma kirjakieli. Tätä varten perustettiin korkeakoulu, jossa koulutetaan opettajia. (Vilkuna 1954, Suomalainen Suomi; 154–158.)

Vilkuna kirjoittaa maisemista, joita näkyi matkalla Kiinaan kertoen samalla akateemisella tyyllillä, kuin hän erotti Kasaan olevissa tshuvassikyliä lentokoneen ikkunasta. Vilkuna päätteli ne tshuvassikyliksi nähtyään olkisuovia ja suuria puimatarhoja. Lentokoneen ikkunasta näkyi myös Kamajoen laakso, jota Vilkuna nimitti muinaistutkijan eldoradoksi, jossa oli metsättömiä peltokylä ja isoja tuulimyllyjä niin kuin Volgan ja Okan varsilla.

Valtuuskunta vaihtoi junasta bussiin Ho-Fein asemalla, josta he jatkoivat kohti Pi Hon yläjuoksua katsomaan padonrakennustyömaata Futselingiin. Kaikki kertovat matkalla näkyvistä maisemista ja riisiviljelmillä olevista vetohäristä, joista erityisesti Vilkuna innostui niin paljon, että linja-auto pysähtyi, jotta hän pääsi kuvaamaan ja tutustumaan niihin lähemmin.

Äkkiä huomaa saapuneemme jo riisinviljelyseudulle, sillä tuolla tosiaan kahlaa tummanharmaa vesipuhveli kisko perässään kuvista tuttua kehäauraa, jonka vetopuu pistää somasti esiin savisesta vedestä. Nyt alan olla jo niin täynnä tutkijan intoa, että autommekin pysähtyy. Saan kuvata ja kysellä ja löydän mielestäni uutta: näen erilaiset ikeet, sirpit ja viikatteet, harat ja kuokat sekä käytännössä että naulassa. (Vilkuna 1953, Kiinan-kirje 3.)

Arvelokin kirjoittaa, kuinka heidän autonsa tempuili matkalla, mikä oli suuri onni Vilkunalle, sillä hän pääsi tutustumaan ympärillä olevaan kulttuurin tarkemmin. (Arvelo 1953, SK 34; 23)

Myös Kurjensaari kirjoittaa matkapäiväkirjassaan heidän linja-autonsa toistuvasta koneviasta, joista hän toteaa olevan hyötyä kansatieteelle, sillä Vilkuna käytti pysähdykset tutkijan elkein hyödykseen. Hän riensi yhdellä pysähdyksistä valokuvaamaan altaassa kahlaavaa kalastajaa, hihkuen innoissaan kalastustavan ollessa tuttu hänelle. ”- Kyllä minä tuonkin kalastustavan tunnen, sanoo Vilkuna. Konevioista on hyötyä kansatieteelle”. (Kurjensaari 1953, 121.)

Kurjensaari kirjoittaa matkapäiväkirjassaan myös Futselingin padonrakennus työmaasta, jossa valtuuskunta vieraili. Matkalla padolle Vilkuna karkasi omille teilleen valokuvaamaan:

Autojonomme pysähtyi. Vilkuna riensi valokuvaamaan muuatta maalaispaikkaa. Lähdetessä häntä kysyttiin. Missä on Vilkuna? Tutkimassa talonpoikaistaloa. - Se on kurittomuutta, sanoi pääluottamusmies Korhonen. - Mutta Vilkuna mainitsi, että tällainen matka on tiedemiehelle suuri ja harvinainen stipendi, miljoonien arvoinen, puolusti Aune Laurikainen. (Kurjensaari 1953, 131.)

Vilkuna kirjoittaa itsekin busseilla matkustamisesta padonrakennustyömaalle. Hän ironisoi oman tutkijanintonsa toteamalla, että linja-autokin pysähtyi sen voimasta. Vilkuna pääsi tutkimaan riisinviljelystä, jolla kahlasi kaksi tummanharmaata vesipuhvelia vetäen perässään kehäauraa. Tekstistä huomaa, että kirjoittaja on kansatieteilijä, kun hän kuvailee vetopuun vedestä esiin pistämistä "somana". Hän pääsee kyselemään ja kuvaamaan, ja havaitsee, että työkalut: harat, kuokat, ikeet, sirpit ja viikatteet, joita kiinalaisilla oli käytössä, olivat erilaisia kuin Suomessa.

Kurjensaari meni Vilkunan mukana vierailemaan talonpoikaistaloon, jossa sielläkin Vilkuna tutkii paikkoja ja valokuvaa. Hän jopa pyytää ottamaan esille kyntöauran ja sen kiinnikkeet. Vilkuna selosti Kurjensaarelle aurassa olevan valjastamismuoto, jossa länget ja ies yhtyy. Se oli lähtenyt Kiinasta länteen päin, aina Atlantille saakka. Suomeen kyseinen tyyppi tuli 1000-luvulla.

Vilkuna liikehti reippaasti, ja kaikkea näytettiin, mutta erääseen kohtaan rakennuksen takana kiellettiin jyrkästi menemästä. Meille jäi arvoitukseksi kiellon syy. Vilkuna jopa nousi rotkon tiheäkasvuiselle rinteelle ollenkaan välittämättä siitä, että kenties joku utelias leopardi olisi mielellään koettanut, miltä suomalainen kansatieteilijä maistuu. (Kurjensaari 1953, 127.)

Valtuuskunnan ollessa lautalla, Vilkuna jälleen selostaa Kurjensaarelle kansatieteellisiä faktoja. Hän kertoo Kiinan olevan sivistyksen alkukoti, josta esimerkiksi uunimallimme

on kotoisin. Vaikka sitä löytyy Suomesta, niin se ei ole löytänyt tietään vielä Hebrideille ja Färsearille. Vilkuna kertoo myös, kuinka Kiinan vanhimmat työkalut olivat puolen miljoonan vuoden ikäisiä, ja kuinka ensimmäiset kirjainmerkit luotiin Kiinassa jo 1600 vuotta ennen Jeesuksen syntymää. Kirjapainotaito luotiin myös Kiinassa, 1000 vuotta sitten. Kiinan sivistyksellinen etumatka länsimaihin verrattuna oli kymmeniätuhansia vuosia. (Kurjensaari 1953, 197.) Eurooppalaiset menivät Kiinan ohi vasta 1500-luvulla löytöretkien myötä.

Länsijärven tuhatvuotiset aarteet artikkelissa 1953 Vilkuna kuvailee maisemia ja matkailukeskusta, jonka paikalla on ollut Jyeh -valtion pääkaupunki 2460 vuotta sitten. Kaupungin nimi oli Hangtshou, joka on kiinalaiset taiteen, runouden ja oppineisuuden keskus. Vilkuna kuvailee artikkelissa paikan päällä olleita rakennelmia sekä kirjoittaa tarinoita saarten syntymisestä, kaloista, temppelien rakentamisesta ja petturi kenraalista, jonka patsaan päälle syljetään vieläkin. (Uusi Kuvalehti 27/1953.)

Maailman suurin maareformi artikkelissa Vilkuna kirjoittaa Maon aloittamasta vallankumouksesta, jonka seurauksena maanviljelijät saivat maat omistukseensa. Hän kirjoittaa myös ajasta ennen maareformia ja siitä, miten se lähti liikkeelle. Vilkuna toteaa artikkelissa, että ilman maaseudun tukea ja kannatusta ei ole luotavissa yhtenäistä valtakuntaa. Vuoteen 1949 saakka maanomistusolot olivat kuin keskiajalla; tilanomistajat toimivat paikallishallintona. (Uusi Kuvalehti 1953, 12–13.) *Kolmessa päivässä Pekingiin – Sisä-Aasiaa lintuperspektiivissä* artikkelissa Vilkuna kuvailee matkaa ja maisemia heidän matkustaessaan aina Helsingistä Pekingiin (Uusi Suomi 1953, n:o 124).

Ensimmäinen ihminen artikkelissaan Vilkuna kirjoittaa siitä, kun ensimmäisen kerran löydettiin ihmisen kivettyneitä jäännöksiä. Hän tuo esille myös Biumenbachin vanhentuneen rotukysymyksen ja ihmisen kehityskaaren. Vilkuna kirjoittaa artikkelissa arkeologisista kaivauksista, jossa havaittiin, että löydetty ihmisen jäänteet ovat paremmin tunnettu ruumiin rakenteeltaan ja kulttuuriltaan. Luolasta on tavattu kymmeniä eri ihmisyksilöiden fossiileja. Löydöksistä voitiin päätellä, että kyseessä olleet yksilöt osasivat puhua ja käyttää tulta sekä työkaluja. (Uusi Suomi 1953, n:o 209.)

500 000 vuoden takaisen ihmisen viljelysmaita muokataan uuteen uskoon artikkelissa Vilkuna kirjoittaa Maon jälkeisen maareformin maanviljelyksen parantamisesta muun

muassa kastelukanavaverkostolla. Hän kirjoittaa myös erilaisista maanmuokkauskeinoista, Kiinan teollisuudesta sekä Suomen ja Kiinan kauppasopimuksesta. (Uusi Suomi 1953, n:o 130.)

Kiina taistelee tulvia vastaan – Tuhansien lapioiden työmaata katsomassa Vilkuna kertoo padonrakennusprojektista, joka oli Kiinan ensimmäinen keino uudelleen asuttamiselle. Vilkuna kuvailee artikkelissaan lisäksi maaseutukaupunkia, talotyyppejä, maisemia sekä erilaisten työkalujen käyttötapoja. Padonrakennuksesta hän kirjoittaa, että patoa kaivettiin miesvoimin niin, että hiekka ja muta kannettiin ämpäreillä jyrkkää seinämää ylös. (Uusi Suomi 1953, n:o 133.)

Astronomian ja muinaistutkimuksen ikivanhoja perinteitä Nankingissa -artikkelissa Vilkuna kuvailee eri kalastuskeinoja, kuten vesilinnun nokan hyväksikäyttöä. Hän kertoo myös Hun Ji – tähtien ratojen määräämiskoneesta, joka valmistui vuonna 1437. Muun muassa japanilaiset ja saksalaiset ovat varastaneet sen monta kertaa. Vilkuna kirjoittaa myös erittäin vanhasta sekstantista ja tähtitaivaan pallokartasta, jossa oli ikivanhoja nimiä. Hän kertoo artikkelissa myös tuolloin juuri avatusta Nankingin museosta, jossa oli historiaa kivikaudelta keisarikauden loppuun. Vilkuna kirjoittaa myös vierailuista erilaisiin laitoksiin. (Uusi Suomi 1953.)

Kiinan menneisyyttä näytteillä -artikkeli kertoo siitä, kuinka historiallisia museoita ja pysyviä taidenäyttelyitä järjestettiin tärkeimpiin keskuksiin. Vilkuna kirjoittaa artikkelissa myös syömäpuikkojen käytöstä ja siitä, kuinka niiden käyttö juontaa juurensa jo 2200 eKr. kun taas Euroopassa syötiin sormin vielä 3000 vuotta myöhemmin. Vilkuna kirjoittaa myös Kiinan ja esineiden/keksintöjen historiasta. Hän kertoo artikkelissa myös kuvalaattatekniikasta, kiinalaisten kanssakäymisestä muiden kansojen kanssa sekä peltoviljelyn yhtäläisistä peruselementeistä. (Uusi Suomi 1953, n:o 146.)

Shanghai yrittää omin voimin -artikkelissa Vilkuna kuvailee maiseman muuttumista, kun he saapuvat Shanghaihin. Shanghaissa oli tuolloin 5,6 miljoonaa asukasta ja 16–20 kerroksisia pilvenpiirtäjiä. Se oli länsimaiden liiketoiminnan keskus. Vilkuna kuvailee sitä, kuinka Shanghain merkitys satama- ja teollisuuskaupunkina kasvoi vasta oopiumsodan jälkeen. Shanghaissa näkyi halu näyttää mitä on saatu aikaan. Vilkuna kuvailee myös pumpulitehdasta, jonka johtajana oli nainen, kahdeksan tunnin työaika

sekä useita sosiaalisia uudistuksia. Hän kertoo artikkelissa myös asuntotuotannosta, 9000 asukkaan kylästä, jossa on koulu, tarha, urheilukenttä ja kauppa. Shanghaissa oli tuolloin neljä valmista kylää, lisää oli tulossa. Myös porvarit vaikuttivat olevan tyytyväisiä uudistukseen. Vilkuna kertoo artikkelissa näytelmästä, jonka teemana oli tuotannon kohottaminen. Harva luki tuolloin sanomalehtiä eikä radio kuulunut kansalaisten varustukseen. Köyhillekin tehtiin sanoma selväksi taulujen avulla. (Uusi Suomi 1953, n:o 154.)

Riisimaisema ja puutarhan alkuperä -artikkelissa Vilkuna kuvaa taloja, jotka olivat tiheinä rykelminä kummulla tai virran partaalla. Vilkuna kertoo artikkelissa myös maanviljelyksestä; savesta poljetut korkeat pientareet jakoivat maan pieniin ja aina erimuotoisiin peltotilkkuihin. Jokainen tilkku oli toinen toistaan hieman ylempänä. Riisi viljeltiin käsin, ja siitä saatiin kolme tai neljä satoa vuodessa. Vilkuna kuvailee riisin viljelyn vaiheita. Hän kertoo myös, kuinka jokaisella perheellä tai suvulla oli oma hautausmaa. Vilkuna kuvailee kiinalaista puutarhaa, joka oli riisipelto puistoksi muutettuna. (Uusi Suomi 1953, n:o 157.)

Korean bakteerisota ja Kiinan terveyskamppailu -artikkelissa Vilkuna kirjoittaa, että ennakkoluulot Kiinan luullusta likaisuudesta ovat väärinä. Hän kirjoitti artikkelissa yleisen terveydenhuollon näyttelystä, kala- ja kalastusmuseosta sekä terveydenhoito/siisteyskamppailun kansanliikkeestä. Tehokeinona terveyskampanjassa toimi Korean ja osittain Kiinan puolelle pudotetuiksi väitetyt bakteeri- ja tuhohyönteispommit. Ihmiset keksivät rotan- ja karpästen pyydyksiä, erilaisia desinfiointiaineita jne., joita palkittiin. Järjestettiin jopa erilaisia alue- ja piirimestaruuskilpailuja muun muassa rotan pyynnissä. Vilkuna kertoo myös kuinka lääkitä- ja terveydenhoitohenkilökuntaa koulutettiin ja kuinka lapsikuolleisuus vähentyi. (Uusi Suomi 1953, n:o 169.)

Kulttuuri-ihmisen alku- ja kasvukoti on jäähyväispuhe kiinalaisille isännille Pekingissä 5.6.1953. Vilkunan jäähyväispuhe on anteeksipyyntö isännille siitä, että hän säntäili omille teilleen vähän väliä tarkastelemaan kiinalaisten viljelystapoja. Hänen tarkoituksenaan oli todistaa, että inhimillinen kulttuuri Euraasiassa on pohjaltaan sama.

Mutta mitä olenkaan tehnyt! Enkö ole pysäyttänyt koko pitkää autojonoamme, kun olen nähnyt pellossa kahlaavan vesipuhvelin ja sen perässä ajan patinoiman puuauran

paljasjalkaisen talonpojan ohjaamana. Entä kun tienohessa oli vanha eukko leikkaamassa pienellä sirpillä ohraa tai kun talonpoika purki tunkiotaan riisipellon kulmassa. Aina tällöin syntyi häiriötä minun takiani. (Vilkuna 1974, 5.)

6. MITÄ JÄI KÄTEEN

Esitin tutkielmani alussa laajan joukon tutkimuskysymyksiä, joihin hain vastauksia tutkimusaineistosta. Halusin tutkia miten yksityis- ja henkilöarkistot muodostuvat, onko asiakirjan julkaiseminen eettistä henkilön kuoleman jälkeen, mikä on asiakirjan arvo ja miten se määritellään, millaisia asenteita ja ennakkoluuloja matkalaisilla oli kiinalaisista, ja vastavuoroisesti kiinalaisten asenteet länsimaalaisia kohtaan ja millaisia stereotyyppioita aineistosta ilmenee sekä miten Kustaa Vilkunan kansatieteilijätausta ilmenee aineistosta. Asiakirjan julkaisemiseen ja arvoon liittyen pohdin näitä seikkoja myös Sylvi Kekkonen matkapäiväkirjan julkaisemisen kannalta.

Yksityisarkistot muodostuvat henkilö-, perhe- ja sukuarkistojen lisäksi yhteisö- ja yhdistysarkistoista, jotka sisältävät ihmisten elämän aikana syntyneitä asiakirjakokonaisuuksia. Henkilö- ja yksityisarkistot sisältävät asiakirjoja työhön, arkeen, harrastuksiin ja muihin elämän osa-alueisiin liittyen, joista selviää informaatiota, jota ei löydy viranomaisten arkistoista. Yksityisarkistot heijastavat elämäntapa- ja elämäntunnetta, kokemuksia, tunteita, ihmissuhteita ja toimintaa eri elämäntilanteilla. Jokaisen ihmisen arkisto on erilainen, mutta yhdessä ne kertovat paljon kulttuurista ja siinä tapahtuneista muutoksista. Henkilöarkistot syntyvät ihmisen elämän ja toiminnan tuloksena. Se ei ole aina loogisesti rakentunut, vaan se voi olla hyvinkin sekalainen ja katkonainen kuva elämästä ihmisen elinkaaresta. Henkilöarkisto sisältyy kaikista mahdollisista säilyneistä dokumenteista kuten valokuvista ja päiväkirjoista. Yksityisarkistoilla on merkittävä tutkimuksellinen ja yhteiskunnallinen arvo. Ne ovat usein ensisijaisia lähteitä tutkimuksessa, mutta ne myös täydentävät julkisen hallinnon asiakirjojen antamaa kuvaa maailmasta.

Asiakirjan arvossa keskeistä on ainutkertaisuus. Kopiot ja esimerkiksi ilmoituslehtiset ovat toisarvoisia verrattuna alkuperäisiin päiväkirjoihin ja kirjeisiin. Vaikka asiakirjoilla olisi henkilölle itselleen suuri arvo, pitää silti ottaa huomioon sen sisältö, muoto ja merkitys. Asiakirjat tarvitsevat olemassaolollaan jonkun selitteen, muuten sillä ei ole arvoa kuin sen omistajalle. Ihmiset saattavat myös hävittää asiakirjojaan sillä ajatuksella, ettei kukaan näe niillä olevan arvoa, vaikka niillä voisi olla suurikin tutkimuksellinen arvo. Jotkut saattavat hävittää niitä myös pelossa, että yksityiset asiat leviävät.

Pohdin tutkielmassani vaikuttaako julkaiseminen dokumentin arvoon ja millaista informaatiota on eettistä julkaista. Matkalla solmittiin Kiinan ja Suomen välinen kauppasopimus nostaa mielestäni Sylvi Kekkosen matkapäiväkirjan arvoa, ja tekee siitä merkittävän, koska Kekkonen oli mukana allekirjoittamassa sitä. Sopimus on yleisesti tiedossa, mutta Kekkosen matkapäiväkirja sisältää aika henkilökohtaisia kirjoituksia esimerkiksi kirjoittajan terveydentilasta. Arkistonhoitajilla on tässä suhteessa paljon valtaa päättää, mitä asiakirjoja annetaan tutkimuksen käyttöön, ja mitkä ovat salassa pidettäviä vähintään tietyn aikaa, ennen kuin ne on turvallista luovuttaa tutkijoiden käyttöön. Tähän vaikuttavat henkilön asema, ja onko hänen asiakirjoissaan olevasta tiedosta haittaa esimerkiksi hänen elossa oleville sukulaisilleen.

Tämä sai miettimään, onko hän kirjoittanut matkapäiväkirjaa lähinnä itselleen, mutta ehkä tiedostaen sen tulevan julkiseksi viimeistään oman kuolemansa jälkeen, koska hän oli kuitenkin presidentin puoliso, ja myös kirjailija. Pentti Haanpään ja Matti Kurjensaaren matkapäiväkirjoista voi lukea oikeastaan suurimman osan Kekkosen matkapäiväkirjan sisällöstä. Tietenkään ne eivät sisällä Kekkosen omia pohdintoja ja merkintöjä. Näkisin silti, että hän on tiedostanut julkisen asemansa, vaikka päiväkirja sisältää hänen henkilökohtaisia merkintöjään.

Sylvi Kekkosen matkapäiväkirja eroaa muusta tutkimusaineistosta lähinnä siinä, että hän vaikuttaa kirjoittavan enemmän itselleen, kun taas muissa tutkimusaineistoissa vaikutelma on, että se on tarkoitettu julkiseksi luettavaksi. Tämä on tietysti erityisen selvää lehtiartikkelien kohdalla, mutta myös Kurjensaaren ja Haanpään matkapäiväkirja on kirjoitettu lukijaa ajatellen.

Kekkosen matkapäiväkirjan tarjoamat vastaukset eivät juuri poikkea muun aineiston tarjoamista vastauksista. Kaikki selittävät samoista vierailuista ja näkemästään. Ja koska he liikkuivat tiiviisti yhdessä matkan aikana, suurin osa heidän näkemästään toistuu muiden kirjoituksissa. Sylvi Kekkosen matkapäiväkirja poikkeaa ainoastaan siinä mielessä muista tutkimusaineistoista, että hän kirjoittaa paljon omasta hyvinvoinnistaan ja jaksamisestaan, joka oli koetuksella matkan aikana.

Nostan esille pro gradu -työssäni teemoja, joita olen aineistossa havainnut toistuvan useasti. Tällaisia teemoja olivat uskonto, idän ja lännen vertailu, ruokailu, ulkonäkö ja pukeutuminen, asuminen, matkustaminen, Kiinan muuri, sammakot, vappu sekä uudenvuodenkuvat. Suurin osa näistä sisältää myös tutkimuskysymyksiini liittyviä seikkoja eli ennakkoluuloja, asenteita ja stereotyyppioita sekä viittauksia Kustaa Vilkunan kansatieteilijyyteen.

Idän ja lännen suhteesta nousee vahvasti esiin ennakkoluulot ja stereotyyppiat sekä suhtautuminen vieraisiin. Kiinalaiset suhtautuivat amerikkalaisiin ja eurooppalaisiin melko aggressiivisesti johtuen vuosisatojen mittaisesta siirtomaatoimijuudesta. Shanghaissa länsimaisuus näkyi kaikkein vahvimpana, sillä siellä näkyi enemmän myös kiinalaisten pukeutuvan länsimaisesti, kun muualla kiinalaiset olivat pukeutuneet yhtenäisesti sinisiin tai mustiin univormupukuihin.

Ulkonäköön ja pukeutumiseen oli paljon viittauksia käyttämässäni aineistossa. Kulttuurivaltuuskuntalaiset saivat samanlaiset liinavaatekankaasta valmistetut univormupuvut kuin kiinalaisilla oli. Ne annettiin ilmastollisista, että näkyvyys syistä. Kiinassa oli matkan aikana jo varsin kuuma, ja puku oli viileä hellekeleillä, mutta toimiva myös kylmemmällä säällä. Näkyvyysyillä tarkoitan, että valtuuskuntalaiset eivät erottuisi niin paljon kiinalaisista, kuin silloin kun he käyttivät omia länsimaisia vaatteitaan.

Ulkonäköön liittyvät huomiot ovat usein varsin stereotyyppisiä ja rasistisia. Kurjensaari esimerkiksi kommentoi usein jotain rotuun liittyvää, ruskeista ja keltaisista kasvoista ja paksuista silmäluomista. Hän myös toteaa pariin kertaan, että ei erota kiinalaisia toisistaan, saati että erottaisi mistä päin Kiinaa joku tulee. Aineistosta nousee esille myös kiinalaisten suhtautumista valtuuskuntalaisten ulkonäköön. Kiinalaiset usein osoittelivat ja naureskelivat heille.

Aineistosta nousi esille runsaasti erilaisia asenteita, ennakkoluuloja ja stereotyyppioita molemmipuolisesti. Kiinalaiset tuntuivat pääasiassa luokittelevan länsimaalaiset joko amerikkalaisiksi tai venäläisiksi. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, miten valtuuskuntalaisia tervehdittiin. Jos heitä luultiin venäläisiksi, tervehdys oli iloinen ja venäjänkielinen. Jos heitä taas luultiin amerikkalaisiksi, suhtautuminen oli kylmempää ja aggressiivisempää,

kuten silloin, kun väkijoukko tuli elokuvista ja ympäröi valtuuskunnan jäseniä aggressiivisella tavalla.

Kustaa Vilkunan kansatieteilijätausta ilmenee aineistosta etenkin hänen omissa lehtiartikkeleissaan, jotka on kirjoitettu mielestäni hyvin perinteisellä kansatieteellisellä näkökulmalla. Kansatieteilijätausta tulee esille muutamia kertoja myös muissa aineistoissa, erityisesti Ritva Arvelon artikkeleissa ja Matti Kurjensaaren matkapäiväkirjassa. Kurjensaari esimerkiksi kirjoittaa, kuinka heidän ollessaan lauttamatkalla, Vilkuna selittää kansatieteellisiä faktoja siitä, kuinka Kiina on sivistyksen alkukoti, ja kuinka uuni on kotoisin Kiinasta. Vilkuna pääsee myös tutustumaan kiinalaiseen maanviljelykseen ja innoissaan selostaa auratyypeistä.

Kulttuurivaltuuskunnan matkasta ei ole tehty aiempaa tutkimusta, mikä omalla tavallaan hankaloitti omaa tutkimuksen tekoani, ja omalla tavallaan vapautti tekemään siitä sellaisen kuin haluan. Oli mielenkiintoista havaita, kuinka paljon yhtäläisyyksiä aineistossa on, ja sitten kerätä niitä teemoittain. Minulle oli alusta asti selvää, että aineistosta vahvasti esiin nousut rasismi, ennakkoluuloisuus ja stereotyyppit ovat tutkielmani pääteemat. Samoin Kustaa Vilkunan läsnäolo matkalla sai minut ottamaan mukaan tarkasteluun, miten hän tuo ilmi kansatieteilijyytensä. Aihe mahdollistaisi varmasti erilaisia jatkotutkimusaiheita, mutta jätän sen toistaiseksi harkinnan varaan.

LÄHTEET

Painamattomat lähteet

UKK-arkisto. Tunnus; SKA.2:1, kotelo 10. Kekkonen, Sylvi 1953: Kiinan matkapäiväkirja. Sylvi Kekkonen arkisto. Tasavallan Presidentin Arkistosäätiö, Orimattila.

Sähköiset lähteet

www1: Suomi-Kiina seura <https://www.kiinaseura.fi/?p=170> [14.11.2018]

www2: Kielitoimiston sanakirja. 2018. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433. Verkkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 6.6.2018 [22.10.2018].

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>

www3: Terveystieteiden tutkimuskeskus. <https://thl.fi/fi/-/nuorten-alkoholinkayttovahenee-edelleen-juomisen-tilalle-on-loytynyt-parempaa-tekemista> [23.10.2018]

www4: Yhdenvertaisuuslaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325> [22.10.2018]

www5: Yksityiset Keskusarkistot <http://www.yksityisetkeskusarkistot.fi/esittely/> [28.11.2017]

www8: Urho Kekkonen arkisto, hallinto http://www.ukk-arkisto.fi/?page_id=90 [28.11.2017]

www9: Urho Kekkonen arkisto, aineistot ja palvelut http://www.ukk-arkisto.fi/?page_id=8 [28.11.2017]

www10: Urho Kekkonen arkisto, tietokannat ja luettelot http://www.ukk-arkisto.fi/?page_id=141, [28.11.2017]

www11: Urho Kekkonen arkisto, aineistoja muualla http://www.ukk-arkisto.fi/?page_id=87, [28.11.2017]

www12: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161146>, [14.11.2017]

Kirjallisuus

AL (1994) Arkistolaki. Suomen asetuskokoelma no 831/23.9, 1994.

Allport, Gordon 1979: *The Nature of Prejudice*. Perseus Books Publishing. Cambridge, MA.

Arkistolaitos 2011: Arkistowiki. Asiakirjahallinnan sanasto.

Arvelo, Ritva 1953: Uutta Kiinaa omin silmin 1 - Elämä kuohuu Pekingissä. *SK*, 31: 9-11.

Arvelo, Ritva 1953: Uutta Kiinaa omin silmin 2 - Kansa joka pukeutuu siniseen. *SK*, 32: 12-14.

Arvelo, Ritva 1953: Uutta Kiinaa omin silmin 3 - Sadat miljoonat iltakoulussa. *SK*, 33: 24-26.

Arvelo, Ritva 1953: Uutta Kiinaa omin silmin 4 - Suurien tulvien voittajat. *SK*, 34: 22-24.

Auestad, Lene 2015: *Respect, Plurality, and Prejudice* (1 ed.). Routledge, London: Karnac.

Bettington, J. 2008: Appraisal. J. - Bettington, K. Eberhard, L. Rowena & C. Smith (toim.) *Keeping archives*, 3rd Ed., 137-206. Australian Society of Archivists.

Cook, Terry 1992a: Mind over matter: towards a new theory of archival appraisal. - B. Craig (toim.), *The Canadian archival imagination: essays in honor of Hugh Taylor*, 38-70. Ottawa: Association of Canadian Archivists.

Cook, Terry 1997: What is past is prologue: a history of achival ideas since 1898, and the future paradigm shift. – *Archivaria* 43 (spring): 17-63.

Cook, Terry 2000: *Appraisal methodology: macro-appraisal and functional analysis, part A: concepts and theory*, 1-12.

Cook, Terry 2004b: Macro-appraisal and functional analysis: documenting governance rather than government. *Journal of the Society of Archivists*, 25.1 (Apr.), 5-18.

Cook, Terry 2005: An archival revolution: W. Kaye Lamb and the transformation of the archival profession. *Archivaria* 60 (2005): 185-234.

Cook, Terry 2005a: Macroappraisal in theory and practice: origins, characteristics, and implementation in Canada, 1950–2000. *Archival Science* 5, no. 2-4: 101-161.

Cox, Henry Bartholomew 1969: Publication of Manuscripts: Devaluation or Enhancement? *The American Archivist*. Vol. 32, nro 1: 25-32.

Cox, R. J. 2000a: *Closing an era. Historical perspectives on modern archives & records management*. Connecticut, Greenwood Publishing Group, Inc.

Craig, B. 2004: *Archival appraisal. Theory and practise*. Munchen: K. G. Saur.

Danielson, Elena S. 2010: *The ethical archivist*. Society of American Archivists, USA.

Dever, Maryanne; Newman, Sally & Vickery, Ann 2009: *The intimate archive: journeys through private papers*. Canberra, National Library of Australia.

Duranti, L. 1994: The concept of appraisal and archival theory. *The American Archivist*, 57(2): 328–344.

Ehn, Billy & Orvar Löfgren 1982: *Kulturanalys – Ett etnologiskt perspektiv*. LiberTryck, Stockholm.

Fredriksson, B. 2003: Vad skall vi bevara? Arkivgallringensteori metod och empiri. *Arkiv, samhälle och forskning*, (2): 21–58.

Grönfors, Martti 1982: *Kvalitatiiviset kenttättyömenetelmät*. WSOY, Porvoo.

Haanpää, Pentti 1954: *Kiinalaiset jutut*. Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino. Helsinki.

Haanpää, Pentti 2001: *Kiinalaiset jutut ja Kiinan -matkan päiväkirja*. Toimittanut ja esipuheen kirjoittanut Esko Viirret. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Haasio, Ari 2009: *Tiedon avain - Opas tiedonlähteille*. BTJ Kustannus, BTJ Finland Oy Helsinki, InPrint Latvia.

Hedstrom, M. 2002: Archives, memory, and interfaces with the past. *Archival Science*, 2(1-2): 21-43.

Henttonen, Pekka 2015: *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen*. Avain, BTJ Finland Oy, Helsinki.

Hodson, Sara 2004: In Secret Kept, In Silence Sealed: Privacy in the Papers of Authors and Celebrities. *The American Archivist*, vol. 67 (fall/winter): 194-211.

Huntington, Samuel P. 2003: *Kulttuurien kamppailu ja uusi maailmanjärjestys*. (The clash of civilizations: Remaking of world order, 1996.) Suomentanut Kimmo Pietiläinen. Helsinki: Terra cognita.

Hurley, C. 2004: *Ethical dilemmas in records management*, RMAA (NSW Branch) Lunch-Time Seminar 6 April.

International Organization for Standardization, 2001.

Jalkanen, Marita 2005: *Elämää arkistossa – Kansan Arkisto 60 vuotta*. Yhteiskunnallinen Arkistosäätiö. Gummeruksen Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Jokisalo, Jouko; Isaksson Pekka; Sabour, M’hammed; Hildén-Paajanen, Tarja; Harinen, Päivi; Hyvönen, Sonja; Davydova, Olga; Puuronen, Vesa; Korpela, Jukka; Seppälä, Antti; Kupiainen, Jari; Pitkänen, Pirkko; Simola, Raisa; Heikkinen, Katja 2003: *Monenkirjava rasismi*. Joensuu University Press.

Kaihovaara, Pirjo 2005: Henkilöarkistot - muistoja vai dokumentteja? - Marita Jalkanen (toim.) *Elämää arkistossa: Kansan arkisto 60 vuotta*, 61-75. Yhteiskunnallinen arkistosäätiö, Helsinki.

Klumpenhouwer, Richard 1988: *Concepts of value in the archival appraisal literature: an historical and critical analysis*. The University of British Columbia.

Kolsrud, Ole 1992: The Evolution of Basic Appraisal Principles - Some Comparative Observations. *The American Archivist*: Winter 1992, Vol. 55, No. 1: 26-39.

Kowner, Rotem & Demel, Walter 2013: *Race and racism in modern East Asia. Western and eastern constructions*. Brill. Leiden; Boston.

Kurjensaari, Matti 1953: *Kiinalainen päiväkirja – Uutta Kiinaa suomalaisin silmin*. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Leppänen, Markus 2008: Asiakirjojen seulonta. - Marja Pohjola, Petra Hakala & Lauri Hirvilahti (toim.) *Arkistot kuntoon – Yhdistyksen käsikirja*. Tieteellisten seurain valtuuskunta. Waasa Graphics Oy, Vaasa.

Lybeck, Jari 2006: Arkistot – Yhteiskunnan toimiva muisti. *Arkistolaitoksen toimituksia* 2, Helsinki.

Mattsson, Anne 2000: *Sylvi Kekkosen elämäkerta*. Art House Oy. Helsinki.

Mayne, Alan James 1999: *From Politics Past to Politics Future: An Integrated Analysis of Current and Emergent Paradigms*. Connecticut, Greenwood Publishing Group.

Miles, Robert 1994: *Rasismi*. Vastapaino, Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä. Tampere.

Mountz, Alison 2009: *The Other. Key Concepts in Political Geography*. California, SAGE Publications Ltd.

Mäenpää, M. 1994: Arkistoainesten supistamiskomitea maamme seulontakäytäntöjen ja –periaatteiden luojana. *Arkisto. Arkistoyhdistyksen julkaisuja*, 5: 181–197.

Nilsson, Nils 1974: *Arkivkunskap*. Lund, studentlitt., Malmö.

Niskanen, Riitta 1996: *Ihmiskuva 1950-luvun suomalaisissa julisteissa – Tiedettä naista syleilevästä miehestä*. SKS Kulutusosuuskuntien Keskusliiton kokoelmat 1949-1957. Tammer- Paino Oy, Tampere.

Nuorteva, Jussi & Happonen, Päivi 2016: *Arkistolaitos 200 vuotta*. Edita Publishing Oy, Porvoo.

Ollila, Anne & Saarelainen, Juhana (toim.) 2013: *Kosmopoliittisuus, monikulttuurisuus, kansainvälisyys – Kulttuurihistoriallisia näkökulmia*. Painosalama Oy, Turku.

Pearce-Moses, R. 2012: *A glossary of archival and records terminology*. The Society of American Archivists.

Puuronen, Vesa 2011: *Rasistinen Suomi*. Gaudeamus Helsinki University Press. Oy Yliopistokustannus.

Reed, B 2005: Records. - S. McKemmish, M. Piggott, B. Reed & F. Upward (toim.) *Archives. Recordskeeping in society*, 101-130. Wagga Wagga, New South Wales: Centre for Information Studies. Charles Stuart University.

Rosenberg, Veli 2008: Miten käy kulttuurivaihdon? *Kiina sanoin ja kuvin* 2/2008.

Said, Edward W: 2011: *Orientalismi*. Gaudeamus. Helsinki university press. Helsinki.

Sandle, Mark 2006: *Communism*. Harlow: Longman.

Schellenberg, T.R. 1956b: *Modern Archives: Principles & Techniques*. The Society of American Archivists, USA.

The National Archives United Kingdom 2013: *What is appraisal?* Crown copyright.

Toynbee, Arnold 1946: *A study of history*. D. C. Somerwell.

Trace, C. B. 2010: On or off the record? Notions of value in the archive. T. Eastwood & H. MacNeil (toim.), *Currents of archival thinking*, 47-68. Santa Barbara, CA: ABC-Clio.

Valtonen, Marjo 1999: Asiakirjatiedon hallinta. - Ilkka Mäkinen (toim.) *Tiedon tie: Johdatus informaatiotutkimukseen*. BTJ Kirjastopalvelu Oy, Helsinki. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.

Valtonen, Marjo 2015: Monitahoinen tehtäväkenttä, 93-126. - Pekka Henttonen (toim.) *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen*. BTJ Finland Oy, Helsinki. Hansaprint, Vantaa.

Vilkuna, Kustaa 1953: Ensimmäinen ihminen. *Uusi Suomi* n:o 209.

Vilkuna, Kustaa 1953: Kiina taistelee tulvia vastaan. Tuhansien lapioiden työmaata katsomassa. *Uusi Suomi* n:o 133.

Vilkuna, Kustaa 1953: Kiinan menneisyyttä näytteillä. *Uusi Suomi* n:o 146.

Vilkuna, Kustaa 1953: Kolmessa päivässä Pekingiin. Sisä-Aasiaa lintuperspektiivissä. *Uusi Suomi* n:o 124.

Vilkuna, Kustaa 1953: Korean bakteerisota ja Kiinan terveystamppailu. *Uusi Suomi* n:o 169.

Vilkuna, Kustaa 1953: Maailman suurin maareformi. *Uusi Kuvalehti* n:o 26: 12-13.

Vilkuna, Kustaa 1953: Riisimaisema ja puutarhan alkuperä. *Uusi Suomi* n:o 157.

Vilkuna, Kustaa 1953: Shanghai yrittää omin voimin. *Uusi Suomi* n:o 154.

Vilkuna, Kustaa 1953: 500.000 vuoden takaisen ihmisen viljelysmaita muokataan uuteen uskoon. *Uusi Suomi* n:o 130.

Vilkuna, Kustaa 1953: Astronomian ja muinaistutkimuksen ikivanhoja perinteitä Nankingissa. *Uusi Suomi*.

Vilkuna, Kustaa 1953: Länsijärven tuhatvuotiset aarteet. *Uusi Kuvalehti* 27.

Vilkuna, Kustaa 1954: Kiinaa kansatieteilijän silmin. *Suomalainen Suomi* n:o 3: 154-158.

Vilkuna, Kustaa 1974: Kulttuuri-ihmisen alku- ja kasvukoti. *Kiina sanoin ja kuvin* 3-4: 5.

Yleisöosastokirjoitus, nimimerkki Totuutta rakastava 1953: Kulttuurivaltuuskunnat. *Helsingin Sanomat*.

Kuvat

Kuva 1; Kurjensaari, Matti 1953: *Kiinalainen päiväkirja – Uutta Kiinaa suomalaisin silmin*. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Kuva 2; Kurjensaari, Matti 1953: *Kiinalainen päiväkirja – Uutta Kiinaa suomalaisin silmin*. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Kuva 3; Sylvi Kekkosen arkisto. Tasavallan Presidentin Arkistosäätiö, Orimattila.

Kuva 4; Sylvi Kekkosen arkisto. Tasavallan Presidentin Arkistosäätiö, Orimattila.